

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MARDİN İL BÖLGESİNDE OKULLARDAKİ SOSYAL
ETKİNLİKLERİN(TİYATRO, MÜZİK, SPOR, DANS,
ŞENLİKLER) LİSE DÖNEMİ ERGEN (14-18 YAŞ) KİŞİLİĞE
ETKİLERİ**

**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Rıdvan ACAR**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Fikri KÖKSAL**

İSTANBUL – 2017

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Rıdvan ACAR
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Mardin İl Bölgesinde Okullardaki Sosyal Etkinliklerin (Tiyatro, Müzik, Spor, Dans, Şenlikler) Lise Dönemi Ergen (14-18 Yaş) Kişiliğe Etkileri
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Psikoloji
- TEZİN TÜRÜ** : Tezli Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 02.06.2017
- SAYFA SAYISI** : 93
- TEZ DANIŞMANLARI** : Yrd. Doç. Dr. Fikri KÖKSAL
- DİZİN TERİMLERİ** : Ergenlik, Ergenlik Dönemi, Kişilik, Kişilik Gelişimi
- TÜRKÇE ÖZET** : Mardin İl Bölgesinde Okullardaki Sosyal Etkinliklerin (Tiyatro, Müzik, Spor, Dans, Şenlikler) Lise Dönemi Ergen (14-18 Yaş) Kişiliğe Etkileri incelenmiştir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Rıdvan ACAR

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MARDİN İL BÖLGESİNDE OKULLARDAKİ SOSYAL
ETKİNLİKLERİN(TİYATRO, MÜZİK, SPOR, DANS,
ŞENLİKLER) LİSE DÖNEMİ ERGEN (14-18 YAŞ) KİŞİLİĞE
ETKİLERİ**

**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Rıdvan ACAR**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Fikri KÖKSAL**

İSTANBUL – 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Rıdvan ACAR

02/06/ 2017

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rıdvan ACAR`ın “Mardin İl Bölgesinde Okullardaki Sosyal Etkinliklerin (Tiyatro, Müzik, Spor, Dans, Şenlikler) Lise Dönemi Ergen (14-18 Yaş) Kişiliğe Etkileri” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Yrd. Doç.Dr. Fatih BAL

Yrd. Doç Dr. FikriKÖKSAL(Danışman)

Yrd. Doç Dr. NecmettinAKSOY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

... / ... / 2017

Enstitü Müdürü

Doç Dr Ragıp.Kutay KARACA

ÖZET

Ergenlik dönemi bireyin hayatındaki çalkantılı bir dönemdir. Bu dönemde bireyde fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal bazı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler bireyin zor dönemler yaşamasına neden olabilmektedir. Kendi içerisinde bazı aşamalara sahip olan ergenlik döneminde bireyde görülen değişimlerden biri de kişiliğin gelişimi ile ilgilidir. Zira ergenlik döneminde bireyde bir kişilik arayışı bulunmaktadır. Söz konusu kişilik arayışında etkili olan bir takım unsurlar bulunmaktadır. Özellikle de bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevre kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ergenlik döneminin büyük bölümünün okullarda geçmesi nedeniyle okullarda gerçekleştirilen sosyal etkinliklerin ergenlik dönemindeki kişilik gelişimi üzerinde etkisinin bulunacağı ileri sürülebilir. Bu çalışmanın amacı Mardin il bölgesindeki okullarda sosyal etkinliklerin lise dönemi ergen kişilerdeki etkilerinin cinsiyet, yaş, baba eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu ve ayık gelir değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek, öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma durumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi betimlemektir. Araştırma betimsel ve ilişkisel yöntem tarama modeline göre kurgulanmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre genel olarak öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma ve kişilik özellikleri arasında ilişki gözlenmemekte ancak alt faktörler bazında incelendiğinde anlamlı ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin olumlu durumları ile duygusal dengelilikleri arasında ilişkiler vardır öyle ki, öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma olumlu durumları düzeyleri arttıkça duygusal dengelilikleri de artmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Ergenlik, Ergenlik Dönemi, Kişilik, Kişilik Gelişimi, Sosyal Faaliyetler

ABSTRACT

Adolescence period is an unsteady period in life of a person. That person faces with some changes related to physical, cognitive, emotional and social development. Those changes result in difficulties. Adolescence period that has some steps special to it results in some changes also related with the development of personality. Main reason of that situation is that the person looks for a “personality” for himself/herself. There are some factors affecting personality in a great manner. One of those factors is social environment in which the person lives during adolescence period. For that reason, it may be claimed that social activities held in schools may affect personality development of a person because of the fact that the person spends a great amount of time in school. Aim of that study is investigating the affects of social activities being held in schools in Mardin during high school period in terms of gender, age, educational status of father, educational status of mother, job of father and monthly income. It is aimed to understand whether there is a relation between personality development and participation in social activities in schools during adolescence period or not. Descriptive and relational survey model is used. According to the results of the study, it is seen that there is not a relationship between personality development and taking part in social activities in school in general. On the other hand, in terms of sub factors, there are some significant relations. For example, the more participation to social activities, the better results in terms of emotional balance.

Key Words: Adolescence, Adolescence Period, Personality, Personality Development, Social Activities

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
EKLER	IX
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM ERGENLİK VE KİŞİLİK GELİŞİMİ	3
1.1.Ergenlik.....	3
1.1.1. Ergenlik Kavramı.....	3
1.1.2. Ergenlik Döneminin Aşamaları	6
1.1.3. Ergenlikte Gelişim	11
1.1.3.1. Ergenlikte Fiziksel Gelişim	11
1.1.3.2. Ergenlikte Zihinsel Gelişim	14
1.1.3.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim.....	16
1.1.3.4. Ergenlikte Duygusal Gelişim	18
1.2. Kişilik	21
1.2.1. Kişilik.....	21
1.2.2. Kişiliğin Gelişimi	22
1.2.3. Gelişim Kuramları	24
1.2.3.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı	24
1.2.3.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	31
1.2.3.4. Kohut'un Kendilik Psikolojisi Kuramı	45
1.2.3.5. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı	47

1.3.	Okullarda Sosyal Etkinlikler.....	50
1.3.1.	Genel Olarak Sosyal Etkinlikler	51
1.3.2.	Sosyal Etkinliklerin Yararları	55
1.3.2.1.	Sosyal Bağlar	58
1.3.2.2.	Sosyal Yetenekler	60
1.3.2.3.	Akademik Başarı	61
1.3.2.4.	Rol Modeller	64
İKİNCİ BÖLÜM ÖZELLİK VE YÖNTEM		66
2.2.	Problem	66
2.3.	Alt Problemler	66
a).	Evren ve örneklem	67
2.4.	Araştırmanın hipotezleri	67
2.5.	Araştırmanın sınırlılıkları	67
2.6.	Veri Toplama Araçları	68
2.7.	Verilerin Çözümlemesi	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR		70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SONUÇ		84
ÖNERİLER		86
KAYNAKÇA		87
EKLER		-
EK-A: KİŞİSEL BİLGİLER ANKET FORMU		-
EK-B: SOSYAL ETKİNLİKLER ANKETİ		-
EK-C: ON-MADDELİ KİŞİLİK ÖLÇEĞİ		-

KISALTMALAR LİSTESİ

- MEB** : MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
- S.** : SAYFA
- T.Y.** : TARİH YOK
- UNICEF** : NATIONS INTERNATIONAL CHILDREN'S EMERGENCY FUND
(BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUKLARA YARDIM FONU)

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo-1 Ön Ergenlik, Orta Ergenlik ve Son Ergenlik Dönemlerinin Genel Özellikleri	10
Tablo-2 Ergenlik Döneminde Kızlarda ve Erkeklerde Görülen Fiziksel Gelişim Özellikleri	11
Tablo-3 Psikososyal gelişim Kuramının Sekiz Evresi	39
Tablo-4 Aile Tutumları ve Gelişen Çocuk Davranışı ve Kişiliği	44
Tablo-5 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	70
Tablo-6 Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımı	70
Tablo-7 Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı	70
Tablo-8 Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	71
Tablo-9 Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	71
Tablo-10 Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	71
Tablo-11 Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	72
Tablo-12 Öğrencilerin Sosyal Etkinliklere Katılma Durumlarına Göre Dağılımı	72
Tablo-13 Öğrencilerin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı	72
Tablo-14 Öğrencilerin Kardeş Durumlarına Göre Dağılımı	73
Tablo-15 Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Güvenirlik Katsayıları	73
Tablo-16 Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler	73
Tablo-17 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Durumuna İlişkin Görüşlerinin T- Testi Sonuçları	74

Tablo-18 Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	75
Tablo-19 Öğrencilerinin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	76
Tablo-20 Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	76
Tablo-21 Öğrencilerin Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	77
Tablo-22 Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeği ile Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Korelasyon Analizi	77
Tablo-23 Kişilik Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler	79
Tablo-24 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin T-testi Analizi Sonuçları	79
Tablo-25 Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	80
Tablo-26 Öğrencilerin Yaş Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	81
Tablo-27 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	81
Tablo-28 Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil-1 Ön Ergenlik Döneminde Gelişim	20
Şekil-2 Freud`a Göre Kişilik Gelişimi	25
Şekil-3 Psiko-Seksüel Gelişim Kuramı	28
Şekil-4 Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı	33

EKLER LİSTESİ

Ek-A: Kişisel Bilgiler Anket Formu.....	A-1
Ek-B: Sosyal Etkinlikler Anketi.....	B-1
Ek-C: On Maddeli Kişilik Ölçeği.....	C-1

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda orta öğretim düzeyindeki bireylerin okullarında uygulanan sosyal etkinliklerin öğrenciler üzerinde nasıl bir değişim yarattığını görmeye çalışmaktı. Öğrencilerin istenmeyen davranış sergilemeleri (kavga, küfür) , ders çalışmada isteksizlik, mutsuzluk, kendini değersiz görme hissi, öğrenilmiş çaresizlik gibi durumlara sosyal-kültürel aktivitelerin etkisini ortaya koymaya çalıştım. Eğitimci olmam çalışmamda öğrencileri ilgilendiren, etkileyen bir konuya yönelmeme sebep oldu.

Bu uzun soluklu çalışmamı başlatma vesilesi olan Gelişim Üniversitesi Genel Sekreter yardımcısı sayın Bülent DEĞİRMENCİ' ye, gerek telefonla gerekse yüz yüze iletişimde hiç erinmeden bana yol gösteren, tez çalışmamda planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Yrd Doç. Dr. Fikri KÖKSAL' a, İstanbul'da bulunduğum dönemlerde bana yoldaşlık eden değerli kardeşim Sadun AKBAL a, üç buçuk senedir yalnız bırakmak zorunda olduğum, özlem çektirdiğim hayat arkadaşım destekçim, eşim Seval ACAR hanıma, kızım Nupel ve oğlum Miran'a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır. Günümüz eğitim programlarında akademik yeteneklerin geliştirilmesi istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Akademik başarılarının yanında problem çözme becerileri ve eleştirel düşünme gibi yeteneklerin geliştirilmesine önem verilirse o zaman amacına hizmet etmiş olur. Okullarda önemli olan sadece akademik yeterliliklerin geliştirilmesi değil, öğrencilerin ruhen ve sosyal açıdan da kendilerini geliştirebilmeleri ve sağlıklı kişiler olabilmelerinin sağlanmasıdır. Eğitim programları da çocukların ruhsal ve sosyal yeterliliklerini geliştirecek şekilde değiştirilmektedir. Sonuç olarak eğitimin hedeflerinde ve eğitim süreçlerinde kullanılan yöntem ve materyallerde de değişiklikler meydana gelmektedir (Gömleksiz ve Özdaş, 2013).

Okullarda önemli olan öğrencinin farklı yönlerden kendisini geliştirmesinin sağlanmasıdır. Bu noktada devreye ders dışı etkinlikler girmektedir. Ders dışı etkinlikler olarak da isimlendirilen sosyal etkinlikler öğrencilerin sosyalleştikleri, yeteneklerini geliştirdikleri ve ilgi alanlarının farkına vardıkları önemli etkinliklerdir. Sosyal etkinlikler öğrencilerin olumlu davranışlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu ve benzeri sebeplerle artık okullar ders dışı sosyal etkinlikleri hazırlayıp uygulama sorumluluğundadırlar. Diğer bir ifadeyle okullar öğretim işlevini dersler, eğitim işlevini ise sosyal etkinliklerle gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. Bu etkinliklere öğrencilerin katılımı, kendilerini geliştirebilmeleri ve yeteneklerini ortaya çıkarabilmeleri açısından önemli olmaktadır. Sosyal etkinliklerin benlik saygısı, özdenetim ve benzeri birçok olumlu psikolojik etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Dahası sosyal etkinlikler sayesinde çocuk toplum içerisinde önemli bir sosyalleşme sürecine girmektedir. Sosyal etkinlikler yoluyla elde edilen beceriler kişisel ve sosyal hayat boyunca gerekli olan becerilerdir. Tüm bu sebeplerle okullarda sanatsal, sosyal ve sportif faaliyetlerin hazırlanması ve söz konusu faaliyetlerin uygulanması son derece önemli hale gelmektedir (Binbaşıoğlu 1994).

Sosyal etkinlikler, kişilerin önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda sorumluluk, duygusal dengelik, yumuşak başlılık ve dışa dönüklük gibi kişilik özellikleri kazanması için yapılmaktadır. Bu etkinliklerin sonunda, belirlenen amaçlara ne kadar ulaşıldığı değerlendirilir. Bu değerlendirme de öğrencilerin katılımları kişiliklerine ne derece etkili olduğu ölçülmektedir. Öğrencilerin yaptığı tüm sosyal etkinlikler, onun kişiliğine etki etmektedir. Bu yüzden çocukların ders dışı

zamanlarda katıldıkları sosyal etkinlikler büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada ortaöğretim okullarında, öğrencilerin sosyal etkinliklere katılımının, kişiliklerine olan etkisi belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Mardin il bölgesindeki okullarda sosyal etkinliklerin lise dönemi ergen kişilerdeki etkilerinin cinsiyet, yaş, baba eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi, babanın çalışma durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek, öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma durumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi betimlemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERGENLİK VE KİŞİLİK GELİŞİMİ

İlgili kaynaklar incelendiğinde birçok yazar tarafından kişilik gelişimi ile ergenlik dönemi arasında bağlantılar bulunduğunun ileri sürüldüğü görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu kaynaklar kullanılarak kişilik gelişimi ve ergenlik kavramları incelenmektedir.

1.1. Ergenlik

Bu başlık altında ergenlik kavramı üç alt başlık şeklinde incelenmektedir. İlk olarak ergenlik kavramı açıklanmaktadır. Sonrasında ergenlik döneminin aşamaları ve ergenlikte gelişim incelenmektedir.

1.1.1. Ergenlik Kavramı

Ergenlik bireyin hayatındaki zorlu bir dönemdir. Bu dönemin zorlu olmasının en temel nedeni, bireyin hayatındaki birçok değişikliğin bu dönemde meydana gelmesidir. Bu dönemde yetişkinliğe geçiş sağlanmakta ve birey kendisi için önemli ve zor olan bir bağımsızlık mücadelesi vermektedir. Bireyde fiziksel olarak hızlı değişimler yaşanmaktadır. Fiziksel değişikliklerin yanında psikolojik çalkantılar da meydana gelmektedir. Ergenlik döneminin kişilik kavramı ile yakından ilişkili olması doğal bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Boyacı ve Küçük (2011)'e göre ergenlik dönemi kişilik yapısının büyük oranda oluştuğu dönem olması nedeniyle de, gelişimsel açıdan çok önemli bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ergenin, bütün bu değişimlerin ve beklentilerin yarattığı bunalımları o ana kadar geliştirdiği ego gücüyle yenip, bir kişilik bütünlüğüne ulaşması ve bu bütünlük içerisinde bütün çelişkileri uzlaştırması gerekmektedir. Bütün bu çalkantılar ise, ergenliğin ilk yıllarına rastlamaktadır.¹

Ergenlik dönemi farklı bölgelerde ve kurumlarda farklı şekillerde belirlenmiştir. Örnek vermek gerekirse, kanunlar önünde 18 yaşına gelmemiş her birey çocuk olarak nitelendirilmektedir. Ülkemizde genel olarak 0-14 yaşları arası çocukluk

¹ Nur Elçin Boyacıoğlu ve Leyla Küçük, "Ergenlikte Mantık Dışı İnançlar Sınav Kaygısını Nasıl Etkiliyor?", *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011; Cilt: 2 (1), ss. 40-45, s. 40.

dönemi olarak nitelendirilirken 15-25 yaşları arası ergenlik dönemi olarak kabul edilmektedir.²

Bu aşamada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, ergenlik döneminin sınırları ile ilgili olarak gerçekleştirilen tanımlar ve oluşturulan sınırlamaların bölgeler ve hatta yazarlar arasında dahi farklılıklar gösterdiğiidir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde ergenliğin başlama ve bitiş tarihleri bir başka bölgede ergenliğin başlama ve bitiş tarihleriyle aynı olmamaktadır. İklim ve benzeri unsurların da bu durumda etkisi görülebilmektedir.

Kimi araştırmacılar ergenlik döneminin sınırlarını belirlerken yaş grupları üzerinde durmaktadır. Kimi araştırmacılar ise ergenlik dönemini belirlerken sosyal, ekonomik, coğrafi ve fiziki etkenleri temel alarak gruplandırma yapmaktadırlar. Bu durum ergenliğin tanımlanması ve gruplandırılması noktasında farklı bölge ve toplumlarda farklı ifadelerin kullanılması ile sonuçlanmıştır. Dahası, ergenlik döneminin başlaması, bitişi ve diğer özelliklerinin şekillenmesi noktasında sağlık durumu, beslenme ve sosyo-ekonomik unsurlar gibi durumların da etkisi bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, soğuk iklimlerde ergenliğe daha geç yaşlarda girilirken sıcak iklimlerde daha erken yaşlarda girildiği bilinmektedir.³

Daha açık bir tanım yapmak gerekirse, ergenlik dönemi çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine geçişi ifade etmektedir. Bireyin gelişim süreci içerisinde çocukluk döneminin bitmesi ile beraber erişkinliğe geçişe kadar olan süre içerisindeki gelişim dönemi ergenlik olarak açıklanabilir. Bu dönem genel olarak 13-22 yaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemde kızlarda ve erkeklerde bazı değişimler gözlemlenmektedir. Kızlarda göğüslerin büyümesi ve âdetin başlaması gibi değişiklikler ortaya çıkarken erkeklerde sesin kalınlaşması ve yüzde kılların çıkması gibi değişiklikler meydana gelmektedir.⁴ Söz konusu fiziksel değişiklikler ilerleyen sayfalarda daha detaylı bir biçimde açıklanmaktadır.

Fiziksel değişikliklerin yanında ilerleyen sayfalarda zihinsel, sosyal ve psikolojik değişikliklerden de daha detaylı bir biçimde bahsedilmektedir. Bu aşamada ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden biri olan duygusal gelişimden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

² Ziya Köse, 13-14 Yaş Grubu Ergenlerin Bilgisayar Oyunlarını Oynama Alışkanlıklarının Ve Sosyalleşme Durumlarının Araştırılması (Kütahya İli Örneği), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 2013,s. 5 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

³ Orhan Gürsu, Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık Ve Dindarlık İlişkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, s. 10. (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

⁴http://www.miaegitim.com/files/melike_ergenlik.pdf (Erişim Tarihi: 06.02.2017)

Ergenlik döneminde bireyin duygusal gelişiminde çok hızlı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler önemli sorunları ortaya çıkarabilmektedir. Ergenlik dönemindeki normal ve anormal durumların neler oldukları noktasında bir bilirsizlik söz konusu olabilmektedir. En azından nelerin normal ya da nelerin anormal olduklarının belirlenmesi kolay değildir. Duygusal açıdan bakıldığında bu dönemde özellikle ailenin desteği oldukça önemli olmaktadır. Duygusal açıdan çalkantılı bir dönem yaşayan ergen için ailenin desteğinin alınması bu dönemin iyi geçmesini sağlamaktadır. Diğer tarafta ciddi psikiyatrik hastalıklar ortaysa çıkabilmekte, birey önemli ruhsal bocalama durumları ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu sebeple bir ergenin normal büyüme ve gelişme sürecinin nasıl olacağına bilinmesi faydalı olacaktır.⁵

Özetlemek gerekirse ergenlik döneminin genel kabul görmüş tanımlamalarının yada yaş sınırlarının bulunduğunu söylemek zordur. Tanımlar ve yaş sınırlamaları birçok değişkene bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Sosyal durum, ekonomik durum, iklim ve benzeri özellikler ergenliğin genel kabul görmüş tanımının yapılmasını ve sınırlarının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Diğer tarafta, ergenlik kızlarda ve erkeklerde farklı özellikler gösteren ve çocukluktan yetişkinliğe geçişi sağlayan dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemde kızlarda ve erkeklerde çeşitli fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal değişiklikler meydana gelmektedir. Birey bu değişikliklerle mücadele etme durumundadır. Özellikle duygusal olarak önemli değişimler ve çalkantılar gözlemlenmektedir. Bu noktada bahsedilmesi gereken bir diğer özellik ise genel olarak kızların erkeklere oranla ergenliğe bir iki yıl daha erken girdikleridir.⁶

Ergenlik döneminin bazı gelişim özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde listelenebilir:

- Kimlik kazanma çabaları,
- Anne-baba ve diğer yetişkinliklerden duygusal olarak bağımsızlık kazanma,
- Toplumsal görevlerini yerine getirebilme ve toplumsal sorumluluklar almaya istekli olma,
- Bedensel özelliklerini kabul etme ve etkili olarak kullanma,

⁵ Evrim Akçan Parlaz v.d., "Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci", *Turkish Family Physician*, 2012, Cilt: 3, Sayı 4, ss. 10-16, s. 11.

⁶ UNICEF, *Adolescence An Age of Opportunity, The State Of The World's Children*, UNICEF, 2011, s. 8.

- Her iki cins yaşlılarıyla (akranlarıyla) yeni ve olgun ilişkiler kurabilme,
- Kendi cinsiyetine (erkek-kadın) uygun sosyal rolleri benimseme (cinsel kimliğin kazanılması),
- Kendisiyle ilgili kararları alıp, uygulayabilme,
- Bir mesleğe doğru yönelme ve hazırlanma,
- Evlilik ve aile hayatına ilişkin düşünce planında hazırlanma,
- Kişisel değerlerine göre bir değerler ve ahlak sistemi oluşturma (yaşam felsefesi oluşturma),
- Akran gruplarına girme,
- Androjen (Androjen kimlik: Cinsiyetiyle zıt rolleri benimseme/uygulama. Yani her iki cinsin sosyal rolünü yerine getirebilme. Mesela; bir kadının araba tamircisi olması gibi.) kişilik özelliğini kazanabilme.⁷

Bu çalışmanın temelini oluşturan ergenlik ve kişilik kavramları arasındaki ilişki ergenlik döneminde kimliğin oluşmasının sahip olduğu önemli rol ile alakalıdır. Çayır (2013)'e göre çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde geçici bir ara dönem olarak kabul edilen ergenlik, kimlik ve kişilik gelişimi bakımından kritik ve bunalımlı geçen bir evredir. Her türlü otoriteye başkaldırı, bağımsız olma arzusu, stres, çatışma, cinsel arzuların baskısı, dini şüphe ve tereddütler, suçluluk ve günahkârlık duygusu gibi ruhsal problemler, bu dönemin en belirgin özellikleri olarak bilinir. Fizyolojik, ruhsal ve sosyal yapıda çok hızlı değişim ve dönüşümlerin görüldüğü bu evrede iç dünyada yaşanan duygusal dalgalanmalar ile dış dünyadaki kimlik arayışları, ergenlerin şüphe, çatışma, karamsarlık, gerilim, bunalım ve tedirginlik yaşamalarına yol açar. Duygusal istikrarsızlık, kriz ve bunalımların en yoğun olduğu bu dönemden her birey farklı düzeyde etkilenir.⁸

Ergenliği daha iyi anlamak için ergenlik döneminin aşamaları hakkında bilgi sahibi olmak faydalı olacaktır. Aslında ergenlik bir tek dönem olarak görülmemektedir. İlgili kaynaklar incelendiğinde ergenlik döneminin kendi içerisinde üç dönemden oluştuğu görülmektedir.

1.1.2. Ergenlik Döneminin Aşamaları

Ergenlik dönemi “ön ergenlik”, “orta ergenlik” ve “son ergenlik” olmak üzere üç alt bölüme ayrılmaktadır. Genel olarak açıklamak gerekirse ön ergenlik dönemi,

⁷ <http://dushunce.az/files/documents/gelisim.psicolojisi.ozet.07.03.2014.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2017)

⁸ Celal Çayır, “Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, *bilimname*, 2014, Cilt: XXVII, ss. 59-89, s. 10.

“erinlik” olarak adlandırılan ve hızlı değişimlerin yaşandığı 11-112 yaşları arasındaki dönemdir. Orta ergenlik ise hızlı değişimlerin genel olarak tamamlandığı 15-17 yaşlarını ifade etmektedir. Son ergenlik ise ergenin yetişkinliğe ulaştığı, yetişkin rollerini almak durumunda olduğu ve 18-21 yaşları arasını kapsayan dönemdir. Yaklaşık olarak 12 yaşları civarında başlayan ergenliğin bitiş dönemlerini sınırlamak zordur.⁹

Bu noktada hatırlanması gereken önemli bir nokta, yukarıda belirtilen yaşların iklim ve sosyal durum gibi birçok değişkenden etkilendiği gerçeğidir. Birçok kaynaktan ergenliğe başlama yaşınının 10-15 yaş aralığı olduğu belirtilse de Akdeniz ikliminin yaşandığı yerlerde kızlar 8-10 yaşlarında ergenliğe giriş yapabilmektedirler. Diğer tarafta, kutup bölgelerinde yaşayan Eskimolarda ergenliğe giriş yaşı 20`ye kadar ulaşabilmektedir.¹⁰

Bu noktada söz konusu ön ergenlik, orta ergenlik ve son ergenlik dönemlerinin özelliklerinden bahsetmek faydalı olacaktır. Ön ergenlik dönemi yaklaşık olarak 11-14 yaş aralığını kapsayabilmektedir. Bu dönemde fiziksel ve hormonal özelliklerde çok hızlı değişimler görülür. Bunun yanında yalnızlık, utangaçlık, kaygı, depresyon, suçluluk ve öfke gibi birçok olumsuz duygu yoğun bir biçimde yaşanabilmektedir. Bu dönemde birey hızlı bir değişim içerisinde. Birey kendisini gerçekleştirmek istemekte, kendi kimliğine sahip olmaya çalışmakta ve toplumsal olaylara kafa yorma eğilimine girmektedir. Kaygı duygusu bu dönemde ortaya çıkan sorunlara çözüm aranması noktasında ortaya çıkan bir duygu olmaktadır.¹¹

Birey ergenlik döneminde ayna karşısında çok uzun süre harcar. Daha çok aynı cinsten kişilerle yakın arkadaşlık kurma eğilimine girmektedir. Bireyde soyut düşünebilme yeteneği ortaya çıkar. Yoğun bir biçimde duygusal dalgalanmalar görülür. Bağımsızlık mücadelesi ve fiziksel değişimlerin özümsemesi söz konusudur.¹²

Bu dönemde kızların ve erkeklerin gelişimlerinde farklılıklar görülür. Kızlar erkeklerle kıyaslandığında ön ergenlik dönemine yaklaşık olarak 12-18 ay daha erken girerler. Bu dönemde fiziksel değişikliklerde olduğu gibi kızlar ve erkekler

⁹ Erdoğan Köse, “Eğitim Kurumlarında Gerçekleştiren Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2013, Sayı: 2/2, s. 336-353, s. 5-6.

¹⁰ Akbıyık, a.g.e., s. 2.

¹¹ Boyacıoğlu ve Küçük, a.g.e., s. 40.

¹² <http://www.dicle.edu.tr/Contents/70ab85a0-bf34-4e5f-9ba0-4d1674173d52.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2017)

arasında beyin gelişimi açısından da farklılıklar görülür. Ön ergenlik döneminde beynin ön lobunda karar alma ve sebep sonuç bağlantısı kurmak işlevlerinde yoğunluk meydana gelmektedir. Bu dönem erkeklerde çok daha geç başlamaktadır. Bu sebeple erkekler kızlarla kıyaslandığında kendi fikirlerinin eleştirilmesine karşı çıkmaktadırlar. Düşüncelerinin kesinlikle doğru olduğunu düşünmektedirler. Ön ergenlik dönemi ile beraber erkekler ve kızlar kendi cinsiyetlerinin ve cinsel özelliklerinin tamamen farkına varmaktadırlar. Bu dönem ile beraber artık bireye “çocuk” denmesi gereksiz hale gelmektedir.¹³

Orta döneme gelindiğinde arkadaş grupları çok daha fazla önem kazanmaktadır. Bu dönemde erkeklerde de ön ergenlik döneminden farklı özelliklere sahip olarak düşünme yeteneklerinde değişiklikler meydana gelir. Bu dönemde birey çevresel uyarılara düşünerek tepki verir. Bilişsel gelişim tamamlanır. Bu dönemde genellemeler yapılır ve birey soyut düşünebilir. Cinsel kimlik tamamlanmıştır. Orta ergenlik döneminde karşı cinse ilgi duyulmaya başlanır ve karşı cinsin tanınması için çaba gösterilir. Bu dönemde anne-baba ile çatışmalar yaşanır. Bu çatışmaların sebebi bireyin kendisini anne-babadan farklı bir birey olarak görme isteğinden kaynaklanır. Bu durumu birey anne-babaya kabul ettirmek ister. Sonuçta ortaya bazı çatışmalar çıkmaktadır. Birey bu dönemde kendi kararlarını verebilme ve bağımsızlık isteğini doğrudan ifade eder. Söz konusu bağımsızlık istekleri anne-baba ile birey arasındaki çatışmaların başlamasına ve yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Bu dönemde bireye ne yapması gerektiği söylendiğinde aşırı bir rahatsızlık duymaktadır.¹⁴

Bu dönemde bir yavaşlamanın meydana gelmesine rağmen bedensel büyüme devam etmektedir. Birey artık kendi bedenindeki değişiklikleri benimsemiştir ve bedensel değişikliklere uyumu artmıştır. Birey cinsiyet rollerinin ortaya çıkardığı gerilimleri azaltmaya başlar. Anne-babadan bağımsız olma isteği bu dönemin en önemli özelliklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yeni bir kimlik oluşturmaya başlayan ergen söz konusu yeni kimliği ile beraber toplumdaki yerini almaya başlar. Arkadaş gruplarının önem kazanmasının nedeni söz konusu yeni kimlik ile toplumda yer edinme çabasının ortaya çıkmasıdır. Arkadaşlarla ve grupta olan özdeşleşmenin artmış olmasına rağmen özerklik duygusu üst seviyededir. Bu özerklik duygusunun etkisi anne-baba ile olan ilişkilerde yoğun bir biçimde görülebilmektedir. Fakat bu aşamada bir karmaşa da yaşanmaktadır. Birey hem anne-babadan uzak kalarak

¹³ UNICEF, a.g.e., s. 6.

¹⁴ Saka, a.g.e., s. 54.

özerkliğini yaşamak istemekte, hem de anne-babanın sevgisine ve ilgisine ihtiyaç duymaktadır.¹⁵

Son ergenlik döneminde kazanılmış davranışlar ve duygular sentezlenmektedir. Saka (2011)'e göre kimlik duygusu oluşur. Sonunda ergen; kimlik duygusu edinme, yakın ilişkiler kurabilme, kendine iş ve eş seçebilme gibi becerileri kazanır ve toplum içinde erişkin rollerini üstlenecek sorumluluğa sahip olarak erişkinlik dönemine geçer. Ergen, erken ve orta ergenlikte destekleyici bir aile ve arkadaş grubunda bulundu ise geç ergenlik dönemini de başarı ile geçirir.¹⁶

Parlaz ve diğerleri (2012)'nin belirttiğine göre bu dönem 18-21 yaşlar arası dönemdir. Üst sınırı kültürel, ekonomik ve eğitsel faktörlerle kısmen değişebilir. Büyüme ve cinsel gelişmenin tamamlanması ile bu konuda yaşanan kaygılar sona ermiştir. Soyut düşünme süreçlerini tamamlamıştır. Geleceğe yönelik seçimlerin yapılması ve uygulama yeteneği oluşmuştur.¹⁷

Bu dönemle ilgili belirtilmesi gereken bir diğer nokta da risk alma eğiliminin azalmasıdır. Orta ergenlik döneminde birey sebep-sonuç ilişkilerini yeteri düzeyde kurmadığı için risk almaya çok daha isteklidir. Fakat son ergenlik döneminde geldiğinde artık sebep-sonuç ilişkisini çok daha fazla kurmaktadır. Bu sebeple son ergenlik döneminde birey risk alırken daha fazla düşünmektedir. Zira birey risklerin sonuçlarının enler olabileceğini daha fazla analiz etmektedir. Fakat bu dönemde sigara ile beraber alkol ve madde kullanımının devam edildiği de görülmektedir. Sebep-sonuç ilişkisini gözetmeksizin önceki ergenlik dönemlerinde sigara ve benzeri kullanımlara başlanması durumunda son ergenlik döneminde bu alışkanlıklara devam edilir.¹⁸

Tablo 1, ergenliğin söz konusu dönemlerinin genel özelliklerini özetlemektedir.

¹⁵ Anabilim, **Önergenlik ve Ergenlik Dönemi**, Anabilim Eğitim Kurumları, 2011, s. 8.

¹⁶ Saka, a.g.e., s. 52.

¹⁷ Parlaz ve diğerleri, a.g.e., s. 11.

¹⁸ UNICEF, a.g.e., s. 6.

Tablo-1 Ön Ergenlik, Orta Ergenlik ve Son Ergenlik Dönemlerinin Genel Özellikleri

Ön Ergenlik Döneminin Genel Özellikleri	Gelişim psikolojisi kaynaklarında ilk ergenlik dönemi erinlik (puberty) ile başlatılır. Bu nedenle ilk ergenlik dönemi daha çok erinlik kavramı ile açıklanır. Erinlik (puberty), cinsiyet yeteneklerinin kazanıldığı dönemdir. Fiziksel ve psikolojik birçok değişme bu dönemde gözlenir. Aslında erinliğe yönelik birçok değişme çocukluk döneminin sonlarında başlar. Konu ile ilgili kaynaklarda bu durum nedeniyle erinlik; yarısı çocukluk yarısı ergenlikte olmak üzere 2- 4 yıl arası süren dönem olarak nitelendirilir. Erinlik (Puberty) döneminin genel özellikleri; erkek çocuklarda saldırganlık, kabadayı davranışlar, yarışma; kızlarda ise daha çok düzen ve uyuma açık davranışlar, kişisel gelişim ve aile mutluluğunun ön plana çıkması (fiziksel büyüme hızında artış, birincil cinsiyet özelliklerinin kazanılması (cinsel organların gelişmesi, büyümesi), ikincil cinsiyet özelliklerinin kazanılması (göğüslerin büyümesi, sesin kalınlaşması, vücutta tüylenme, yağ ve ter bezlerinin büyümesi, derideki değişiklikler), beden ölçü ve oranlarının değişmesi, el ve ayaklarda orantısızlıklar gibi bedensel gelişimler görülmektedir.
Orta Ergenlik Döneminin Genel Özellikleri	Orta ergenlik döneminin genel özellikleri arasında; ebeveynlere karşı gelme, otoritenin etkisinin zayıflaması, yalnızlık, güçsüzlük, boşluk duygusu, hüzünlenme, ümitsizlik ve karamsarlık gibi depresif belirtilerin görülmeye başlanması, sevgiyi aile dışındaki kaynaklarda arama, ruhsal sorunlar, depresyon, intihar, madde kullanımı, evden kaçma gibi davranış problemleri, aşırı cinsel ilgi ve davranışlar, akran grubunun etkisinin artması, onlarla özdeşleşme eğiliminin artması, bilişsel gelişimin artmasıyla soyut düşüncenin ve eleştirel düşünmenin derinleşmesi, kararsızlık, düzensizlik, sebatlılık, düzenli çalışmama, cinsel rollerin belirginleşmesi, onaylanma ve sorumluluk isteğinin artması, kişilik problemlerinin sıkça görülmeye başlanması sayılabilir.
Son Ergenlik Döneminin Genel Özellikleri	Son ergenlik dönemi; bağımsızlaşma ve aileden kopuşun olduğu, bunalım ve çelişkilerin azaldığı, olgunlaşmanın artmasıyla istikrarın yerleştiği, bireysel seçimlerin yapıldığı, ilgi ve yeteneklerin daha gerçekçi tanınip, sağlıklı kararların alındığı, sağlıklı iletişim, uyum ve dengenin görüldüğü, daha geniş ve hoşgörülü düşünmenin yerleştiği, yaşam ve değer yargılarının yerleştiği, kimlik duygusunun geliştiği, gerçekçi bir kimliğin oluştuğu, iş, meslek, evlilik vb. süreçlere hazırlık yapıldığı dönem olarak görülür.

Ergenlikte gelişim incelenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, gelişimin aşamalarının yanında farklı özelliklerin gelişmelerinin de incelenmesidir. Çalışmanın bu aşamasında ergenlik döneminde gelişim yaş grupları açısından değil farklı alanlar açısından incelenmektedir.

1.1.3.Ergenlikte Gelişim

Ergenlikte gelişim dört grupta incelenebilir. Bunlar ergenlikte fiziksel gelişim, ergenlikte zihinsel gelişim, ergenlikte sosyal gelişim ve ergenlikte duygusal gelişim şeklindedir.

1.1.3.1. Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenlik döneminde fiziksel gelişim ve değişim hızında bir artış gözlemlenmektedir. Kas ve iskelet gelişiminde hızlı bir artış gözlemlenir. Bu durum "büyüme atılımı" ifadesi ile tanımlanabilir. Bu dönemde vücut organlarını hepsi aynı hızla gelişim göstermez. Bu sebeple bir düzensizlik meydana gelir. Sakarlık, acemilik ve benzeri durumlar ortaya çıkabilmektedir. Zira birey hızlı bir biçimde büyüyen vücut organlarını kontrol etmekte zorlanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, hızlı bir biçimde büyüyen bacak boyu nedeniyle yürürken bir yerlere çarpma ve benzeri sorunlar yaşanabilir.¹⁹

Fiziksel gelişim ile ilgili olarak kızlarda ve erkeklerde farklı özelliklerin meydana geldiği görülmektedir. Tablo 2 ergenlik döneminde kızlarda ve erkeklerde görülen fiziksel gelişim özelliklerini göstermektedir.

Tablo-2 Ergenlik Döneminde Kızlarda ve Erkeklerde Görülen Fiziksel Gelişim Özellikleri

KIZLAR	ERKEKLER
Kızlar gelişmeye erkeklerden iki yıl erken başlar. 16-18 yaşına kadar yılda 9 cm uzayabilirler. Ergenlik süresince ağırlıkta ortalama 16 kg`lık bir artış gözlemlenir. Bedendeki değişiklikler östrojen hormonunun etkisiyle gerçekleşir. Ergenlik ilk olarak 10-11 yaşlarında göğüslerin büyümesi ile başlamaktadır. Bir göğüs diğerinden daha büyük olabilmektedir. Kambur durabilirler. Heyecanlanma ve unutma durumları sıklıkla	Erkekler ergenlik dönemine ortalama olarak 13-15 yaşlarında başlarlar. Uzunlukta yılda ortalama 10,5 cm`lik bir artış gözlemlenir. Ağırlıkta ergenlik süreci boyunca ortalama 20 kg`lık bir artış gözlemlenir. Bedendeki değişiklikler testosteron hormonunun etkisiyle gerçekleşir. Vücudun bazı bölümlerinde kıllanma ve kas gelişimi

¹⁹ Civelek, a.g.e., s. 6.

görülebılır. Duruş bozuklukları meydana gelebilmektedir. Vücutta tüylenme ve kıllanma görülür. Temizlik malzemelerinin paylaşılmaması önemlidir. Bel daralır ve kalçalar genişler. Vücudun bazı bölgelerinde yağlanma oluşur. Kol, bacak, el ve ayaklar vücudun diğer organlarına göre daha hızlı büyüebilmektedir. Deri daha yağlı hale gelir ve daha fazla terlenir. Yüzde sivilceler çıkar. 10-16 yaşları arasında adet kanaması başlar. Kanamalar ilk yıllarda düzensiz olabilir. Bazı kızlarda adet kanamaları depresyon ve sancılar gibi sonuçlar doğurabilir. Diğer bir ifadeyle bazı kızlarda adet kanamaları daha ağır olabilmektedir. Spor ve banyo gibi normal faaliyetlere devam edilmelidir. Romantik aşk ilgi alanı haline gelmektedir. Kızlar konuşkan olma eğilimindedirler. Fakat amaç iletişim değildir. Her şeye gülme eğilimi gösterebilirler. Ayna karşısında harcanan zaman artar. Dengesizlikler söz konusudur ve kendisine güvenme ve güvenmeme arasında bir çatışma yaşarlar. "Bağımsız Ben"i ortaya çıkarmaya çalışırlar. Aşırı hareketli ya da aşırı durgun olunabilir. Benzemek istediği kişilerde görülen marka ve giysiler öne çıkmaktadır. İlgi alanına giren konulara aşırı derecede dikkat eder. Hassas, kırılğan, saldırgan ve gürültücüdürler. İstekler gelip geçicidir. Çok fedakâr ya da çok bencil olabilmektedirler.	ortaya çıkar. Kolları, bacakları, elleri ve ayakları vücudunun geri kalan bölümlerinden daha hızlı büyür. Ses boğuk bir biçimdedir. Seste çatallaşma ortaya çıkabilir. Söz konusu çatallaşma zamanla ortadan kalkar ve ses normal haline geri döner. Ergenlikle beraber deri daha yağlı hale gelir. Ter bezleri büyümeye başlar. Bu sebeple terleme daha fazla görülür. Terlemenin artması nedeniyle sıklıkla yıkanılmalıdır.

Ergenlik fiziksel gelişimin çok hızlı görüldüğü dönemdir. Büyüme ve gelişme belirgin bir biçimde hızlanır. 3-5 yıl içerisinde erişin hayattaki boya ulaşılır. Önceki sayfalarda belirtilen büyüme atağı (Büyüme Atılımı) ile beraber boy artışı en üst seviyeye yükselmektedir.²⁰

Kızlarda ve erkeklerde (kendi cinsleri içerisinde) kimi bireyler ergenliğe daha erken girerken kimi bireyler daha geç girerler. Ergenliğe daha erken giren bireylerin daha avantajlı oldukları ileri sürülebilir. Zira bu kişilere daha “olgun bir biçimde” davranılır. Özellikle erkeklerde bu durum önemli kazanımlar sunar. Yetişkin bireylerle iletişime geçen ve yetişkin bir birey gibi davranılan erkeklerde bir kendine güven duygusu oluşur ve kendine güven duygusu hayatın geri kalanında da etkisini gösterir.²¹

Erinlik döneminin başlamasıyla beraber ikincil cinsiyet özellikleri de daha sık görülür. İkincil cinsiyet özellikleri dolaylı üreme sistemleriyle ilgilidir. İlk kez erinlikte ortaya çıkan bu özellikler vücutta tüylenme, kıllanma, gırtlak oluşumu, erkeklerde sesin kalınlaşması, kasların gelişimi ve kızlarda göğüs ve kalçaların büyümesi gibi gelişmeleri kapsar. Erkeklerde testestoron, kızlarda ise östrojen hormonların salgılanması ile beraber de birincil cinsiyet özellikleri ortaya çıkmaktadır. Söz konusu birincil cinsiyet özellikleri doğrudan üreme sistemleri ile ilgilidir. Üreme işlevi oluşmakta ve üreme sistemi gelişmektedir.²²

Ergenlikte fiziksel değişimlerin çok hızlı bir biçimde ortaya çıkması bazı sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Kas gücünde ve fiziksel enerjideki artış, heyecansal duyarlılık, saldırgan ve cinsel dürtülerdeki artış, sakarlık, kendi bedenine yabancılaşma ve beceriksizlik söz konusu sonuçlar arasındadır.²³

Özetlemek gerekirse, Akbıyık (2011)'e göre kızlar ergenlik dönemine erkeklerden yaklaşık 2 yıl daha erken girerler. Boy ve kilo artışı da erkekler ve kızlarda farklılıklar gösterir. Erkeklerde boy uzaması daha fazla olur, yılda ortalama 10 cm kadar. Bu uzama kızlarda 8 cm'dir. Ergenlik dönem boyunca kızlar 18-23cm, erkekler 25-30 cm uzarlar. Bu dönemde ağırlıkta da belirgin bir artış olur. Erkeklerde

²⁰ Nuray Kanbur, “Adolesanlarda Fiziksel Büyüme Ve Cinsel Gelişme”, t.y., http://beslenme.gov.tr/content/files/yayinlar/sunumlar/yas_gruplari_ve_beslenme/Fiziksel_Buyume_Do_c_Dr.Nuray_Kanbur.pdf, (Erişim Tarihi: 02.02.2017), s. 1-6.

²¹ Kevin Durkin, “Adolescence and Adulthood”, t.y., Backwell Publishing, <http://www.blackwellpublishing.com/intropsych/pdf/chapter10.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2017), s. 104.

²² Civelek, a.g.e., s. 6.

²³ Gürsu, a.g.e., s. 17.

daha çok kas, kızlarda ise yağ dokusu gelişimi olmaktadır. Bu nedenle ergenlikte aşırı kilo almak, şişmanlamak sık görülen yakınmalardır. Ergenlik çağındaki kızlarda boy uzar, kilo artar, göğüsler belirginleşir, yavaş yavaş cinsel bölgede ve koltuk altlarında tüylenmeler oluşur. Kas ve yağ dokusu gelişimi ile vücut hatları yeni biçimini kazanır. Ergenlikte, el, kol, ayak ve bacakların önce büyüdükleri görülmektedir. Sakarlıklar çok sık yaşanır.²⁴

1.1.3.2. Ergenlikte Zihinsel Gelişim

Fiziksel gelişime ek olarak, ergenlikte zihinsel gelişimde de farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Ergenlik dönemi öncesinde somut işlemler açısından yeteneklere sahip olan birey ergenlik dönemi ile beraber bu özelliklerine yenilerini ekleyerek zihinsel gelişimini sürdürmektedir. Bu durum bireyin daha üst seviyelerdeki dengelere ulaşmasını sağlamaktadır. Çocukluk döneminde bireyin düşüncesi somut gerçeklere yakın olmaktadır. Bu durum ergenlik ve çocukluk dönemleri arasındaki en önemli fark olarak görülebilir. Ergenlik döneminde “şimdi” ve “burada” ifadelerinin önemini devam ettirmesine rağmen bu dönemde mevcut olmayan olasılıklar da dikkate alınmaktadır. Mevcut bulunmayan olasılıkların değerlendirilmesi ergenlik dönemindeki zihinsel gelişimin önemli özelliklerinden biridir.²⁵

Ergenlik döneminde bireyin bilişsel yapısının bazı özelliklerinin bulunduğu ileri sürülebilir. Çocukluk döneminin aksine ergenlik döneminde birey herhangi bir sorunla karşılaştığında, birden fazla (belki de çok sayıda) farklı değişkeni bir arada düşünebilmekte ve enden-sonuç ilişkileri kurmaya çalışmaktadır. Dahası, çocukluk döneminden farklı olarak ergenlik dönemindeki birey çok farklı sembolleri kullanabilmekte ve sembollerle düşünebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, ergenlik döneminde birey bir problem çözerken gerçek durumlar yerine X ve Y gibi eni semboller kullanabilmekte ve çözüme yönelik etkinliklerde bu sembolleri kullanabilmektedir.²⁶

Ergenlerde bilişsel gelişim fark edilir bir ilerleme kaydetmektedir. Ergenlik döneminde bilişsel gelişim bireyin kendisi, arkadaşları, ailesi ve öğretmenlerinin yanında kendi dünyalarının değerlendirilmesi noktasında da etkiye sahip olmaktadır. Ergenlik döneminde bireyin düşünme süreçleri değişmektedir. Geleceğe yönelik

²⁴ Akbıyık, a.g.e., s. 2.

²⁵ E.Nihal Ahioğlu, “Lindberg, Piaget Ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011, Cilt: 19, Sayı: 1, ss. 1-10, s. 6.

²⁶ Ahioğlu, a.g.e., s. 6.

düşüncelerde ve soyut düşünme biçimlerinde ilerlemeler gözlemlenir. Bu dönemde cinsellik, ahlak ve din gibi konularda birey kendisine ait değerler sistemine sahip olmaktadır. Mantıksal bir düşünme söz konusudur ve bu durum “soyut işlemler dönemi” olarak isimlendirilmektedir.²⁷ Soyut işlemler dönemi kavramı ilerleyen sayfalarda detaylı bir biçimde açıklanmaktadır.

Kılıç (2009)`a göre somut işlem döneminde olan bir çocuk gerçek sorunlarla uğraşmak zorunda olduğu halde (çünkü onun düşüncesi şimdiki zaman ile sınırlı) soyut işlem düşüncesine sahip olan ergen, yakın çevreyi varsayımsal bir geçmişe ya da geleceğe bağlayan olası sorunlarla uğraşır (geleceği hesaba katabilir). Somut işlem döneminde bir çocuk bilgi somut olarak verildiğinde (bilgi ile görsel ya da fiziksel bir ilişki kurabileceği ölçüde) bilgiyi sistemli ve mantıklı bir biçimde işleyebilir. Ergen ise olaylar olmadan sonuçlarını kestirme yeteneğini geliştirir. Zihninde birçok seçeneği gözden geçirip inceleyebilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir ve ister somut, ister soyut biçimde sunulsun, karmaşık sorunları sistemli bir biçimde çözebilirler. Kısacası ergenler, geleceği varsayımlar doğrultusunda görme ve gerçek ya da olası sorunlara seçenek çözümler üretmelerine olanak veren yetenekler kazanırlar.²⁸

Çocukluk döneminde birey deneme yanılma yöntemini sıklıkla kullanabilir. Rastgele oluşturulmuş karışımlar ve uygulamalar söz konusudur. Çocuk başarılı sonuçlar elde ederken aslında söz konusu başarılı sonuçları “nasıl” elde ettiği noktasında bilgi sahibi olmayabilir. Çocuk aynı zamanda başarılı sonuca ulaştığı süreçteki aşamaların neler olduğu noktasında da bilgi sahibi olmayabilir. Ergenlik döneminde ise birey daha sistemli bir biçimde düşünebilmektedir. Mümkün olan birleşimler, formüle edilmiş hipotezler, söz konusu hipotezlerin test edilmesi, başarılı sonuçların nasıl alındığı noktasında bilgi sahibi olma, başarılı olma sürecinde atılan adımların enler oldukları ve söz konusu adımların belirlenerek kayıt altına alınması gibi yeterlilikler ergenlik döneminde görülebilmektedir.²⁹

Ergenlik döneminde zekâ ile ilgili şu ifadeler kullanılabilir:

- Zekânın ergenlik çağına kadar hızla geliştiği, 15-16 yaşlarında doruğa ulaştığı, 20 yaşına kadar yavaş bir gelişme gösterdiği kabul edilmektedir,

²⁷ Aysel Kılıç, Gelişim Dönemleri ve Ergenlerde Ruhsal Sorunlar, Newport International University, 2009, , s. 113. (**Lisans Tezi**)

²⁸ Kılıç, a.g.e., s. 113.

²⁹ Durkin, a.g.e., s. 204.

- Ergenlerde 12 yaş ile beraber soyut düşünme yeteneğinde hızlı bir artış yaşanmaktadır,
- Üretici bir düşünme biçimi geliştirilir,
- Yeni kavramlar ve düşünceler üretilebilir,
- Tümevarım ve tümdengelim yöntemleri kullanılabilir hale gelmektedir,
- Nesne ve olgular arasındaki ilişkileri kavramadaki yetersizlik varsa tümevarım ve tümdengelim yöntemleri kullanılamaz,
- Analiz ve sentez yapmada yetersizlik varsa tümevarım ve tümdengelim yöntemleri kullanılamaz,
- Bireyin iç alanında darlık varsa tümevarım ve tümdengelim yöntemleri kullanılamaz,
- Daha önceki olgu ve olayları anımsamadaki yetersizlik, unutkanlık varsa tümevarım ve tümdengelim yöntemleri kullanılamaz,
- Göreli (kişiye, yere, zamana göre değişen) kavramlar da bu dönemde edinir.³⁰

Ergenlikteki zihinsel gelişimin bir diğer önemli özelliği de dikkat etme yeteneğinin gelişmesidir. Bu dönemde seçici dikkat daha etkili hale gelmektedir. Dikkatte görülen bu gelişme sayesinde okuduğunu anlama, odaklanma ve karmaşık problemleri çözme gibi yeterliliklerde artış gözlemlenir.³¹

1.1.3.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Ergenlik dönemindeki en önemli gelişim noktalarından biri de sosyal gelişimdir. Zira ergenlik döneminde bireyin sosyal ilişkilerinde ciddi değişimler meydana gelmektedir. En önemli değişimlerden biri de ergenlik döneminde bireyin aileden uzaklaşarak arkadaşlara ve arkadaş gruplarına yaklaşmasıdır. Aslında anne-baba ile olan ilişkiler bitmemekte ya da önemini yitirmemektedir. Fakat arkadaşlarla ve arkadaş gruplarıyla olan ilişkilerin boyutlarında önemli bir artış

³⁰ http://www.ruhsalgelisim.com/yazilarim/index.php?option=com_content&view=article&id=85:ergenlikte-bedensel-gelm&catid=40:ergen-pskolojs , (Erişim Tarihi: 02.02.2017), s. 1.

³¹ Gürsu, a.g.e., s. 20.

meydana gelmektedir. Çocukların kendilik algıları anne-babaların çocuklara karşı olan tutumlarının bir sonucu olarak şekillenmektedir. Ergenlik döneminde de durum bu şekilde olmaktadır. Anne-babaları ile olumlu yönde ilişkileri bulunan ergenlik dönemindeki bireylerin dış çevre ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri de bu yönde şekillenmektedir. Anne-babaların bu dönemde bireye nasıl davrandıkları önemlidir. Zira doyurucu ve sağlıklı ilişkiler çocuğun sosyal hayatındaki ilişkilerini de bu yönde geliştirmektedir.³²

Ergenlik döneminde birey toplumda statü sahibi olmak ister ve saygınlık kazanmayı amaçlar. Bu sebeple ergenlik yılları toplumsal açıdan uyum ve gelişim yılları olarak görülebilir. Toplumsal uyum zamanla kazanılan bir özelliktir. Ergenlik döneminde elde edilen bazı deneyimler bu uyumu geliştirir. Birey kendi cinslerinden oluşan arkadaş grupları ile grup içerisinde faaliyetler düzenleme eğilimindedir. Ergenlik döneminde birey sevgi ve güven ortamı içerisinde büyümüş ise başarılı olacakları bir ortam hazırlanmış demektir. Bu sebeple ergenlik döneminde anne-babaların bireyle kuracakları iletişim özellikleri, onlara özerk olma imkanını sağlamaları, bireylerin ilgi ve yeteneklerinin farkında olmaları ve çocuklarını tanımaları bireyin ergenlik dönemini kolay bir biçimde geçirmelerine yardımcı olacaktır.³³

Ergenlik döneminde birey sosyal ilişkilerin kahraman olmayı istemektedir. Özellikle de erkekler için güç gösterisi yapmak önemlidir. Kızlar ise sosyal faaliyetlerde aktif olmayı tercih etmektedirler. Birey okulda, evdeki ve benzer ortaldaki otoriteyi sıklıkla sorgular ve karşı çıkma eğilimi gösterir. "Herkes yapıyor ben neden yapmıyorum?", "herkes giyiyor ben neden giymiyorum?" gibisinde itirazlar ortaya çıkmaya başlar. Ergen birey sınırlayıcı yetişkinin fikrini değiştirmek ister. Bir gruba ait olma isteği vardır. Bu sebeple ergenlik dönemindeki bir bireyin yanlış gruplara girmemesi için uyarılması ve bireye yol gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca ergenlikte sosyal roller benimsenmeye başlar. Sosyal açıdan erkeklerin ve kızların ilgi alanlarında önemli farklılıklar görülmektedir. Beğenme, beğenilme, aşk, sevgi gibi konular daha fazla konuşulurken karşı cinse olan ilginin boyutlarında bir artış söz konusudur.³⁴

³² Özcan Sezer, "Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları Ve Bazı Faktörlerle İlişkisi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt:VI, Sayı 1, ss. 1-19, s. 4.

³³ Gemi,, a.g.e., s. 1.

³⁴ Anabilim, a.g.e., s. 17.

Yakın bir arkadaş edinilmesi bu dönemde önemini artırmaktadır. Söz konusu yakın arkadaş ergenlikteki birey için önemlidir. Hayatın diğer bölümlerinde de insanlar yakın arkadaşlarıyla ciddi bir zaman dilimini paylaşmaktadırlar. İş hayatı bunun önemli bir örneğidir. Günün büyük bir bölümü işyerindeki arkadaşlarla beraber geçmektedir. Ergenlik döneminde ise yakın arkadaşların sahip oldukları özellikler ergenin kendi hayatını da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum olumlu olabileceği gibi sigara, alkol, madde kullanımı ve saldırganlık gibi yanlış örneklerle olumsuz da olabilmektedir.³⁵

Özetlemek gerekirse, Kılıç (2009)'a göre ergen, toplumda saygınlık kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinim duyar. Toplumsal uyum geniş ölçüde bu gereksinimin karşılanmasına bağlıdır. Ergenlik yılları bir anlamda, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da nitelenebilir. Toplumsal uyum zamanla kazanılır. Bu uyum ergenlik döneminde bazı deneyimlerle gelişir. Bu evrede birey kendi cinsinden oluşturduğu grup içinde faaliyetlerini düzenlemeye çalışır. İlk sosyal uyumlarını gerçekleştirirken kendilerine deneyim fırsatı tanınan, özgür bir aile ortamında, yeterince sevgi ve güven ortamı içinde büyüyen çocukların ergenlik döneminde başarılı olmaları için gerekli ortam hazırlanmış demektir. Bu nedenle anne ve babaların önce çocuklarını tanımaları, onların ilgi ve yeteneklerini bilmeleri, onları özerk kılmak üzere fırsat hazırlamaları, nihayet onların sorularına arkadaşça kuracakları diyalog yardımıyla eğilmeleri ergenlik döneminin kolayca aşılmasına yardımcı olacak etkenlerdir.³⁶

1.1.3.4. Ergenlikte Duygusal Gelişim

Son olarak ergenlikte duygusal gelişimden de bahsedilmelidir. Ergenlik dönemi öncesinde uzun bir süre dengeli bir süreç yaşanır. Fakat ergenlik dönemine girilmesiyle beraber aniden bir dengesizlik ortamı ortaya çıkmaktadır. Aslında ergenlik dönemi özlem duyulan bir yaşam dönemi değildir. Ergenlik dönemindeki bir birey için sayısız zorluğun yaşanabileceği bir dönem olma özelliğine sahiptir. Ergenlik dönemindeki bir bireye bir şeyleri anlatmak oldukça zordur. Bu sebeple yoğun bir biçimde bir şeyler anlatılmaya çalışılır. Bu durum ise ergenlik dönemindeki bireyi çoğunlukla rahatsız etmektedir. Duygusal açıdan ergenlik döneminde birey

³⁵ Durkin, a.g.e., s. 204.

³⁶ Kılıç, a.g.e., s. 116-117.

çok farklı bir kişi haline gelmektedir. Önceden yoksun, dengesiz ve duygusal olan genç fırtınalı bir süreç yaşamaktadır.³⁷

Ergenlik dönemindeki fiziksel gelişim duygusal gelişimi de etkilemektedir. Büyümenin hızlı oluşu tutum, davranış ve duyguları önemli ölçüde etkilemektedir. Duygusal açıdan ergenlik dönemindeki bir bireyin sergilediği davranışlar şu şekilde listelenebilir:

- Duyguların yoğunluğunda artış: Âşık olma ve bağlanma, çabuk heyecanlanma,
- Mahcubiyet ve çekingenlik, alıngan, karamsar, ters,
- Madde bağımlılığı (sigara, alkol, tiner, uyuşturucu),
- Tedirgin ve huzursuz olma, sıkılgan, durgun ve dalgın,
- Çalışmaya karşı isteksizlik,
- Aşırı hayal kurma ve yalnız kalma isteğine sahip,
- Asi, hırçın, huysuz, başına buyruk ve sorumsuz,
- Anne- babaya göre: Arkadaşlarını daha çok önemsiyor. Bizi dinlemiyor; arkadaşlarını dinliyor. Hep onlarla vakit geçiriyor veya geçirmek istiyor. Çok geziyor...
- Bazen yalan söylüyor,
- Süse düşkün, aynanın karşısında çok vakit geçiriyor,
- Çatışma (aile, okul, sokak) ve Uzaklaşma.³⁸

Bunların haricinde ergenlik dönemindeki bireyde bazı ruhsal zorlanmalar da gözlemlenmektedir. Söz konusu ruhsal zorlanmalar şu şekilde listelenebilir:

- Faaliyetlerinde engellendiğinde bir gerilim veya bunalım yaşarlar,
- Her hangi bir baskı, hoş olmayan bir olay, yüklenen ağır görevler veya üzüntü yaratan olaylar ruhsal zorlanma olarak nitelendirilebilir,

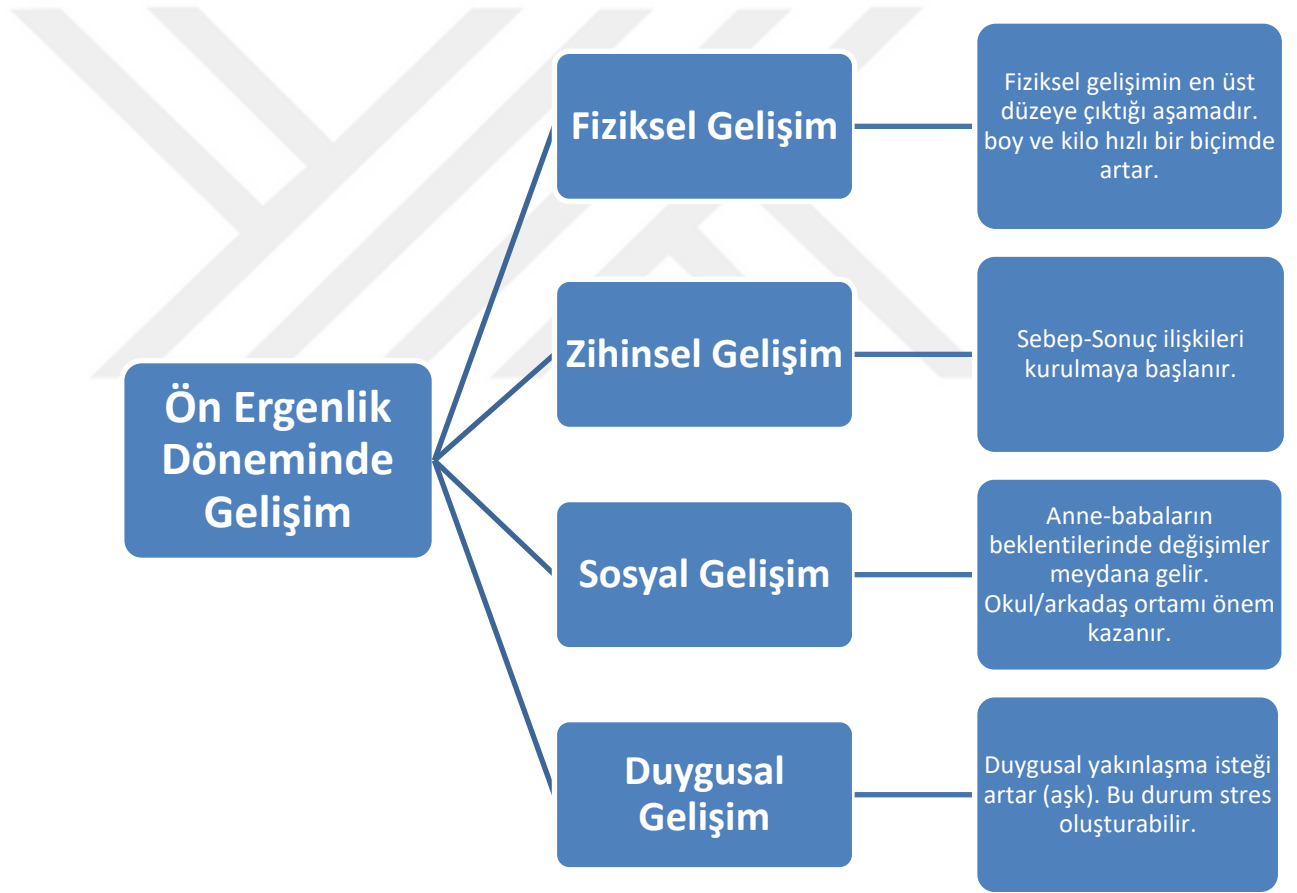
³⁷ Kılıç, a.g.e., s. 113.

³⁸ Gemi, a.g.e., s. 1.

- Sosyal geri çekilme,
- Madde bağımlılığı (sigara, alkol, bali, tiner, uyuşturucu),
- Uyumsuz davranışlar (kaçma, çalma, suça yönelme vb.),
- Çatışma (aile, okul, sokak),
- Davranış bozuklukları (stres, depresyon, nevroz, psikoz),
- Uzaklaşma.³⁹

Çalışmanın bu başlığı altında farklı gelişim özelliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Şekil 1, ergenlik dönemindeki farklı gelişim yönlerinin özelliklerini özetlemektedir.

Şekil-1 Ön Ergenlik Döneminde Gelişim

Kaynak: Durkin, t.y.: 209-210 kaynağından elde edilen verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Önceki sayfalarda da belirtildiği üzere, ergenlik döneminin kişiliğin oluşumu noktasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında, kişilik

³⁹ Kılıç, a.g.e., s. 113.

kavramı üzerinde durulmaktadır. İlerleyen sayfalarda ergenlik dönemine önem verilmesine rağmen kişiliğin oluşumundaki tüm dönemler (bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik) analiz edilmektedir. Bu durum kişiliğin oluşumunu ve bu süreç içerisinde ergenlik döneminin sahip olduğu yeri daha iyi anlama açısından faydalı olacaktır.

1.2. Kişilik

Önceki bölümlerden de anlaşılacağı üzere ergenlik dönemi genel itibariyle 11-22 yaşları arasında görülmektedir. 22 yaşından itibaren birey yetişkin olarak görülür. Bu yaş ile beraber belirgin bir kişiliğinin oluşmuş olması beklenir. Gürsu (2011)`e göre ergen bireyin kişilik oluşumu, bu dönemde gerçekleşen değişiklikler, çevre ile ilişkileri, içsel çatışmalarını çözme şekli, engellemelere karşı sergilediği hoşgörü düzeyi, çatışmalarını çözmek için kullandığı savunma mekanizmaları vb. den etkilenir. Örneğin daha önce çözülmemiş cinsel çatışmalar ilerleyen yıllarda ergenin kişiliğini etkileyen bir problem olarak karşısına çıkabilmektedir. Bu nedenle ergene yön verecek değerlerin bulunması, hayatın anlamını bulabilmesi ve kimlik edinebilmesi için kişilik yapısının güçlü olması gerekir.⁴⁰

Bu sebeple ergenlik ile kişilik oluşumu arasında yakın bir ilişkinin olması beklenebilir. Bu noktada öncelikle kişilik kavramı üzerinde durulmakta ve sonrasında kişiliğin oluşumu ile ilgili teoriler incelenmektedir.

1.2.1. Kişilik

Türk Dil Kurumu (2017)`ye göre kişilik bir kimseye özgü belirgin özellik; manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet; insanlarayakışacak durum ve davranış; bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü ifadeleriyle açıklanabilir.⁴¹

İlgili kaynaklar incelendiğinde kişilik kavramının bazı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Kişilik, bireyin toplum içerisindeki yaşantıları sonucunda edindiği davranış ve alışkanlıkların tümü olarak görülebilir. Kişilik bireysel niteliklerin tümüdür. Söz konusu bireysel nitelikler bireyin toplum içerisindeki yerinin oluşumunda belirleyici olmaktadır. Kişilik bireyi diğer bireylerden farklı kılmaktadır. Bireyi diğer

⁴⁰ Gürsu, a.g.e., s. 28.

⁴¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.589c72bddafd02.87421328 (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

bireylerden farklı kılan söz konusu özellikler bedensel ya da ruhsal özelliklerdir ve gözlemlenebilmektedirler.⁴²

Topçu (2015)`e göre kişilik, kavram olarak "bireyin yaşama biçimi" şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu durumda, kişilik bir bireyin yaşama tarzını ifade etmektedir ve bu yaşama tarzının içinde çok sayıda boyut bulunmaktadır. Boyutların içerisinde zekâ, yetenek, eğitim, duygu, içtenlik, konuşkanlık, inanç, arkadaşlık, sorumluluk, gelenekler, çıkarıcılık, toplumsallık, ahlâk, konuşma şekli, göz rengi, kültür, kıskançlık ve sinirlilik gibi özellikler yer almaktadır. Diğer yandan psikoloji bilimi uzmanlarına göre ise kişilik, "bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının bütünü" olarak tanımlanmaktadır.⁴³

Kişiliğin tanımları üç gruba ayrılabilir. Birinci grupta kişiliğin davranışsal tanımı bulunmaktadır. Kişiliğin davranışsal tanımına göre kişilik bireyin kendisine özgü olan, davranış ve alışkanlıklardan oluşan nitelikleridir. İkinci grup sosyal uyarıcı gruptur. Bu gruptaki tanımlar bireyin diğer bireyler üzerinde oluşturduğu etkinin söz konusu bireyin kişiliği olarak görüldüğü gruptur. Son olarak derinlik psikologları bulunmaktadır. Bunlara göre kişilik bireyin gözlemlenebilir davranış ve alışkanlıkları ile görülmesine rağmen söz konusu davranış ve alışkanlıklar bazı iç etmenlerden kaynaklanmaktadır.⁴⁴

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kişilik kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Kişilik kavramının birden fazla tanımının bulunmasının nedeninin çok yönlü bir kavram olduğu ileri sürülebilir. Zira kişilik kavramı birey hakkındaki çok sayıda özelliği çağrıştırmaktadır. Kişilik kavramı hakkında genel olarak kabul edilen bir durum ise bireyin uzun vadeli davranışları olduğu ya da bireyin davranışlarını uzun vadeli bir biçimde etkilediğidir.⁴⁵

1.2.2. Kişiliğin Gelişimi

Kişiliğin gelişimi noktasında birçok araştırmacının önemli araştırmalar gerçekleştirdikleri ve çeşitli teoriler oluşturdukları görülmektedir. bu aşamada kişiliğin

⁴² Mustafa Kemal Topcu, Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Özdeşleşme Ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisinde Psikolojik Sözleşme Algısının Rolü, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Kara Harp Okulu, Ankara, 2015, , s. 35.

⁴³ Topçu, a.g.e, s. 36. (Yayımlanmış Doktora Tezi)

⁴⁴ Nil Gürel, "Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann'ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 101-134, s. 111.

⁴⁵ Topçu, a.g.e., s. 37.

gelişimi konusuna kısaca değinilmekte, sonrasında ise söz konusu araştırmalar incelenmektedir.

Genel ifadelerle açıklamak gerekirse kişilik gelişimi ile ilgili olarak söylenmesi gereken önemli konulardan biri kişilik gelişimini oluşumunda çocukluk döneminin etkisinin büyük olduğudur. Özellikle anne-baba tutumları çocukluk döneminde kişiliğin oluşması noktasında önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Tutum kavramı kişilerin belli bir insana, gruba, nesneye veya olaya yönelik olumlu ya da olumsuz bir biçimde düşünmesine, hissetmesine ya da davranmasına yol açan oldukça kalıcı yargısal bir eğilim olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶

Ergenlik döneminde ise kişiliğin oluşumu devam etmektedir. Ergenlik döneminde, çocukluk döneminde oluşan kişilik özellikleri daimi özellikler haline gelir. Ya da çocukluk döneminde elde edilen kişilik özelliklerinde değişimler yaşanır ve farklı kişilik özellikleri edinimiler. Bu durum ergenlik döneminde kimlik kazanma süreci olarak da ifade edilebilir. Ergenlik döneminde kişiliğin oluşumunda etkili bazı gelişim görevleri bulunmaktadır. Söz konusu gelişim görevleri şu şekilde listelenebilir:

- Hem kendi cinsinden hem de diğer cinsten arkadaşlarla daha olgun ilişkilerin kurulması,
- Kadın ya da erkek toplumsal rolünün başarılanması,
- Fiziksel görünüşün kabul edilmesi,
- Bedenin etkin bir biçimde kullanılması,
- Anne-baba ve diğer yetişkinlere karşı duygusal bağımsızlığın elde edilmesi,
- Bir mesleğin seçilmesi,
- Seçilen mesleğe hazırlanma,
- Ekonomik bağımsızlık elde etme,
- Evlilik ve aile hayatı hazırlığı,
- Zihinsel kavram ve becerilerin geliştirilmesi,
- Toplumsal açıdan sorumlu olan davranışları sergilemek ve söz konusu davranışları istemek,
- Etik bir sistemin oluşturulması,

⁴⁶ Sezer, a.g.e., s. 3.

- Davranışları şekillendiren bir değerler takımının oluşturulması ve söz konusu değerler takımının davranışların oluşturulması aşamasında bir rehber olarak kullanma.⁴⁷

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kişiliğin gelişimi ile ilgili olarak ifade edilmesi mümkün olan söz konusu genel özellikler kişilik oluşumunun anlaşılması için yeterli değildir. Aslında kişilik oluşumu çok daha karmaşıktır. Bu aşamada kişilik oluşumu üzerine gerçekleştirilmiş önemli çalışmaların incelenmesi faydalı olacaktır. Bu süreç içerisinde söz konusu çalışmaları sadece ergenlik dönemi kapsamında değil, genel olarak incelemek kişiliğin oluşması noktasında çok daha faydalı olabilecektir.

1.2.3. Gelişim Kuramları

Konu hakkında birçok gelişim kuramının oluşturulduğu bilinmektedir. Söz konusu gelişim kuramlarından bazıları şu şekildedir:

- Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı
- Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı
- Bowlby ve Bağlanma Kuramı
- Kohut'un Kendilik Psikolojisi Kuramı
- Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı

İlerleyen sayfalarda bu kuramlar detaylı bir biçimde incelenmektedir.

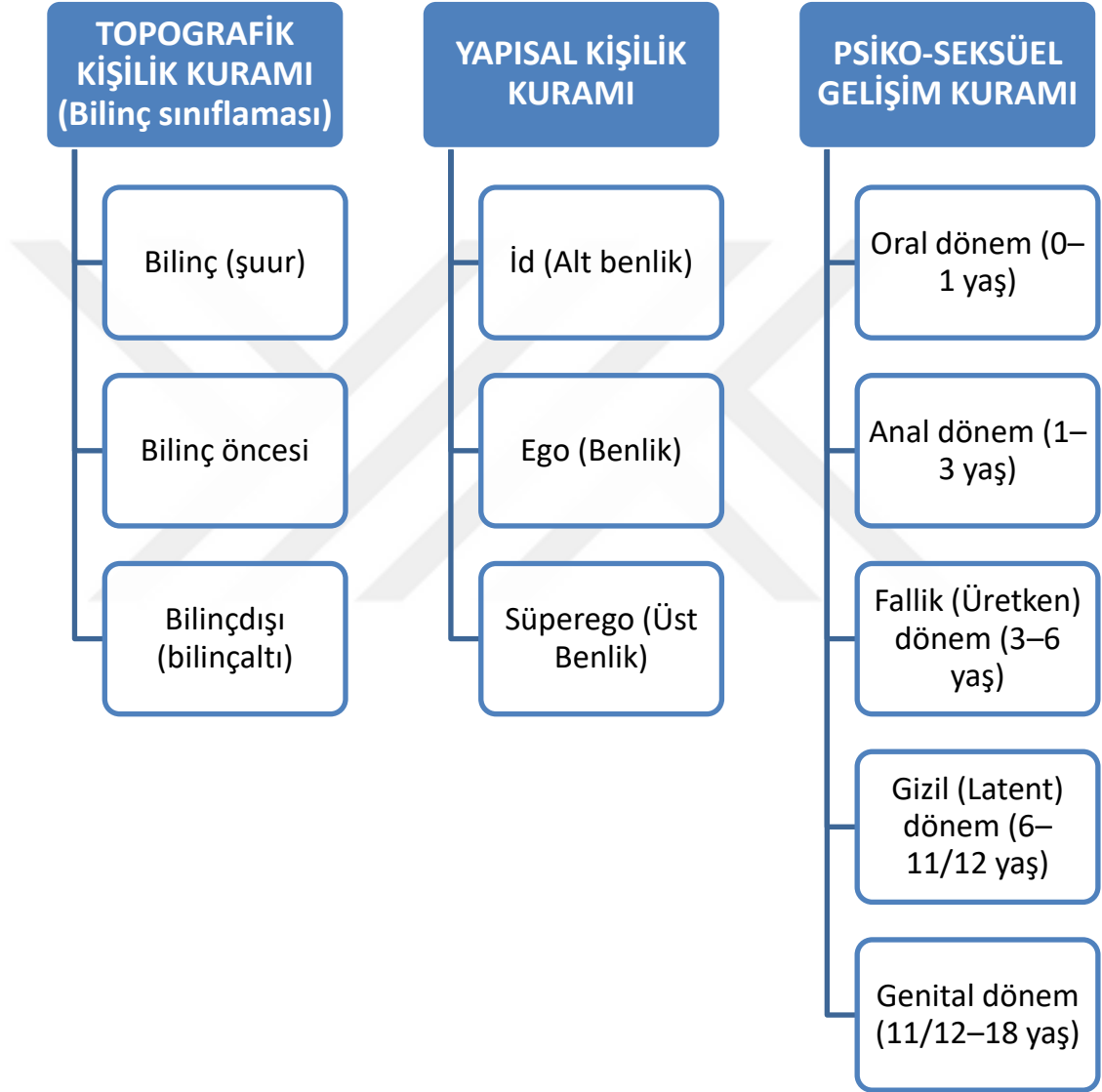
1.2.3.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Kişiliğin gelişimi ile ilgili olan gerçekleştirilen en önemli kuramlardan biri Freud tarafından geliştirilmiştir. Yazara göre kişiliğin belirlenmesindeki en önemli dönem 0-6 yaş gurubudur. Bu dönem ilk çocukluk olarak değerlendirilebilmektedir. Yazar bu dönemdeki anne-baba davranışlarının çocuğun kişiliğinin oluşmasında çok etkili olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre istedik sonuçların elde edilmesi için gelişimin adımlarının izlenmesi gerekmektedir. Bu adımların düzgün bir biçimde yaşanması için ise her bir adımda duyulan ihtiyaçlar doyurulmalıdır. Temel ihtiyaçların karşılanmaması durumunda kişiliğin gelişimi olumsuz yönde etkilenir. Freud'a göre cinsellik ve bilinçaltı süreçler kişiliğin gelişimindeki temel etmenlerdir. Ayrıca Freud insanı doğuştan yıkıcı bir varlık olarak görmektedir. Freud kişiliği

⁴⁷ Anabilim, a.g.e, s. 11.

açıklamada üç farklı grup oluşturmuştur. Söz konusu gruplar Topografik kişilik kuramı, Yapısal kişilik kuramı ve Psiko-seksüel gelişim kuramıdır. Şekil 2 söz konusu grupları açıklamaktadır.

Şekil-2 Freud`a Göre Kişilik Gelişimi

Topografikkışilik kuramı bilinç sınıflaması kavramı ile de açıklanabilmektedir. Buna göre bilinç, bilinç öncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç farklı bilinç olduğu düşünölmektedir.

Bilinç, dış dünyadan gelen uyarıların fark edilebildiği bölümdür. Bu uyarılar ağrı, açlık duygusu ve benzeri uyarılar olmaktadır. Konuşma ve davranışlar yoluyla bilincin içeriği ortaya çıkmaktadır. Bilinç, algı ve bilgilerin açık seçik izlendiği, duygu, düşünce, tutum, heyecan ve davranışa ilişkin haberdarlığın bulunduğu süreçtir. Şu anda bu satırları okurken, bu satırları okuduğunuzun bilincindedesinizdir. Eğer dikkatiniz başka bir yöne doğru yönelmiş ise o zaman neye dikkat ediyorsanız onun bilincindedesinizdir.⁴⁸

Genel anlamda bilinçdışı, bilinçli algılamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları, dolayısıyla bilinçdışı, sansür mekanizmasının engeli dolayısıyla bilinç düzeyine ulaşma olanağı olmayan zihinsel süreçleri içerir. Bu içerik, gerçekliğe ve mantığa uymayan ve insanın içinden geldiğince doyurulmak istenen dürtülerden oluşur. Bu dürtüler kişinin bilinçli dünyasında geçerli olan ahlaki değerlere karşıt düşen isteklerde kaynaklanır ve ancak psikanalitik tedavide kişinin dirençleri kırıldığında bilinç düzeyine ulaşabilirler.⁴⁹

Ayhan (2009)`a göre bilincin büyük bir bölümünü korkuların, bencilce gereksinimlerin, utanç verici deneyimlerin, ahlak dışı dürtülerin yer aldığı bilinçaltı oluşturuyordu. Bilinçli işleyişlerse, düşünce ve algılarımızı mantıksal çerçevede gereksinimlerimize uygun olarak kullanabildiğimiz farkındalık durumunda gerçekleşiyordu. Freud bilinç ve bilinçaltı dışında bir de ön bilinçten söz ediyordu. Ön bilincimizde, o anda bilincinde olmasak da hemen bilince taşıyabileceğimiz anılar ve dünya bilgileri bulunuyordu. Örneğin, güneşin turuncumsu–sarı bir renkte olduğunu bilmemiz gibi.⁵⁰

Yapısal kimlik kuramında ise id, ego ve süperego bulunmaktadır. İd dendiğinde akla kişiliğin psikolojik parçası gelmektedir. Freud`a göre id bireyin doğuştan gelen tüm dürtülerini ifade etmektedir. Yazara göre bireyin doğuştan getirdiği iki temel eğilim ise saldırganlık ve cinselliktir.⁵¹

⁴⁸ <http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/48451/41259/5- freud- psikanaliz.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

⁴⁹ <http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/48451/41259/5- freud- psikanaliz.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

⁵⁰ İnci Ayhan, “Bilinç ve Bilinçli Deneyimin Doğası”, *Bilim ve Teknik*, 2009, Nisan, ss. 28-33, s. 31.

⁵¹ Osman Özdemir v.d., “Kişilik Gelişimi”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2012, Cilt: 4, Sayı: 4, ss. 566-589, s. 570.

Freud'a göre id için haz alma duyusu çok önemlidir. Tüm istek, ihtiyaç ve arzuların cevaplanabilmesi ve elde edilebilmesi/karşılanması id sayesinde gerçekleştirilir. İd söz konusu istek, ihtiyaç ve arzulara cevap verilmesini istemektedir. Elbette tüm beklenti ve ihtiyaçların karşılanması mümkün değildir. Bu durumu yüksek bir tansiyon durumu oluşturmaktadır. Sonuç olarak bir şekilde saldırganlık oluşturmaktadır. Freud'a göre id bu yüksek tansiyonu iyileştirmektedir. Bu iyileştirmeyi yaparken Primary Process'i (Öncül Süreç) kullanmaktadır. Bu süreçte karşılanamayan istek için bir şeyler yapma isteği bulunmaktadır. Fakat bu istek maddi imkânsızlıklar ya da toplumsal baskılar gibi nedenlerle elde edilememektedir. Örnek vermek gerekirse, hapis cezası almak istemeyen birisi hayal kurarak yapmak istediği ama yapamadığı için sorun yaşayan bireyin rahatlamasını sağlamaktadır.⁵²

Ego, kişiliğin oluşumundaki ikinci bölümdür. Ego, 1,5 yada 2 yaş ile beraber ortaya çıkmaya başlamaktadır. Ego kişiliğin psikolojik yönü olarak tanımlanabilir. Aslında ego kişiliğin arabulucu yanıdır. İd karşı konulmaz isteklere sahiptir ve bu isteklerin elde edilmesini istemektedir. Karşılığında ise süpereo id'in isteklerini toplumsal normlar gibi sebeplerle sınırlandırmaktadır. Bu aşamada devreye giren ego, id'in istekleri ve süpereo'nun sınırlandırmaları arasında bir orta yol oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle ego bir yönetici konumundadır. Kişiliğin kara verme organı olduğu da söylenebilir. Ego çalışırken gerçekçilik ve mantık kavramlarını temel alarak çalışır. Ego, id'in isteklerine doyum bulma çabası içerisindedir. Bunu yaparken de mantıklı bir şekilde hareket etmeye/çözüm üretmeye çalışır. Ego ile beraber birey id'in isteklerini ne zaman, nerede ve ne kadar sınırlandıracağına karar verir hale gelmektedir. Kimi durumlarda bu istekler ego sayesinde durdurulabilir, ertelenebilir ya da bastırılabilir.⁵³

Ego için "mantık" ve "doğru" gibi olumlu ifadeler önemlidir. Ego gerçekçi olmak zorundadır. İd'in karşı konulmaz isteklerini mantık çerçevesinde karşılamaya çalışmaktadır. Ego "gerçekçi" bir biçimde davranılmasını sağlamadığı zaman id'in istekleri bireyi toplum ya da yasalar önünde zor durumda bırakabilecektir. İd, "mutluluk" prensibini temel alarak çalışırken ego söz konusu mutluluğu mantık sınırları çerçevesinde sunma çabasıdadır.⁵⁴

⁵²William Siegfried, "The Formation and Structure of the Human Psyche Id, Ego, and Super-Ego – The Dynamic (Libidinal) and Static Unconsciousness, Sublimation, and the Social Dimension of Identity Formation", *Undergraduate Philosophy Journal*, 2014, Sayı, 2, ss. 1-3, s. 1.

⁵³ Civelek, a.g.e., s. 22.

⁵⁴ Yamin Liang, "The Id, Ego and Super-ego in Pride and Prejudice", *International Education Studies*, 2011, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 177-181, s. 177.

Freud'un kuramının üçüncü bölümü süperego'dur. Süperego için id'in beklentilerinin durdurulması önemlidir. Süperego davranış sergilenirken sürekli olarak davranışın en derecede doğru olduğuna karar vermektedir. Süperego isteğin gerçekleştirilmesini sınırlamak ister. Onun için önemli olan normlardır. Süperego özellikle normlar, kültürel değerler ve anne-baba etkisini temel almaktadır. Söz konusu etkilerin sınırlarının dışına çıkılmasını istemez. Süperego "muhteşem"liği istemektedir. Onun için önemli olan zevkler değil muhteşem olma isteğidir. Bu sebeple dış çevre tarafından ölçütleri belirlenen "muhteşem" ifadesine uygun olmayan istek, beklenti ve davranışlar kesinlikle gerçekleştirilmemelidir.⁵⁵

Psikoseksüel gelişim kuramında ise beş aşama bulunmaktadır. Söz konusu aşamalar doğumla başlayıp 18 yaş ile tamamlanmaktadır. Şekil 3 Psiko-seksüel gelişim kuramını özetlemektedir.

Şekil-3 Psiko-Seksüel Gelişim Kuramı

Oral Dönem

İd'in hâkimiyeti vardır. Çocuk bakıma bağımlı durumdur. Bakımın yeterince sağlanamaması bilişsel, duygusal, sosyal ve motor gelişiminin olumsuz etkilenmesi ile sonuçlanır.

Anal Dönem

Dışkılama organı temel haz kaynağı haline gelir. Özdenetimin başladığı dönemdir. Tuvalet eğitimi son derece önemlidir.

Fallik Dönem

Cinsiyet ve cinsiyetin özellikleri önem kazanmıştır. Çocuk nasıl biri olacağına cevap aramaya başlar.

Gizil Dönem

Hemcinsler önemlidir. Karşı cins sevilmez. Cinsel konular önemli değildir.

Genital Dönem

Ergenliğe girilen fırtınalı dönemdir. Karşı cinse ilgi artar. Kişi kendisi ve hayat hakkında birçok soru sorar.

⁵⁵ Siegfried, a.g.e., s. 2.

İlgili kaynaklardan elde edilen bilgilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Oral dönem 0-1 yaş aralığındadır. Bu dönemde id kesin hâkim durumundadır. Bu dönemde önemli olan id`in isteklerinin en kısa sürede karşılanmasıdır. Çocuğun en baştaki beklentisi doğal dürtülerin hemen doyurulmasıdır. Gerginlik biran önce giderilmelidir. Çocuk dış bakıma bağımlı bir durumdadır ve ortada bir çaresizlik durumu söz konusudur. Bu dönemde çocuğun varlığına devam edebilmesi için dışarıdan (örneğin bir anne) desteğine gereksinimi vardır. Bu dönemde çocuk id`in de etkisiyle almayı/elde etmeyi öğrenmektedir. Çocuk anne tarafından bir şeyler verilirken aynı zamanda toplumsal olarak da “alma”yı öğrenmektedir. Ayrıca “vermek/verebilmek” yetisi de bu dönem elde edilen bir kazanımdır. Sürekli bakım veren kişinin (anne ya da sürekli bir bakıcı) bebekliğin ilk aylarındaki eksikliği, çocuğun motor, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli aksamaya ve yetmezliğe, hatta geriliğe yol açabilir.⁵⁶

Oral dönemin arkasından anal dönem gelmektedir. Bu dönem genel olarak 1-3 yaş aralığında görülmektedir. Bu dönemde dışkılama organı olan anüs temel haz kaynağı olarak görülmektedir. Çocuk için anüs ile ilgili olan dışkının tutulması ya da bırakılması temel haz kaynaklarıdır. Anal dönemde çocuk hem kendisini hem de çevreyi ilk defa kontrol etmeye başlar. Anal dönem özdenetimin başlangıç noktası olarak görülebilir. Çocukta bağımsızlık duygusu özdenetimin sağlanması ile başlar. Diğer tarafta çocukta özdenetim hakkında kuşku ve utanç gibi duyguların ortaya çıkması da söz konusu olabilmektedir. Bu duygular çocuğun kendi yeterlilikleri ile alakalıdır.⁵⁷

Bu dönemde edilgenlikten bağımsızlığa bir gidiş söz konusudur. Tuvalet eğitimi anal dönemde gelişimin kritik unsurudur. Bu dönemin başarılı bir biçimde geçilmesi yeni deneyimlere karışma, karar verme, özgür bir biçimde seçim yapma, olumlu ilişkiler kurma ve kendini kontrol etme gibi olumlu kazanımların elde edilmesini sağlar. Bu döneme takılan kişilerde ise mükemmeliyetçilik duygusu gelişmektedir. Anal dönemin başarısız bir biçimde geçmesi ilerleyen yaşlarda yıkıcı, cimri, kurallara aşırı bağımlı, inatçı, aşırı titiz ve dar görüşlü gibi olumsuz kişilik

⁵⁶ Pedagoji Derneği, “Çocuğun Bilişsel (Zihinsel) Gelişimi - Freud –”, 2016, <http://www.pedagojiderneği.com/upload/editor/2016031804436-0.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2017), s. 1.

⁵⁷ Civelek, a.g.e, s. 3.

özelliklerinin kazanılmasına sebep olur. Özellikle obsesif-kompulsif bozuklukların görülmesi bu dönemin başarısız bir biçimde geçilmesi ile ilgilidir.⁵⁸

Anal dönemin arkasından fallik dönem gelir. Fallik dönem 3-6 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönem üretken dönem olarak da isimlendirilmektedir. Bu döneme girilmesi ile beraber yeni bir algı alanı oluşmaktadır. Bu alan cinsel organ ayrılıkları ile ilişkilidir. Cinsel organlar ve bunların anlamları çocuğun algı alanını oluşturmaktadır. Bu dönemde çocuk çevreden ve diğer insanlardan ayrı olduğunu anlamıştır. Sıra “nasıl bir kişi” olacağını araştırmaya gelmiştir. Çocuk kendi cinsine, kendi bedenini ve dışarıdaki unsurlara karşı ciddi anlamda bir merak duygusu geliştirmektedir. Bitmek bilmez bir öğrenme ve soruşturma eğilimi bulunmaktadır.⁵⁹

Bu yaşlarda cinsiyete uygun rollerin belirlenmesi, cinsel farklılıkların öğrenilmesi ve cinsel benlik duygusunun başlaması ortaya çıkan durumlardır. Cinsellikle ilgili yasaklar ve değerler çabuk bir biçimde öğrenilir. Bu dönemde cezalar, korkutmalar ve suçlandırmalar olumsuz kişilik özelliklerinin oluşmasına neden olabilir. Bu olumsuz kişilik özellikleri aşırı çekingenlik ve girişim kısırlığı şeklindedir. Bu dönem ile ilgili belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta da Oedipus Kompleksidir. Oedipus kompleksi kız çocuğunun babayı, erkek çocuğunun da anneyi çok sevmesiyle ilgilidir. Bu dönemde kız çocuğu anne ile bir yarışa girerken erkek çocuğu ise baba ile bir yarışa girmektedir. Freud'a göre bu yarış nefret etme noktasına da gelebilmektedir. Erkek çocuk bir taraftan babasından nefret ederken diğer taraftan babasını sevip ona benzemeye çalışır. Bu durum ciddi bir çatışmasının yaşanması ile sonuçlanmaktadır.⁶⁰

Sıradaki dönem Gizil dönemdir. Bu dönem Latent dönem olarak da isimlendirilir. 6 yaş ile başlayıp 11-12 yaşları arasında devam eder. Bu dönemde çocuk cinsel konulardan uzaklaşmıştır. Cinsel konulardan çocuk oyun oynamak çocuk için önemli olmaktadır. Arkadaşlarını sever ve bu durumu belli eder. Cinsiyet rol kimliği ilgi duyulan bir konu haline gelir. Karşı cins daha çok düşman olarak görülmektedir. Bu dönemde daha çok kızlar kızlarla arkadaş grupları oluştururken erkekler ise erkeklerle arkadaş grupları oluşturmaktadır. Gizil dönem bir bekleyiş ve geçiş dönemi olarak algılanabilir. Aslında bir fırtına öncesi sessizlik dönemidir. Diğer bir ifadeyle ergenlik öncesi dönemdir. Bu dönemde içsel kontrolün aşırı gelişmesi ya

⁵⁸ MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 10.

⁵⁹ <http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804146-0.pdf> (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

⁶⁰ <http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804146-0.pdf> (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

da gelişmemesi bazı sorunların ortaya çıkması ile sonuçlanır. İçsel kontrolün gelişmemesi durumunda aşırı bir tembellek kişilik özelliği meydana gelmektedir. İçsel kontrolü aşırı bir biçimde gelişmesi durumunda ise aşırı çalışkanlık, obsesif karakter özellikleri (yaşa göre daha önceden ortaya çıkmaları) ve kişiliğin olgunlaşmaması sonuçları ortaya çıkmaktadır.⁶¹

Genital dönem ise 11-12 yaşları ile başlamakta ve 18 yaş ile tamamlanmaktadır. Bu dönem en fırtınalı dönem olarak görülebilir. Zira ergenlik dönemine girilmiştir. Bu dönemin birey tarafından daha kolay bir biçimde atlatılmasında daha önceki dönemlerin iyi geçirilmiş olmasının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Fallik dönemdeki cinsel dürtülerin bir sonucu olarak ortaya çıkan çatışmaların bu dönemde tekrar ortaya çıkması olasıdır. Bireyde hızlı bir fiziksel değişim ve büyüme ortaya çıkar. Aynı zamanda da karşı cinse karşı duyulan ilgi zirveye çıkmıştır. Karşı cins ile arkadaşlık ilişkilerin kurulması için çaba harcanır. Bu dönemde birey bazı sorulara cevap aramaktadır. Yaşamın anlamının ne olduğu, bireyin ne olduğu ve bireyin kim olduğu konuları cevap aranan temel sorulardır.⁶²

1.2.3.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Kişiliğin gelişimi ile ilgili olarak hazırlanan çalışmalar incelendiğinde karşımıza çıkan en önemli kuramlardan birinin Erikson tarafından geliştirilen Psikososyal Gelişim Kuramı olduğu görülmektedir. Erikson, ergenlik döneminde bireyin gerçekleştirmesi gereken en önemli görevin ego kimliğini oluşturmak olduğunu belirtmektedir. Yazara göre ergenliğin en önemli görevi kimliğin biçimlenmesidir ve bu durum yetişkinliğe geçiş noktasında önemli bir gerekliliktir. Yazara göre ergenlik dönemindeki bireyler kimliğin oluşturulması noktasında çok ciddi bir çaba göstermektedirler. Bu durumda biri olumlu diğer olumsuz olmak üzere iki tane kutup bulunmaktadır. Olumlu kutupta, bireyin olumlu ve tutarlı bir kimlik oluşturması söz konusudur. Burada zaman faktörü önemli olmaktadır. Olumsuz kutupta ise bireyin bir rol karmaşası yaşamaması bulunmaktadır.⁶³

⁶¹ MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 12.

⁶² Civelek, a.g.e., s. 24.

⁶³ Ümit Morsünbül ve Hasan Atak, "Ego Kimlik Süreci Ölçeği Türkçe Versiyonunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2013, Cilt: 13, Sayı: 4, ss. 2043-2058, s. 2043.

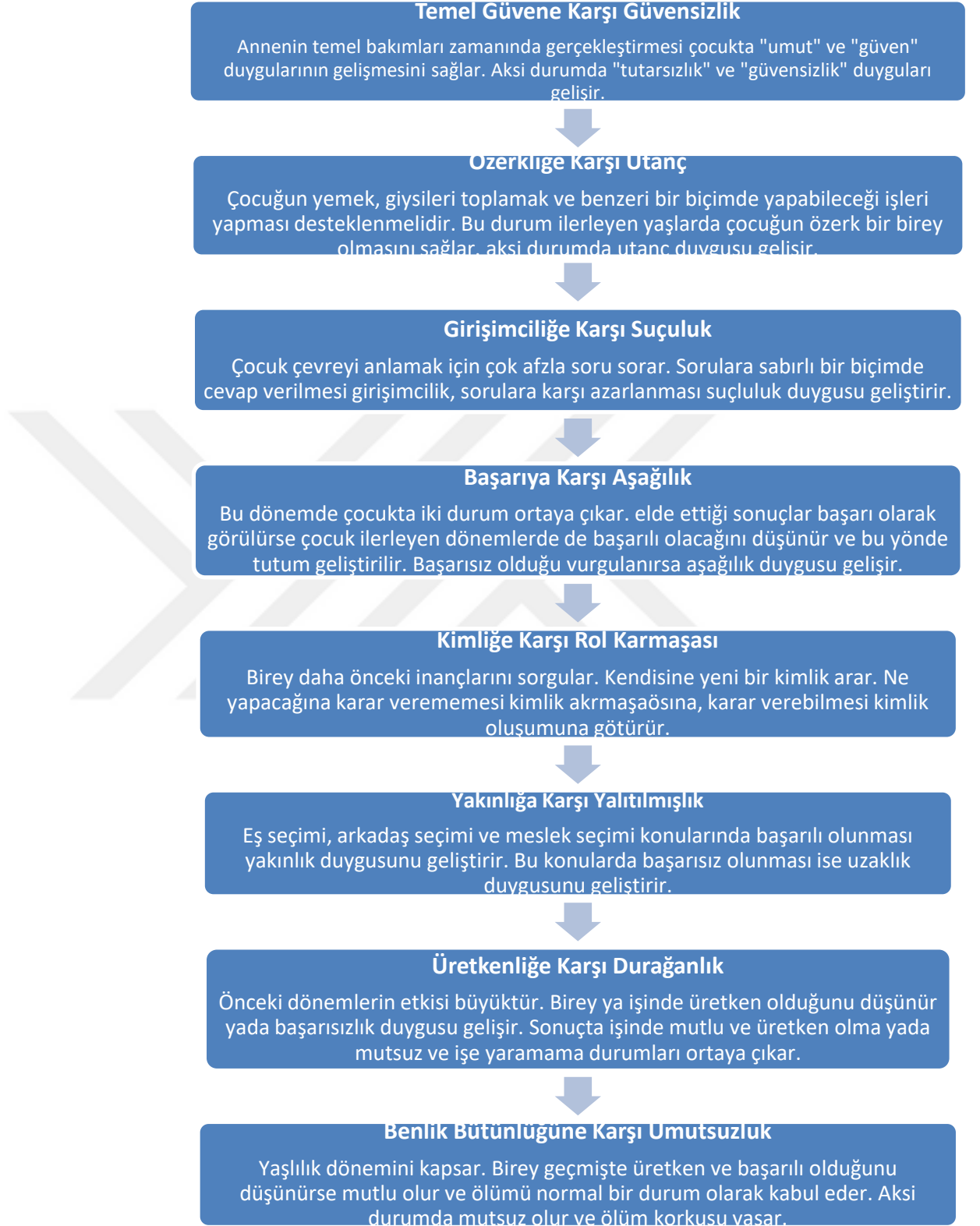
Özgüngör ve Kapıkıran (2011)'in aktardığına göre bilişsel, biyolojik ve genetik etkiler sonucu ortaya çıkan ve yaşam boyu süren bir süreç olan kişilik gelişimi geçmiş ve gelecek başarıların ışığında hiyerarşik ve sırası değişmeyecek bir biçimde sekiz farklı evreden oluşur. Söz konusu evreler sırasıyla; güvene karşılık güvensizlik, özerkliğe karşı utanç, girişimciliğe karşı suçluluk, başarıya karşı aşağılık duygusu, kimliğe karşı rol karmaşası, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üretkenliğe karşı durağanlık ve benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluğun yer aldığı sekiz evredir.⁶⁴

Söz konusu evreler ve genel özellikleri Şekil 4`de özetlenmektedir.

⁶⁴ Sevgi Özgüngör ve Necla Acun Kapıkıran, "Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2011, Sayı: 4, ss. 114-126, s. 113-114.

Şekil-4 Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı

İlgili kaynaklardan elde edilen bilgilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Bireyin doğumu ile başlayan dönem Temel Güvene Karşı Güvensizlik dönemidir. Bu dönem 0-1 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde bağımlı olduğu kişinin, bebeğin altını değiştirmek ve karnını doğurmak gibi temel gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığı temel konu olmaktadır. Bu dönemde bebeğin söz konusu ihtiyaçları zamanında ve düzgün bir biçimde karşılandığında bebekte bir "güven" duygusu oluşmaktadır. Bu kurama göre söz konusu ihtiyaçların giderilmesi istenilen şekilde gerçekleşmez ise bebekte bir "güvensizlik" duygusu gelişecektir. Bu dönemin başarılı bir biçimde geçilmesi temel güven duygusunun gelişmesini sağlar. Temel güven duygusunun gelişmesinde annenin bebeğin ihtiyaç duyduğu huzuru vermesi belirleyici olacaktır. Dahası, bu dönemin başarılı geçmesi bireyin ilerleyen yıllarda inancında tutarlılık göstermesini de sağlayacaktır. Umut ve uyum duygularının gelişmesi için bu döneme dikkat edilmelidir. Ayrıca Erikson dini duyguların oluşumunu da bu dönemle ilişkilendirmiştir.⁶⁵

Bu dönemi önemli yapan, temel güven duygusunun bireyin hayat boyunca başarılı olmasını sağlayacak birçok noktayı etkilemesidir. Bu durum bireyin psikolojik olarak sağlıklı olması açısından önemlidir. Beslenme, ilgi, sevgi ve uyku gibi gereksinimlerin karşılanması söz konusu psikolojik sağlıklı olma durumunu etkilemektedir. Anne-baba ya da varsa diğer bakıcıya olan bağlılık/bağımlılık üst seviyededir. Güven ve güvensizlik duygularının oluşmasında da bakım veren kişinin bebeğin gereksinimlerini zamanında gerçekleştirip gerçekleştirmemesi ana belirleyici olmaktadır. Burada önemli olan nokta, bebeğin bu dönemde edineceği güven ya da güvensizlik duygusunu ilerleyen yaşlarda diğer insanlara da genelleyecek olmasıdır. Sonuç olarak temel güven duygusu bireyin hayatının tamamındaki sosyal ilişkileri üzerinde belirleyici olabilecektir. Temel güven duygusunun geliştiği bir birey dünyanın iyi bir yer olduğunu düşünür ve geleceğe her zaman umutla bakar. Bu birey yaşadığı dünyaya karşı olumlu bir tutum geliştirmiştir.⁶⁶

Özerkliğe karşı utanç duygusu 1-3 yaşları arasında yaşanmaktadır. Bu dönemde çocukların hayatlarında iki önemli değişim yaşanmaktadır. Bunlardan birisi çocukların yürümeye başlamalarıdır. Diğer ise çocukların diğer bireylerle iletişime geçebilecek kadar konuşabilmeleridir. Bu dönemde çocuklar kendi çevrelerini kontrol etmek istemekte ve güçlerini göstermeye hevesli olmaktadırlar. Çocuk bu

⁶⁵ İbrahim Gürses ve M. Âkif Kılavuz, "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 153-166, s. 155.

⁶⁶ MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 9.

dönemde yapabileceği ve yapamayacağı şeylerin neler olduğu noktasında diğer insanları test eder. Temel güvene karşı güvensizlik dönemini başarılı bir biçimde geçmiş olan çocuklar için bu dönemde daha esnek bir çevre bulunmaktadır. Eşyaların toplanması, kendi kendine yemek yenmesi, elbiselerin seçilmesi, giyilmesi, soyunulması ve karşılaşılan bazı sorunların çözülmesi noktasında çocuğun kendi başına iş yapabilmesi desteklenmelidir. Bu sayede bağımsızlık duygusunun kazanılması sağlanır. Diğer tarafta, çocuk sürekli olarak koruma altına alınır ve engellenirse kendi yeteneklerinden şüphe duymaya başlar ve utanç duygusu gelişir.⁶⁷

3-6 yaşları arasında çocuk çevreye karşı daha duyarlı hale gelir. Bu sebeple çevreyi anlamak ister. Çevreyi anlamak isteyen çocuk sürekli olarak sorular sorar. Bu soruların sayısı oldukça fazla olmaktadır. Çocuğun sorduğu sorulara sabırlı bir biçimde cevaplar verildiğinde çocuğun girişimcilik duygusu artmaktadır. Diğer tarafta çocuğun sorularına karşılık çocuk azarlanırsa çocukta suçluluk duygusu gelişir. Çocukların bu dönemi başarılı bir biçimde geçmeleri ve girişimcilik duygularının gelişmesi için sorulan sorulara sabırlı bir biçimde cevap verilmeli ve çocuğun öğrenme merakı anlayışla karşılanmalıdır.⁶⁸

7-11 yaşları başarıya karşı aşağılık dönemidir. Bu dönemi başarılı bir biçimde geçiren çocuk "başarılı olacağım" duygusunu geliştirir. Bu dönemin sağlıklı bir biçimde geçirilmesi durumunda birey ilerleyen yaşlarında karşısına çıkan durumlarda başarılı olacağını düşünür. Bu durum bir güven duygusunu da ortaya çıkarabilir. Çocuk çalışmaktan zevk alır ve başarı bir gurur kaynağı haline gelir. Çocuğun kendisini başarısız hissetmesi durumunda ise aşağılık ve yetersizlik duyguları gelişmektedir. Örnek vermek gerekirse, ilkökul döneminde bir öğretmen öğrencisine matematik dersinde başarılı olamayacağını, bu sebeple matematik ile ilgili bir bölüm seçmemesi gerektiğini söylerse, çocuğun diğer derslerin iyi olmasına rağmen matematik dersinin başarısız olması beklenir. Öğretmenin çocuğu desteklemesi ve başarılı olacağını söylemesi durumunda ise çocuğun daha başarılı sonuçlar alması beklenir.⁶⁹

Bu dönemde bedensel gelişim bir önceki döneme göre biraz daha yavaşlamaktadır. Cinsel ve sosyal roller ise daha belirgin hale gelir. Bu dönemde çocukta disiplin, görev dağılımı ve bir şeyi yapabilme duygularında gelişimler

⁶⁷ MEB, *Sosyal Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 11-13.

⁶⁸ <http://egitimvaktim.com/dosyalar/2011/05/erikson-gelisim-donemleri.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2016).

⁶⁹ MEB, *Sosyal Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 12-13.

görülür. Çocuk bir şeyleri yapmaya daha istekli hale gelmektedir. Bu dönemin en önemli gereksinimi ise takdir edilme ve beğenilme gereksinimidir. Çocuk takdir edildiğinde kendine olan güveni artmakta ve daha başarılı olmaktadır. Zira başarılı olacağına inanmaktadır. Aile tarafından cezalandırıldığında ya da ilgisiz kalındığında ise aşağılık duygusu gelişmektedir. Erikson'a göre ilerleyen yaşlarda bireyin çalışmaya ve başarıya karşı olan tutumları bu dönemin etkisi altındadır.⁷⁰

Başarıya karşı aşağılık döneminden hemen sonra "Kimliğe Karşı Rol Karmaşası" dönemi gelmektedir. Bu dönem kişilik gelişimi için son derece önemlidir ve ergenlik döneminde yaşanmaktadır.

Morsümbül ve Atak (2013)'e göre ergenlik bireylerin pek çok alanda yaşadıkları bir değişim dönemi olarak görülmektedir. Bu değişim döneminde ergenler yaşamla ilgili temel yapılandırmaları gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu dönemde yaşamla ilgili temel yapılandırmalar kimlik gelişimi etrafında gerçekleşmektedir. Kimlik kavramı çok farklı alanlarda ve şekillerde kullanılmaktadır. Kimlik kavramının ne olduğu hakkında bir inceleme yapıldığında çoğu çalışmada kimliğin kısaca "ben kimim?" sorusuna verilen yanıt olarak değerlendirildiği görülmektedir. Erikson'a göre kimlik, bilinç (belirli bir koşulda farklılığı ifade eder) ve süreç olarak (değişen koşullarda aynılığı ifade eder) tanımlanabilir.⁷¹

Bu dönemde kimlik kazanımı ya da kimlik karmaşası yaşanmaktadır. Bu dönem çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında bulunmaktadır. Belirgin ve bilinçli bir evredir. Bu dönemde bireyde bir kriz bulunmaktadır. Bu kriz kimlik geliştirme ile ilgilidir. Bu dönemde kimlik gelişimi için önemli olan bazı konular bulunmaktadır. Bu konular arasında meslek seçimi, arkadaşlarla iletişim, sosyal ve politik konular, karşı cins ile olan ilişkiler, cinsel roller, eleştirel düşünme ve soyut düşünme öne çıkan konulardır. Bu konular kimlik gelişimi açısından önemli olan konulardır. Bu dönemde bir kimlik krizinden geçilmesi normal hatta kaçınılmaz bir durumdur. Bu durum gelişimin bir parçasıdır. Bu dönemde daha önceden öğrenilmiş olan inançlar ve sistemler sorgulanırken yeni değerler, inançlar ve düşünceler üzerinde durulmaktadır. Farklı hayat tarzlarını öğrenme isteği vardır. Bu dönemde öğretmenlerin ve ebeveynlerin kimlik arayışına izin vermeleri faydalı olacaktır. Aile dışına yönelme isteği vardır ve güvenilen kişiler model alınmaktadır. Herkesin kendisini izlediğini düşünen ergen sınırlamaları istemez. Bu dönemde ergen ne yapacağı noktasında bir belirsizlik yaşar. Bu belirsizlik onu kimlik karmaşasına

⁷⁰ MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 12.

⁷¹ Morsümbül ve Atak, a.g.e., s. 2043.

götürür. Ne yapacağı noktasında karar sahibi olunması ise kimliğin kazanılmasını sağlar.⁷²

Morsünbül (2010)'un aktardığına göre Erikson kimliği, “bireyin biricikliğinin bilinçli duygusu; deneyimlerin sürekliliği için bilinçsizce çaba; ve grubun düşünceleri ile dayanışma” olarak tanımlamaktadır. Erikson'un tanımlamasında üç yapı kimlik duygusunun oluşması için gereklidir. İlki kişi, içsel aynılığı ve bütünlüğü deneyimlemelidir. İkincisi içsel aynılık duygusu zaman içerisinde sürmelidir ve son olarak da kimlikle ilgili içerikler toplumsal yaşam içerisinde deneyimlenmelidir. Erikson kimlik gelişimi sürecini iki dinamik ögenin karşılıklı etkileşimi olarak görmektedir. Bunlar kimlik sentezi ve kimlik karmaşasıdır. Kimlik sentezi bireyin benlik duygusuyla ilgili çeşitli içerikleri işlevsel ve içsel olarak tutarlı bütünler haline getirme yeteneğini gösterir. Kimlik karmaşası ise tutarlı ve işlevsel benlik duygusunun yokluğunu ve kimlikle ilgili içeriklerin tutarlı bir bütün haline getirilememesidir.⁷³

Ergenlikten sonraki dönem yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemidir. Bu dönem 17-30 yaşları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde karşı cins ile evlilik kararının alınması söz konusudur. Birey yakınlık ya da uzaklık duygularını bu dönemde geliştirir. Söz konusu bireyler birbirlerine belirli bir samimiyet ile yaklaşır. Meslek seçimi de bu dönemin önemli özellikleri arasındadır. Arkadaşlık, evlilik ve meslek seçimi konusunda başarılı olan bireylerde yakınlık duygusu oluşurken bu konularda başarısız olan bireylerde uzaklık duygusu oluşur. Başarısız olan kişilerde yetersizlik duygusu oluşmaktadır. Bu yetersizlik duygusu bireyi toplum içerisinde yalnız hale getirmektedir.⁷⁴

30-60 yaşları arasında Üretkenliğe Karşı Durağanlık dönemi yaşanmaktadır. Bu dönem orta yetişkinlik yıllarını kapsamaktadır. Bu dönem daha önceki dönemlerden fazlasıyla etkilenir. Bu dönemde daha önceki dönemleri başarılı bir biçimde geçen bireylerin çalışma hayatlarında daha üretken ve mutlu olmaları beklenir. Önceki dönemlerde sorun yaşayan bireylerin ise işlerinde başarısızlık duygusunu yaşamaları beklenir. Üretmek ve üretilen ürünleri sevmek bu dönemin istedik kazanımlarıdır. Olumsuz bir durum söz konusu ise birey kendisini bir işe

⁷² MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 12-13.

⁷³ Ümit Morsünbül, “Ergenlikte Kimlik Gelişimini Açıklayan Yaklaşımlar/Modeller: Ergen Ruh Sağlığı Açısından Sonuçları”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2010, Cilt: 17, Sayı: 2, ss. 105-111, s. 106.

⁷⁴ <http://egitimvaktim.com/dosyalar/2011/05/erikson-gelisim-donemleri.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2016).

yaramaz hisseder ve çevreye karşı kayıtsız hale gelir. Bu durum mutsuz olması ile sonuçlanır.⁷⁵

Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemi 60 yaş ile beraber başlamaktadır. Bu dönem bireyin yaşlılık yıllarını kapsamaktadır. Yaşlılık yıllarında birey sürekli olarak geçmişi düşünmektedir. Geçmiş yaşantılar ve geçmiş yıllarda elde edilen başarılar ile başarısızlıklar mutluluk ya da mutsuzluk kaynağı haline gelmektedir. Geçmiş yıllarda birey kendisini başarılı görüyorsa bu dönem olumlu bir biçimde geçiyor demektir. Birey başarısız bir hayat sürdürdüğünü düşünür ise mutsuzluk duygusu yaşanacaktır. Birey kendisini iyi hissederse ölümün de bu hayatın bir parçası olduğunu kabul eder. Bu yaşlarda o döneme kadar ürettiği şeyleri başkalarının kullanıyor olmasını görmek mutluluk kaynağı olacaktır. Bireyin üretkenlikten yoksun olarak yaşadığını düşünmesi durumunda ise ölümü kabullenmeme durumu ve ölüm korkusu hisse ortaya çıkar.⁷⁶

Gürses ve Kılavuz (2011)`e göre yaşlılık yıllarını kapsayan bu dönemde birey ya önceki yedi dönemin olumlu birikimi sonucu benliğini tam olarak bulmuştur ya da önceki dönemlerde yaşadığı çatışma tecrübeleri sağlıklı olarak geçirmeme sonucu umutsuzluklar içinde bulunmaktadır. Bu dönem, üretken geçen bir yaşamın sağlamış olduğu doyum ile yıllarını anlamsız geçirmiş olmanın mutsuzluğu arasındaki çatışmayla belirlenir. Diğer tüm gelişim süreçlerini ve gelişim dönemlerini başarı ile tamamlamış olan yaşlı birey artık hikmete ulaşmakta ve ölümü kabullenebilmektedir.⁷⁷

Erikson tarafından geliştirilen Psikososyal Gelişim Kuramı'nın söz konusu sekiz evresi Tablo 3`de özetlenmektedir.

⁷⁵ MEB, *Sosyal Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 13.

⁷⁶ MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 16.

⁷⁷ Gürses ve Kılavuz, a.g.e., s. 119.

Tablo-3 Psikososyal gelişim Kuramının Sekiz Evresi

Temel Güvene Karşı Güvensizlik	Bebekler doğumdan sonraki ilk on iki ay içinde ebeveynleriyle ilişkilerinin sonucu ya temel güven duygusu kazanır ya da güvensizlik geliştirir. Erikson'a göre temel güven yaşamsal bir kişiliğin ve bir kimlik duygusunun temel yapısıdır.
Özerkliğe Karşı Utanç	Çocuklar bu dönemi başarıyla atlattırlarsa, yeterlik duygusunu, kendine güveni, ayrıca öz değerlerini kazanmış olurlar. Bu yeterliliği yerine getiremeyen veya engellenen çocuklar ise bağımlılık duyguları yanında utanma ve kendi değerliliklerine yönelik şüpheyi yaşarlar.
Girişimciliğe Karşı Suçluluk	Okul öncesi yıllarda çocuklar oyunları yöneterek ya da diğer sosyal etkileşimlerle güçlerini ve dünyayı kontrollerini ispat etmeye başlarlar. Bu basamakta başarılı olan çocuklar kendilerini güçlü hissederler ve diğerlerini yönetebilirler.
Başarıya Karşı Aşağılık	Bu dönemde çocuk ya çalışkan olma duygusunu kazanır ya da yaptığı şeyler yeterince ödüllendirilmediği veya engellendiği için bu duyguyu kazanamaz. Başarısız olduğu her deneyimden sonra yetersizlik, aşağılık duyguları geliştirir.
Kimliğe Karşı Rol Karmaşası	Ergenlikte bir kimlik krizinden geçmek normal gelişimin bir parçasıdır. Bu kriz dönemi, önceden kabul edilen fikirlerin, değerlerin ve inançların sorgulanmasını, farklı inanç sistemlerinin ve hayat tarzlarının keşfini içerir
Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık	Bu basamak insanların kişisel ilişkileri keşfettikleri erken erişkinliği dönemini kapsar. Erikson'a göre insanların diğer insanlarla yakın ilişkiler geliştirmeleri önemlidir. Bu basamakta başarılı olan insanlar güvenli ilişkiler geliştirirler.
Üretkenliğe Karşı Durağanlık	Erişkinlik döneminde kariyerimize ve ailemize önem vererek hayatımızı yapılandırmaya devam ederiz. Bu basamakta başarılı olanlar evlerinde ve cemiyette aktif olarak dünyaya katkıda bulduklarını hissederler.
Benlik Bütünlüğüne	Bu basamak yaşlılıkta ortaya çıkar ve kişinin geçmiş yaşamına bakması üstüne odaklanır. Bu basamakta başarısız olanlar

Karşı Umutsuzluk	yaşamlarının boşa geçmiş olduğunu hisseder ve çok fazla pişmanlık hissederler.

Kaynak: Zekeriya Hamamcı ve Ezgi Hamamcı, “Çocuk Gelişimi Kuramları ve Dil Öğretmenleri İçin Yansımaları”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*

Bu dönemlerle ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli bir nokta her dönemin birbirine zıt iki unsuru barındırmasıdır. Örnek vermek gerekirse, “temel güvene” karşı “güvensizlik” durumu söz konusudur. Bu öğeler çekirdek halinde bulunmaktadır. Dengenin olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi olacağı önemlidir.⁷⁸

Psikososyal Gelişim Kuramı içerisinde bulunan her evre gelişimin özelliklerine uygun bir biçimde sosyal kaynaklarla etkileşim içerir. Bu etkileşim süreçlerinin her birisi bir krizi içermektedir. Bu krizler neticesinde psikolojik olarak daha güçlü bir seviyeye gelmenin önü açılmaktadır. Özgünger ve Kapıkıran (2011)`e göre her bir krizin sağlıklı çözümü sonucu bireyi psikososyal olarak daha yetkin kılan umut, irade, amaç, yeterlilik, sadakat, sevgi, bakım/ilgi ve bilgelik ego özellikleri ya da güçleri ortaya çıkar. Bireyin benlik bütünlüğü oluşturmaya izin vermeyen sosyopsikolojik ağların sonucunda krizin oluşturduğu olumsuz deneyimler içe çekilme, yükümlülük, çekingenlik, tembellik, red, dışlanmışlık, reddedicilik, aşağılama ego patolojilerini ortaya çıkarır. Benliğin olumlu yönlerinin oluşmasını sağlayan önceki deneyimler, gelişimin daha sonraki evrelerindeki krizlerin etkin bir şekilde çözümünü destekleyici bir temel oluştursa da, sağlıklı bir benliğin bazı olumsuz yönleri de bütünlendirdiği görülür.⁷⁹

Aslında Erikson Freud`u takip eden araştırmacılardan biridir. Fakat Erikson`u Freud ve Freud`u takip eden diğer araştırmalardan ayrı tutan önemli bir özellik bulunmaktadır. Zira Erikson`a göre ego sanılandan çok daha geniş kapsamlı bir olgudur. Freud ve Freud`u takip eden araştırmacılara göre (önceki sayfalarda da belirtildiği üzere) ego, sınırsız isteklere sahip olan id ile çevresel faktörleri ve sınırlamaları sürekli göz önünde bulunduran süperego arasında bir orta yol bulmaktadır. Fakat Erikson ego`yu bu görev ile sınırlandırmamaktadır. Yazara göre ego`nun kendine özgü bir yaşantısı ve özellikleri bulunmaktadır. Erikson, id ile kıyaslandığında ego`nun kişiliği çok daha fazla etkilediği ve kişilik özellikleri üzerinde

⁷⁸ <http://tip.ikc.edu.tr/files/31/pdfler/Ders%20Materyelleri/Psikoseksel%20Sosyal%20Geliim%20Evreleri.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2017)

⁷⁹ Özgünger ve Kapıkıran, a.g.e., s. 114.

çok daha fazla belirleyici olduğu görüşünü dile getirmektedir. Bir diğer önemli farklılık ise, Erikson'un Freud'un psiko-seksüel durumları ön plana çıkarmasına rağmen sosyal etkileşimlere ağırlık veriyor olmasıdır.⁸⁰

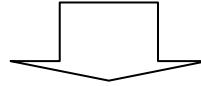
1.2.3.3. Bowlby ve Bağlanma Kuramı

Kişilik gelişimi hakkındaki önemli kuramlardan biri de Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramıdır. Yazara göre çocuğu ile bakıcı arasındaki ilişkinin özellikleri bağlanma duygusunun şekillenmesindeki en önemli etkidir. Çocuk ile bakıcı arasındaki ilişkiler çocuğun ilerleyen yaşlardaki bağlanma davranışlarını belirlediği için çocuğun bakıcısının davranışlarına verdiği tepkiler incelenmelidir.⁸¹

Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramına göre bağlanma duygusunun oluşumunda etkili olan dört aşama bulunmaktadır. Yazara göre bu aşamalar şu şekilde listelenebilir.

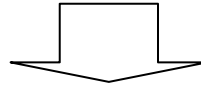
AŞAMA 1: Bağlanma Öncesi (0-6 Hafta)

Bu dönemde henüz bağlanma oluşmamıştır. Fakat çocuk çevresindeki bireylerin farkındadır. Dahası çocuk annenin (yada diğer bakıcının) dikkatini nasıl çekeceğini bilmektedir. Gülümseme, ağlama ve göz göze gelme gibi yollarla çocuk dikkat çekebilmektedir. Bağlanmanın gerçekleşmemiş olmasına rağmen bakıcının varlığı bir sakinleşme nedenidir.

AŞAMA 2: Başlangıç Bağlanması (6 Hafta - 8 Ay)

Bu dönemde bebekte bakıcıya karşı bir bağlanma duygusu gelişmeye başlamaktadır. Bebeğin duyduğu ihtiyaçların karşılanması bu dönemde bağlanmanın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bebek anneye daha fazla gülümsemeye başlamıştır. Zira annenin varlığı bebek için önemli bir sakinleşme nedenidir.

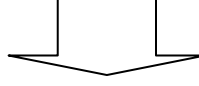
AŞAMA 3

⁸⁰ Fleming James, "Erikson's Psychosocial Developmental Stages", 2004, <http://swppr.org/textbook/ch%209%20erikson.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2017), s. 3

⁸¹ Bowlby, John, "Attachment and loss (No. 3)", *Random House*, 1998, <https://www.learning-theories.com/attachment-theory-bowlby.html>. 03.12.2016, (Erişim Tarihi: 01. 02. 2017), s. 28.

Anlaşılır Bağlanma (8 Ay - 2 Yıl)

Bu dönem ile beraber bağlanma durumu artık gerçekleşmiştir. Bebek çevresinde sadece bakıcısını istemektedir. Bebek bakıcısının yanında kendisini rahat hissetmektedir. Bakıcının çocuğun çevresinde bulunmaması önemli bir tedirginlik kaynağı olmaktadır.

AŞAMA 4

Karşılıklı İlişkinin Oluşumu (18 Ay ve Üzeri)

18 ay ve üzerindeki dönemlerde dilsel gelişim oluşmuştur. Artık bakıcının bebeğin yanında olmaması eskiden olduğu kadar tedirginlik oluşturmamaktadır. Çocuk bu dönemde yanından uzaklaşan bakıcının geri döneceğini bilmektedir. Zira çocuk fiziksel olarak göremese bile herhangi bir tehlikenin bulunması durumunda bakıcısının sorunu çözmek için yanında olacağını bilmektedir.⁸²

Bu aşamada bazı bağlanma tarzları bulunmaktadır. Bu bağlanma tarzları arasında istenilen olan "Güvenli Bağlanma" tarzıdır. Güvenli bağlanma tarzında olumlu benlik ve olumlu başkaları ifadeleri anahtar kelimeler olarak kullanılabilir. Olumlu bağlanma durumunda düşük korku ve düşük kaçınma özellikleri sergilenmektedir. Güvenli bağlanan kişilerin kendileri hakkındaki düşünceleri olumlu olmaktadır. Bu kişilerin kendi haklarındaki düşünceler olumlu olurken aynı zamanda diğer kişiler ile de olumlu ilişkiler geliştirmektedirler. Bu kişiler hem kendilerini sevmeye layık görürler, hem de diğer bireyleri saygı duyulmayı hak eden güvenilir kişiler olarak görürler. Diğer bireylerin destek veren ve iyi niyetli kişiler olduklarını düşünmeleri, onların çevrelerindeki insanlarla olumlu ilişkiler geliştirmelerini sağlar. Kuyumcu (2011)'e göre bu özellikleriyle güvenli kişiler hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir hem de özerk kalmayı başarabilirler. Güvenli bağlanmaya sahip bireyler eşlerine kolaylıkla yaklaşabilirler ve onlara bağlı olmaktan mutluluk duyarlar. Uzun süreli ilişki kurarlar. Stres altındayken sosyal destek ararlar, kendilerini açmaktan ve diğer insanlarla paylaşımında olmaktan hoşlanırlar. Kişilerarası ilişkilerde

⁸² Bowlby, a.g.e. s. 3

olumlu, iyimser bir tutum sergilerler ve diğer bağlanma stillerine sahip bireylerden daha az fiziksel rahatsızlık belirtileri gösterirler.⁸³

Bir diğer bağlanma türü “Kaygılı-Kararsız Bağlanma”dır. Bu bağlanma türüne sahip olan çocuk anne-baba ile aynı ortamda bulunmayı istemektedir. Fakat çocuk anne-baba ile bir araya geldikten kısa süre sonra bu ortamdan uzaklaşmayı istemektedirler. Ayrıca bu çocuklar çevreyi incelemeye de meraklı olmazlar. Çocuk hızlı bir biçimde üzüntü duygusu yaşayabilmektedir. Bu çocuklar anne-babadan korkmaktadırlar ve sürekli olarak hayal kırıklığı yaşayabilmektedirler. Özellikle de anne-baba davranışlarının yorumlanması bu durumun ortaya çıkmasında belirleyici olmaktadır.⁸⁴

Bir diğer bağlanma tarzı “Kaygılı-Kaçınan Bağlanma”dır. Kaygılı kaçınan bağlanma tarzının en önemli özelliği güven duygusunun zayıf olmasıdır. Bu bağlanma türüne sahip olan çocuklar ilerleyen yıllarda (evlilik hayatında) eşlerine karşı güven duymakta zorlanırlar. Ayrıca bu tür kişiler için başka insanların kendilerine bağlanmış olmaları onları tedirgin eden bir durum olmaktadır. Diğer bir ifadeyle kendileri başkalarına bağlanma sorunu yaşarken başkalarının da kendilerine bağlanmalarını istememektedirler. Stres altında bulunmayı istemezler ve yalnız kalmayı severler. Kendilerine bağlanmış kişiler zor durumdayken bu kişilerden uzak dururlar. Umursamamak, inkâr etmek, bastırmak ve önemsememek en belirgin özellikler arasındadır. Bu kişiler için sosyal ilişkiler gereksiz ve sıkıcıdır.⁸⁵

“Kayıtsız Bağlanma Tarzı” da istenen bir bağlanma tarzı değildir. Yaka (2011)’e göre bu bağlanma tarzı olumlu benlik ve olumsuz başkaları modelini içermektedir. Bu bağlanma tarzına sahip kişiler, bağımsız olmaya çok fazla önem verdikleri için başkalarıyla yakın ilişki kurmayı reddederler ve başkalarından gelebilecek hayal kırıklığı veya reddedilmekten hissedilecek olan rahatsızlığı yaşamamak için olumlu kendilik algılarını muhafaza etmeye çalışırlar.⁸⁶

İstenmeyen bir diğer bağlanma tarzı “Korkulu Bağlanma Tarzı”dır. Korkulu bağlanma tarzının ortaya çıkmasında anne-babanın çocuğa karşı gösterdiği ilgi ve

⁸³ Kuyumcu, Behire, “Evli Kişilerde Gestalt Temas Biçimleri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, Yıl: 3 Sayı: 5, s. 57-70, s. 60.

⁸⁴ Brotherson, Sean, *Understanding Attachment in Young Children*, NDSU, North Dakota State University Fargo, 2005, North Dakota, s. 2.

⁸⁵ Gündoğan Meltem, Eşlerin Bağlanma Tarzları İle Çift Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Araştırılması, Tıp Fakültesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir, 2015, s. 6. (Tıpta Uzmanlık Tezi)

⁸⁶ Yaka, Ali İhsan, Bağlanma, Erken Döneme Yönelik Şemalar, Öz-Yönetim Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011 s. 18-19. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi),

kabul etme duygusunun zayıf olması belirleyici olmaktadır. Çocuk olumsuz ve çatışmacı bir ortamda bulunduğu zaman korkulu bağlanma tarzı gelişir. Özellikle de anne-babanın cezalandırıcı ve reddedici tutumlar sergilemesi ve bu durumun uzun süreli devam etmesi korkulu bağlanma tarzının oluşmasına neden olur.⁸⁷

Bağlanma Kuramında bahsedilmesi gereken son bağlanma tarzı “Saplantılı Bağlanma Tarzı” olarak isimlendirilmektedir. Bu kişiler kendileri hakkında olumsuz düşünceleri olsa dahi başkaları hakkında olumlu düşüncelere sahiptirler. Bu kişiler diğer insanlarla çok yakın ilişkiler kurmayı istemektedirler. Diğer insanlarla yakın ilişki kurmak için mücadele ederken diğer insanlarla arasında sorunlar yaşanmaktadır. Diğer bir ifadeyle diğer insanlara yaklaşmak isterken diğer insanlardan uzaklaşırlar.⁸⁸

Söz konusu bağlanma türleri incelenirken ile tutumlarının neler olduğu hakkında da bilgi sahibi olmak gerekir. Tablo 4 aile tutumları ve gelişen çocuk davranışı ve kimliği hakkında özetleyici bilgiler vermektedir.

Tablo-4 Aile Tutumları ve Gelişen Çocuk Davranışı ve Kişiliği

Aile Tutumu	Gelişen Çocuk Davranışı ve Kişiliği
Reddeden- Karşı Koyan Aileler	Yönetilmeye hazır, pasif, uyumsuz, kırılcılıktan hoşlanan, inatçı, utangaç, sinirli, uyum güçlüğü çeken, saldırgan ve güvensizlik duyguları.
Aşırı Koruyan Aileler	Sinirli, kıskanç, uyumu güç, saldırgan, yönetilmeye hazır, içe dönük ve güvensiz.
Baskıcı Aileler	Bağımlı, kibar, sosyal yetersiz, utangaç, düzenli, yönetilmeye hazır, kavgacı, kendine yeterli, gergin, acımasız, ilgisi olmayan.
Pasif ve Kabul Edici Aileler	Saldırgan, bağımsız, dikkatsiz, yönetilmez, sosyal ilişki kurucu, kendine güvenli, karşı koyucu.
Dengesiz ve Uyumsuz Aileler	Saldırgan, sosyal ilişki kurucu, yönetilmez, nörotik, kendine güvenli, bağımsız, karşı koyucu.

⁸⁷ Gürdil Gökçe, “Geşalt Temas Biçimleri, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”,2009, <http://ankadanismanlik.com.tr/ekicerik/gestalt%20baglanma%20yasam%20doyumu.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.02.2017), s. 6.

⁸⁸ Yaka, a.g.e., s. 18.

Hatal Disiplin Uygulayan Aileler	Kötü uyumlu, karşı koyucu, saldırgan, suça yönelik, kıskanç, nörotik.
Uyumlu Aileler	Yönetilebilir, uyumlu.
Sakin, Mutlu, Uyumlu Aileler	Çok iyi uyumlu, işbirliğine yatkın, bağımsız.
Çocuğu Kabul Eden Aileler	Güvenli, Kabul görür.
Çocukla Oynayan Aileler	Güvenli.
Mantıksal ve Bilimsel Yaklaşımlı Aileler	Kendine yeterli, işbirliğine yatkın, sorumlu.
Tutarlı Aileler	İyi uyum.
Çocuğa Sorumluluk Veren Aileler	Uyumlu, güvenli, kendine yeterli.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde bağlanma türleri oluşurken anne-baba tutumlarının son derece etkili olduğu görülmektedir. bu aşamada incelenebilecek bir diğer kuram da Kohut tarafından geliştirilen Kendilik Psikolojisi Kuramıdır.

1.2.3.4. Kohut'un Kendilik Psikolojisi Kuramı

Heinz Kohut'un teorileri "Kendilik" psikolojisi üzerine hazırlanmış önemli çalışmalardır ve bu konuda literatüre ciddi katkılar sunmuştur. Kendilik kavramı ve Kohut tarafından geliştirilen kuram bireyin kendisini anlaması noktasında da faydalı olmaktadır.⁸⁹

Kendilik psikolojisi çağdaş psikanalitik kuramlardan biri olarak kabul edilmektedir. Kuramı ilk geliştirdiği dönemlerde Kohut self (kendilik) kavramını benlik (ego) kavramının içerisinde görmüştür. Burada yazar bireyin kendisini nasıl algıladığı ve kendisi ile ilgili olan imgeler bütünü nasıl gördüğü noktalarına

⁸⁹Kohut, Heinz ve Elson Miriam, *The Kohut seminars on self psychology and psychotherapy with adolescents and young adults*, WW Norton & Co, New York, APA, 2016, s. 1.

odaklanmıştır. Bu durum “kendilik tasarımı” (self-representation) kavramıyla ifade edilmektedir. İlerleyen dönemlerde ise kendilik bir üst örgütlenme olarak da açıklanmaya başlanmıştır. Burada kendilik algılarının ve girişimlerin merkezi/kişiliğın çekirdeği ifadeleriyle tanımlanmaktadır. Bu noktada tüm psikopatoloji alanına açıklama getirilmesi hedeflenir. Kendiliğın bir uzantısı ve parçası olarak görülen “kendilik nesnelere” (self-objects) bulunmaktadır. Kendilik nesnelere anne-baba ve çocuğın çevresinde bulunan diğere kişilerden oluşmaktadır.⁹⁰

Kendilik nesnelere kavramı Kohut’un psikolojiye ve geliştirdiği kendilik kuramına yaptığı en önemli katkı olarak görülmektedir. Kendilik nesnesi kullanılırken dış dünyadaki nesnelere bireyin kendi iç dünyasındaki yansımaları ve anlamlandırmaları açıklanmaktadır. Diğere bir ifadeyle kendilik nesnelere dış dünyadaki nesnelere bireyin kendi içindeki anlamlandırılmış halleridir. Bu noktada dış dünyadaki herhangi bir nesne ya da kişinin ne olduğundan ziyade bireyin bu kişi ya da nesne ile ilgili yaşadığı deneyimler daha belirgin olmaktadır. Örnek vermek gerekirse, bebeklik ve çocukluk döneminde bireyin kendilik nesnelere anne-baba ve öğretmenlerdir. Erişkinlik dönemine gelindiğinde ise kitap, heykel, resim ya da buluş gibi kültürel ve toplumsal nesnelere kendilik nesnelere olmaya başlar. Kohut kendilik nesnelere “aynalan (mirroring self-objects) kendilik objeleri” ve “idealleştiren (idealizing self-objects) olarak iki sınıfa ayırmaktadır. Bu nesnelere varlığı kendiliğın kuruluş, gelişim, bütünlük ve sürekliliğının sağlanmasında hayati öneme sahiptir.⁹¹

Bu kurama göre kendiliğın istendik bir şekilde gelişmemesi durumunda birey birçok sorun yaşamaktadır. Örnek vermek gerekirse, kendilik noktasında sorun yaşayan bir birey, sevdiği bir kişiyi kaybettiğinde aslında sevdiği kişi için değil kendi psikolojik sorunları nedeniyle acı çekmektedir. Bir çocuk bir ebeveyni idealleştirdiğinde, söz konusu ebeveyni kendi amaç ve değerlerini oluşturmadan önce kaybederse, ebeveyni kendi değerler sistemine dönüştürür ve herhangi bir sorun yaşandığında bu amaca hizmet edecek kişiler arar. Kendilik noktasında istenilen başarıyı sağlayamayan birey kendi doğru ve amaçlarını onaylayan kişilere ihtiyaç duyar. Kohut dengeye ulaşmış bir kendilik-değerinin süper egonun biçimlenmesinden önce oluştuğunu ancak bazen bu oluşumun gizil döneme kadar

⁹⁰Yener Özen, “Kendilik, Kendilik Algısı Ve Kendilik Algısına Bağlı Psikosomatik Bozukluklara Sosyal Psikolojik Bir Bakış”, *Akademik Bakış Dergisi*, 2014, Sayı: 40, ss. 1-12, s. 2.

⁹¹ Gökçe, a.g.e., s. 1231.

sürebileceğini, çünkü yeni oluşturulmuş süper egonun bu zamana kadar hala tamamlanmadığını ve kırılma olduğunu söyler.⁹²

Özdemir ve diğerleri (2012)'nin aktardığına göre kendilik-nesnesi dinamiğinin olgunlaşması optimal düzeydeki hayal kırıklıkları ile olacaktır. Bu optimal düzeyde travma ya da engellenme yaratan durumların ruhsal yapıda kırılma oluşturmayıp, yapıyı geliştirdiğini, sağlamlaştırdığını belirtmektedir. Optimal travma ya da kayıplarda çocuk, kaybedilen nesnenin kendisi için gördüğü işlevi kendi içinde yapılaştırarak o işlevi görmeye başlar. Zamanla çocuğun hem gereksinimleri karşılanmış olur hem de çocuk bu işlevleri içselleştirerek gereksinimlerini, kendilik nesnelere giderek daha az gerek duyarak, kendi başına gidermesini öğrenir. Böylece kendilik ve kendilik nesnelere bütünleşmeye, kendilik kişiliği yapılandıran bir merkez olarak işlev görmeye başlar. Kendilik düzenlemesi (self-regulation) becerisi kazanıldığında, bebek duygularını kontrol edebilir, tahammül gücü artar, kendisini yatıştırabilir.⁹³

Gökçe (2016)'nin aktardığına göre ise Kohut'un kendilik psikolojisi olarak adlandırılan kuramında çekirdek kendilik, ortasında beceri ve yeteneklerin yer aldığı, bir kutbunu ihtirasların diğer kutbunu ise ideallerin oluşturduğu iki kutuplu ruhsal kümelenme olarak betimlenir. Bu, bir kişide kendi beden ve ruhunu bütünlük ve süreklilik gösteren bağımsız bir girişim ve algı merkezi olarak yaşama duygusu olarak deneyimlenir. Çekirdek ihtiras ve idealler ile onların gereksinimlerine uygun olarak geliştirilen bir dizi beceri ve yetenekle birlikte bu duygu, kişiliğin merkezini oluşturur. Kişi bunu, beden, ruh, kişilik ve çevresindeki tüm değişikliklere karşın yaşam boyu aynı kişi olma duygusu olarak deneyimler. Bununla birlikte, aynı kişi olduğumuz duygusu yalnızca çekirdek kendiliğin bileşenlerinin kalıcı içeriği ile onların doğrultusunda oluşan etkinliklerden kaynaklanmaz. Aynı zamanda, kendilik bileşenlerinin birbiriyle özgül ilişkisinden de kaynaklanır.⁹⁴

1.2.3.5. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Literatüre konu hakkında yapılan en önemli katkılardan biri de Piaget tarafından geliştirilen Bilişsel Gelişim Kuramıdır. Bilişsel gelişim kuramı çocuğun bilişsel gelişiminin kökenleriyle ilgilenmektedir. Piaget bu durumda altı önemli konunun bulunduğunu belirtmektedir. Söz konusu konular şu şekildedir:

⁹² Sema Yurduşen, "Ebeveyn Kaybı Ve Kardeş Doğumunun Kendilik Psikolojisi Üzerine Etkisi", *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 2015, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 1-12, s. 2.

⁹³ Özdemir v.d., a.g.e, s. 574.

⁹⁴ Gökçe, a.g.e, s. 1234.

- Reflekslerin kullanılması,
- İlk tepkiler ve ilk edinilmiş uyumlar,
- İkincil tepkiler ve çocuğun kendi ilgi alanına giren durumlara karşı verdiği tepkilerin prosedürleri,
- İkincil şemalar ve ikincil şemaların yeni durumlarda uygulanması,
- Üçüncül dairesel tepki,
- Bilişsel kombinasyonların yeni durumları.⁹⁵

Piaget tarafından geliştirilen kuramda önemli olan bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar zekâ, bilişsel yapı, şema, uyum sağlama ve dengeleme olarak listelenebilir. Uyum sağlama noktasında da özümleme ve uyumsama kavramları önemli kavramlar olarak görülmektedir.

Zekâ kavramı çevreye uyum sağlama ve problem çözme becerilerini ifade etmektedir. Bilişsel yapı kavramı ise bireyde söz konusu anda var olan yetiler ve zihinsel organizasyonları ifade etmektedir. Şema kavramı daha çok çocuklar için kullanılırken bilişsel yapı kavramı çoğunlukla yetişkinler için kullanılmaktadır. Şemalar bilişsel yapının öznel halledir. Şema en temel bilişsel yapıdır. Şema dendiğinde akla kolayca tekrar edilebilen, organize olmuş ve çevreyle etkileşim sonucunda ortaya çıkmış olan bilgilerin yerleştirildiği en temel bilişsel yapı gelmektedir. Uyum sağlama kavramı ise bireyin çevresiyle girdiği etkileşimler sonucunda çevresel özelliklere uyum sağlaması durumunu ifade eder. Bu durumun gerçekleşmesinde iki farklı yol bulunmaktadır. Bu yollar özümleme ve uyumsamadır. Ayrıca zihne gelen her yeni bilgi ya da edinilmiş her yeni deneyim zihinde bir dengesizliğe yol açmaktadır. Yeni bir durum geldiğinde zihinde bir dengesizlik ve gerilim oluşur. Bu noktada devreye özümleme ve uyumsama girer. Özümleme ve uyumsamanın devreye girmesi ile beraber dengeleme durumu gerçekleştirilmiş olmaktadır. Özümleme ve uyumsamanın yeterli olmaması durumunda ise devreye “yok sayma” işlevi girmektedir ve dengeleme durumu bu yolla sağlanmaktadır.⁹⁶

Bilişsel gelişim kuramına göre bilişsel gelişim birbirini takip eden dört farklı aşama ile gerçekleşir. Bu aşamalar ilerledikçe problem çözme gibi yeteneklerde de artışlar gözlemlenir. Söz konusu dönemler sırasıyla Duyusal Motor Dönemi, İşlem Öncesi Dönem, Somut İşlemler Dönemi ve Soyut İşlemler Dönemi şeklinde sıralanmaktadır.

⁹⁵ Piaget, Jean, *Origins of intelligence in the child*, Routledge & Kegan Paul, London, 1936, s. 2.

⁹⁶ Civelek, a.g.e., s. 9.

Duyusal Motor Dönemi 0-2 yaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemin ismi bebeğin sahip olduğu duyu organları ve kol-bacak gibi organlarını hareket ettirebilmesinden almaktadır. Bu dönemde bebek kendisini dış dünya ile iç içe görür. Diğer bir ifadeyle kendisinin ayrı bir varlık olduğu bilincinde değildir. İlerleyen zamanlarda amaçlı davranışlar göstermeye başlamaktadır. İlk başlarda bütün çocuklar refleksif hareketler sergilerken ilerleyen zamanlarda amaçlı davranışlar ortaya çıkar. Ayrıca bu dönemde çocuk çevredeki olay ve insanlara görsel açıdan büyük ilgi duyar.⁹⁷

İşlem Öncesi Dönem 2-7 yaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemde çocuk kendi iç dünyasındaki düşünceleri ifade etmeye çalışır. Bunun için sözcükler, hareketler ve imgeler kullanma yoluna gitmektedir. Nesnelere tanınmaya başlar ve sembolleşme yeteneği gelişme aşamasına gelir. Dilin iyi öğrenilmesi çocuğun bu dönemde elde ettiği en önemli başarılar arasındadır. Sembolleşme yeteneğinin gelişmesi sayesinde dilin daha çabuk bir şekilde öğrenilmesi mümkün hale gelmektedir. Çocuk dilde sembolleri kullanmayı öğrendikçe yeni sorunları çözme ve diğer insanlarla iletişime geçme yeteneklerini geliştirmeye başlar. Ayrıca söz konusu sembolleşme hayal gücünün kullanıldığı alanlarda da etkisini gösterir. Trenin nasıl gittiğini gören bir çocuğun küpleri arka arkaya sıralayıp “düt düt” şeklinde oynaması sembollerin kullanımına bir örnek olarak gösterilebilir. Nesnelere sınıflandırılması, nitelendirilmesi ve ilişkilendirilmesi bu dönemin özellikleridir. Fakat bu faaliyetler gerçekleştirilirken ilkeler henüz bilinmemektedir. Çocuk sorun çözebilmesine rağmen sorunun neden bu şekilde çözüldüğünü bilmemektedir. Yarı mantıksal bir akıl yürütüldüğü belirtilebilir.⁹⁸

6-12 yaşları arası Somut İşlemler Dönemidir. Bu dönemde çocuklar bilişsel yeterlilik açısından çok hızlı bir gelişim gösterirler. Okul öncesi çocuklarının düşünme şekilleri ile bu çocukların düşünme şekilleri birbirinden çok farklıdır. Nesnelere fiziksel yapılarında, mekândaki konumlarında değişmelerle; miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişme meydana gelmeyeceğini anlarlar. Kısa ve geniş bardaktaki süt ile ince uzun bardaktaki sütün aynı miktarda olduğunu görebilirler; parçalanmış çikolatalarla kalıp halinde olanın aynı miktarda söyleyebilirler. Algılanan görüntüye göre değil gerçeği anlayarak tepkide bulunurlar.⁹⁹

⁹⁷Suat Kol, “Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim Ve Dil Gelişimi”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 21, ss. 1-21, s. 4.

⁹⁸ MEB, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilişsel Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2007, s. 34.

⁹⁹<http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804436-0.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2017)

12 yaş ve üzerindeki dönem ise Soyut İşlemler Dönemi olarak isimlendirilir. Kol (2011)'e göre çocuk bu dönemde özellikle ergenlik dönemini olduğu için kendi düşüncelerinin ve söylediklerinin en doğru olduğunu, herkesin kendisiyle uğraştığını ve onu takip ettiğini, kimseye yaranamadığını düşünür. Bu dönem, çocuğun yetişkin gibi problem çözdüğü ya da yeni karşılaşılan durumlarda yetişkine eş değer kararlar aldığı anlamına gelmez. Bu, tam olarak, onun yetişkine benzer bir düşünme sürecine girdiğini ifade eder.¹⁰⁰

Çalışmanın amaçlarına uygun olarak, kişilik gelişiminin yanında sosyal etkinliklerin de incelenmesi gerekmektedir. Zira okullarda gerçekleştirilen ders dışı sosyal etkinliklerin çocukların kişilik gelişimlerine etkilerinin olduğu ileri sürülebilir. Çalışmanın bu aşamasında okullardaki sosyal etkinlikler incelenmektedir.

1.3. Okullarda Sosyal Etkinlikler

Günümüz eğitim programlarında sadece akademik yeteneklerin geliştirilmesi yeterli görülmemektedir. Akademik yeteneklerin yanında problem çözme becerileri ve eleştiren düşünme gibi yeteneklerin geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. Artık okullarda önemli olan sadece akademik yeterliliklerin geliştirilmesi değil, öğrencilerin ruhsal ve sosyal açıdan da kendilerini geliştirebilmeleri ve sağlıklı bireyler olabilmelerinin sağlanmasıdır. Eğitim programları da çocukların ruhsal ve sosyal yeterliliklerini geliştirecek şekilde değiştirilmektedir. Sonuç olarak eğitimin hedeflerinde ve eğitim süreçlerinde kullanılan yöntem ve materyallerde de değişiklikler meydana gelmektedir.¹⁰¹

Artık okulun sadece okuma-yazma ve benzeri akademik bilgilerin öğrencilere yüklediği bir yer olarak görmek anlamsız olmaktadır. Okullarda önemli olan öğrencinin farklı yönlerden kendisini geliştirmesinin sağlanmasıdır. Bu noktada devreye ders dışı etkinlikler girmektedir. Ders dışı etkinlikler olarak da isimlendirilen sosyal etkinlikler öğrencilerin sosyalleştikleri, yeteneklerini geliştirdikleri ve ilgi alanlarının farkına vardıkları önemli etkinliklerdir. Sosyal etkinlikler öğrencilerin olumlu davranışlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu ve benzeri sebeplerle artık okullar ders dışı sosyal etkinlikleri hazırlayıp uygulama sorumluluğundadırlar. Diğer bir ifadeyle okullar öğretim işlevini dersler, eğitim işlevini ise sosyal etkinliklerle gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. Bu etkinliklere öğrencilerin katılımı, kendilerini

¹⁰⁰ Kol, a.g.e., s. 6.

¹⁰¹ Nuri Gömleksiz ve Faysal Özdaş, "Serbest Etkinlikler Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretme Görüşleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013 Cilt:12 Sayı:44, ss. 323-335, s. 324.

geliştirebilmeleri ve yeteneklerini ortaya çıkarabilmeleri açısından önemli olmaktadır. Sosyal etkinliklerin benlik saygısı, özdenetim ve benzeri birçok olumlu psikolojik etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Dahası sosyal etkinlikler sayesinde çocuk toplum içerisinde önemli bir sosyalleşme sürecine girmektedir. Sosyal etkinlikler yoluyla elde edilen beceriler kişisel ve sosyal hayat boyunca gerekli olan becerilerdir. Tüm bu sebeplerle okullarda sanatsal, sosyal ve sportif faaliyetlerin hazırlanması ve söz konusu faaliyetlerin uygulanması son derece önemli hale gelmektedir.¹⁰²

Tüm bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, Türkiye Cumhuriyeti de konuya önem vermektedir. Konu hakkında 2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin amacı; resmî, özel ilköğretim ve ortaöğretim okul, kurumlarında ders programlarının yanında öğrencide güven ve sorumluluk duygusu geliştirmeye, yeni ilgi alanları oluşturmaya ve beceriler kazandırmaya yönelik bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda öğrenci kulübü ile toplum hizmeti çalışmalarının usul ve esasları düzenlemektir.¹⁰³

Özellikle gelişmiş ülkelerde sosyal etkinliklere büyük önem verilmektedir. Dahası, okullar mevcut yapılarını, olanaklarını ve personel yapılarını sosyal etkinliklere daha fazla önem verecek şekilde düzenlemektedirler. Sosyal etkinliklerin gerçekleştirilmesinde ve başarılı olmalarında etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Okulun fiziki olanakları, personel durumu, öğretmenlerin ve yöneticilerin sosyal etkinliklere karşı tutumu, öğrencilerin ve ailenin sosyal etkinliklere olan bakış açısı ve benzeri bazı durumlar sosyal etkinliklerin başarısını ve niteliğini etkileyen durumlar arasındadır. Diğer bir ifadeyle okulun imkânları ve çevresel faktörler sosyal etkinliklerin başarısını etkileyen unsurlar arasındadır.¹⁰⁴

1.3.1. Genel Olarak Sosyal Etkinlikler

Ders dışı etkinlikler ve benzeri isimlerle de anılan sosyal etkinlikler eğitim öğretim hayatının hayati öneme sahip faaliyetleridir. Bu etkinliklerin önemli olmasının temel nedenlerinden biri, söz konusu etkinliklerin öğrencilerin sosyal yönlerini geliştiriyor olmasıdır. Sosyal yönlerin haricinde, grup çalışmalarına

¹⁰² Filiz Akar ve Funda Nayir, "Eğitim Kurumlarındaki Sosyal Kulüplerin Etkililiğinin İncelenmesi: Uygulamada Değişim İhtiyacı", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2015, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 167-186, s. 168.

¹⁰³ Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005, Madde 1.

¹⁰⁴ Köse, a.g.e.

katılmak, ilgi alanlarına uygun etkinlikler gerçekleştirmek, gazete ve dergi yayınlamak, oyunlarda görev almak ve benzeri birçok uygulama öğrencilerin kendi yeteneklerini bulma ve gelişme imkânına sahip olmalarını sağlamaktadır.¹⁰⁵

Ülkeler eğitim programlarını hazırlarken sahip oldukları felsefe ve ihtiyaçları göz önünde bulundururlar. Eğitim programlarının özellikleri devletin ihtiyaç duyduğu insan özellikleri dikkate alınarak belirlenir. Eğitim programları hazırlanırken sadece öğretilecek olan konular üzerinde durmak yetersiz olmaktadır. Bunun yanında eğitim programlarında öğrencilerin kişilikleri ve yeteneklerine de önem verilmektedir.¹⁰⁶

Sosyal etkinlikler öğrencilerin ilgi alanları, bireysel özellikleri, ihtiyaçları, okulun şartları ve çevrenin şartları göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır. Gömleksiz ve Özdaş (2013)'e göre söz konusu özellikler dikkate alınarak gerçekleştirilmesi mümkün olan aktiviteler şu şekilde listelenebilir:

- Atışma,
- Bahçe etkinlikleri,
- Bilmece,
- Bulmaca,
- Cevap verme,
- Dinleme,
- Diyalog,
- Duygu ve düşüncelerini ifade etme,
- Film izleme,
- Folklor,
- Gezi-gözlem,
- Grup tartışmaları,
- Güzel konuşma-yazma,
- İnceleme,
- Kitap okuma,
- Konser,
- Monolog,
- Müsamere,
- Müzik,

¹⁰⁵ Fred C. Lunenburg, "Extracurricular Activities", **Schooling**, 2010, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 1-4, s. 1-2.

¹⁰⁶ Abdulkadir Sağlam ve Ahmet Yayla, "İlkokul ve Ortaokullarda Uygulanmakta Olan Sosyal Kulüplerin İşlevlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, 2014, Cilt: 15, Sayı: 2, ss.279-296, s. 281.

- Oyun,
- Sayışma,
- Sergi düzenleme,
- Soru sorma,
- Şarkı ve türkü söyleme,
- Bitki ve hayvan yetiştirme vb. etkinlikler uygulanır.¹⁰⁷

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 20. Maddesi şu şekildedir:

Sosyal etkinlikler kapsamında aşağıdaki faaliyetlerde de bulunulabilir. Bu faaliyetlere okul yönetimi ve öğretmenlerin yanında kulüplerde görev alan öğrencilerin aktif katılımı ve bu çalışmaların öğrencilerce planlaması sağlanır.

Okulda;

a) Geziler,

b) Yarışmalar,

c) Beden eğitimi, izcilik, müzik ve halk oyunları çalışmaları,

d) Yayınlar,

e) Gösteriler,

f) Tiyatro çalışmaları,

g) Defile, sergi ve kesme gibi çalışmalarla çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.¹⁰⁸

Köse (2013), gerçekleştirdiği çalışmasında sosyal etkinlikleri üç grupta toplamıştır. Bu gruplar formal eğitimi tamamlayan gruplar, ders dışı sosyal etkinlikler ve okul dışı etkinlikler şeklindedir.

Formal eğitimi tamamlayan etkinlikler arasında çevre ve okul gezileri, belirli gün ve haftaların kutlanması, sınavlara hazırlık çalışmaları, yetiştirme kursları, bilgisayar destekli eğitimler ve ödevi ve proje etkinlikleri bulunmaktadır. Ders dışı

¹⁰⁷ Gömleksiz ve Özdaş, a.g.e., s. 325.

¹⁰⁸ Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005, Madde 20.

sosyal etkinlikler arasında sportif etkinlikler, kültürel etkinlikler, sanat etkinlikleri, toplantılar, öğrenci kulüpleri ve rehberlik ve psikolojik danışma bulunmaktadır. Okul dışı etkinlikler arasında da ve ve sokak etkinlikleri, aileye ekonomik katkıda bulunmak için yapılan işler, dini bayram etkinlikleri ve meslek kazanmak için yapılan işler bulunmaktadır.¹⁰⁹

Sosyal etkinlikler ders içerisinde gerçekleştirilen öğrenim faaliyetlerini doğrudan etkilememektedir. Fakat sosyal etkinlikler derste elde edilen öğrenimleri pekiştirmektedir. Öğrenilen bilgilerin kullanılması mümkün hale gelmektedir. Öğrenci bir bütün olarak kişiliğini geliştirebilmektedir. Dahası öğrenci boş zamanlarını daha verimli bir biçimde değerlendirmektedir. Ders dışı etkinliklerin bir diğer önemli kazanımı da öğrencinin çevresini daha iyi tanınmasına olanak sağlamasıdır.¹¹⁰

Sosyal etkinliklerin gerçekleştirilmesi aşamasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 6. Maddesinde şu şekilde listelenmektedir:

- a) İlköğretim ve orta öğretimde öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmalarının, öğrencilerin gelişim seviyesine göre belirlenmesine,
- b) Çevresine duyarlı ve liderlik özelliklerine sahip bireyler olarak yetişmelerine, ilgi ve istidatlarını geliştirmelerine,
- c) Demokratik yurttaşlık bilincini geliştirebilecek eğitim uygulamalarının, hayatın tüm alanlarına yayılarak yapılacak çalışmaların okul içi ve okul dışı etkinlikleri içermesine,
- d) Öğrencilerin toplumsal hayata, sorunların çözümüne, yerel düzeyde katılımına ve yöneltici projeler hazırlamaya özendirilmesine,
- e) Her bireyin topluma katkı sağlayabileceği göz önüne alınarak tüm etkinliklerde geniş katılımın sağlanmasına,
- f) Öğrencilerin yönlendirilmelerine ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesine,

¹⁰⁹ Köse, a.g.e., s. 350.

¹¹⁰ Köse, a.g.e., s. 342.

g) Sosyal etkinlik çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçları ile çevrenin imkân ve şartlarının göz önünde tutulmasına,

h) Etkinliklerde verimi sağlamak için okul ve halk eğitim merkezlerinde oluşturulan öğrenci kulüpleri arasında ortak çalışmalar yapılmasına ve bunların imkânlarından yararlanılmasına,

ı) Çalışmaların daha çok ders dışı zamanları kapsayacak ve değerlendirecek şekilde planlanıp uygulanabilmesine,

j) Ders programlarının göz önünde bulundurularak desteklenmesine,

k) Yurt içinde veya yurt dışında bulunan okullardaki öğrenciler ile ortak çalışmalar yapmalarına,

l) Engelli öğrencilerin öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmalarına ilgi ve istekleri doğrultusunda etkin olarak katılabilmeleri için gerekli ortam ve şartların sağlanmasına,

m) Sosyal etkinlik çalışmalarının danışman öğretmenlerin gözetiminde kulüp üyesi öğrencilerle planlanıp yürütülmesine,

n) Çalışmalarda resmî, özel sivil toplum kurum ve kuruluşlarıyla öğrenci ve veli iş birliğinin sağlanmasına,

o) Sosyal etkinliklerle öğrencilerin estetik, etik ve duygusal yönden gelişmelerinin sağlanmasına özen gösterilir.¹¹¹

Söz konusu ilkeler ve sosyal etkinliklerin genel özellikleri dikkate alındığında, sosyal etkinliklerin birçok faydasının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu konuda çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Sosyal etkinliklerin öneminin daha iyi anlaşılması açısından faydalarının incelenmesi yararlı olacaktır.

1.3.2. Sosyal Etkinliklerin Yararları

Araştırmacılar uzun zamandır insanların davranışlarını incelemektedirler. İnsanların davranışları çok çeşitli amaçlar için ve çok çeşitli alanlarda incelenmektedir. Bu alanlardan biri de eğitimidir. Eğitim ile ilgili araştırmaların temel

¹¹¹ Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005, Madde 6.

amaçlarından birinin insanların davranışlarının istendik yönde değiştirilmesi olduğu iddia edilebilir. Bunun için ise sadece akademik açıdan değerlendirmeler yapıp dersler anlatmak yeterli olmayacaktır. Bu duruma ek olarak davranışları doğrudan etkileyen sosyal etkinliklerin de incelenmesi gerekmektedir.

İnsan çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. İnsan sosyal bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple insanın eğitilebilen, öğrenen, konuşan, bilen, inanan, çalışan, otoriteye bağlanan, özgürlük isteyen, değer ve kültür oluşturan ve eylemde bulunan bir canlı olması doğal bir sonuç olarak görülmelidir. Bir insan kendinden önceki insanların oluşturduğu bir sistem içerisinde yaşamaktadır. Diğer bir ifadeyle yaşadığı toplum içerisindeki değerler kendisinden önce yaşamış insanlar tarafından oluşturulmuştur.¹¹²

Diğer tarafta eğitim yoluyla da insanların davranışlarının ve düşüncelerinin şekillendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu aşamada eğitim kurumlarında bireylerin düşüncelerini ve davranışlarını şekillendirmeyi amaçlayan sosyal etkinliklerin de uygulanması kaçınılmaz olmaktadır. Türk Milli Eğitim'inin genel amaçları bulunmaktadır. Sosyal etkinlikler bu amaçlara uygun bir biçimde düzenlenmektedir. Bu noktada bazı alt amaçlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal etkinliklerin amaçları 2005 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde şu şekilde açıklanmaktadır:

- a) İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme,
- b) Kendini tanıyabilme, bireysel hedeflerini belirleyebilme, yeteneklerini geliştirebilme, bunları kendisinin ve toplumun yararına kullanabilme,
- c) Çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilme,
- d) Kendine ve çevresindekilere güven duyabilme,
- e) Planlı çalışma alışkanlığı edinebilme, serbest zamanlarını etkin ve verimli değerlendirebilme,
- f) Girişimci olabilme ve bunu başarı ile sürdürebilme, yeni durum ve ortamlara uyabilme,
- g) Savurganlığı önleme ve tutumlu olabilme,

¹¹² Sağlam ev Yayla, a.g.e., s. 280.

h) Bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme,

ı) Aldığı görevi istekle yapabilme, sorumluluk alabilme,

j) Bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme,

k) Grupça yapılan görevleri tamamlamak için istekle çalışabilme ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerilerin kazandırılmasına çalışılır.¹¹³

Bu amaçların aynı zamanda sosyal etkinliklerin faydaları olduğu da düşünülebilir. Zira sosyal etkinliklerle elde edilmesi planlanan kazanımlar bunlardır. Sosyal etkinliklerin öğrencilerin gelişimlerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Öncelikle söz konusu etkinlikler evrensel dersler vermektedirler. Sosyal etkinlikler sayesinde öğrenciler faaliyet gerçekleştirmenin değerini, bir konuda neler yapmaları gerektiğini ve başarının verdiği tatmin duygusunu yaşarlar. Bu etkinlikler ile öğrencilerin zamanın etkin kullanımı, yeteneklerin bilinmesi ve söz konusu yeteneklerin etkin kullanımını öğrenirler. Ayrıca sosyal etkinlikler özgüven kazanılmasının da önünü açmaktadır. Sınıfta derslerle uğraşan bireyler kendi yeteneklerinden şüphe edebilirler. Diğer tarafta, sınıf dışında gerçekleştirilen sosyal etkinlikler öğrencilerin kendilerine güvenmelerini sağlarken bu güveni sınıf içerisindeki etkinliklerde de devam ettirmelerinin önünü açabilir. Sosyal etkinliklerin bir diğer olumlu yönü de öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirmesidir. Sosyal etkinlikler sayesinde öğrenciler arkadaşlarıyla daha fazla etkileşime geçmektedirler. Spor, müzik, tiyatro ve benzeri etkinlikler arkadaşlık ilişkilerini desteklemektedir.¹¹⁴

İlgili kaynaklar incelendiğinde sosyal etkinliklerin faydaları hakkında yukarıda belirtilenler gibi birçok ifadenin kullanıldığı görülmektedir. Bu faydalar genel olarak dört grupta incelenebilir. Bu gruplar sosyal bağlar, sosyal yetenekler, akademik başarı ve rol modeller şeklinde sınıflandırılabilir.

¹¹³ Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005, Madde 5.

¹¹⁴ <http://oregongearup.org/sites/oregongearup.org/files/research-briefs/extracurricularactivities.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2017)

1.3.2.1. Sosyal Bağlar

Eğitim süreci içerisinde sosyalleşme kavramı çok önemli bir yere sahiptir. Zira söz konusu sosyalleşme öğrencinin ilerleyen yıllardaki ilişkilerini belirlerken mutluluk ya da mutsuzluk duygularının yönünü belirlemektedir. Sosyalleşme dendiğinde bir bireyin herhangi bir gruba katılması anlaşılmaktadır. Sosyalleşme bireyin eğitilmesi ve topluma hazırlanması olarak nitelendirilebilir. Sosyalleşme ile toplumsal rollerin anlaşılması, söz konusu rolleri destekleyen tutumların edinilmesi, yetişkin eylemlere hazırlanılması ve bu eylemler için gerekli becerilerin öğrenilmesi sağlanabilir. Sosyalleşme süreci yaşanmadığında bireyin sağlıklı bir biçimde toplumda yer alması zorlaşacaktır. Sosyalleşme sayesinde kişi belirli gruplara katılabilmekte ve toplumun kendisinden beklediği katkıları sunabilmektedir. Aile, kültür ve okul sosyalleşmenin gerçekleştiği üç kurum olarak görülebilir.¹¹⁵

Sosyal bağların kurulmadığı ve sosyal becerilerin edinilmediği durumlarda bireylerin diğer bireylerle iletişim kurmaları ve söz konusu iletişimi devam ettirmeleri zorlaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal bağların kurulması için sosyal beceriler edinilmeli ve bu sayede sosyal amaçların gerçekleştirilmesinin önü açılmalıdır.¹¹⁶

Sosyal bağların oluşturulması özellikle de günümüzde oldukça önemlidir. Günümüzde öğrenciler bilgisayar, bilgisayar oyunları, cep telefonları ya da benzeri cihazlarla çok fazla zaman geçirmektedirler. Bu durum çocukların ve ergenlerin gerçek yaşam deneyimlerinden uzak kalmaları ile sonuçlanmaktadır. Bu durumda sosyalleşme ve iletişim becerileri noktalarında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal bağların oluşması ile öğrencilerin içedönüklük seviyelerinde bir azalmanın olacağı ve utangaçlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendilerini geliştirebilecekleri ileri sürülebilir. Günümüzde öğrencilerin teknoloji ile önemli ölçüde bir bağ kurdukları bilinmektedir. Bu durumun birçok olumsuz sonucunun olduğu düşünülmektedir. İnternetin ve teknolojik cihazların amacına uygun kullanılmaması ve aşırı derecede kullanılması depresyon, aile içi sorunlar, okul devamsızlıkları ve akademik başarıda azalma gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır.¹¹⁷

Bu noktada sosyal etkinliklerin hazırlanması ve katılımın sağlanması sosyal bağların kurulması noktasında önemlidir. Sosyal etkinlikler sayesinde öğrencilerin sorumluluk alma, yeteneklerinin farkına varma, iletişim kurma ve gerçek yaşam

¹¹⁵ Erkan Yaman, "Rekreasyon Bağlamında Öğrenci Algılarına Göre Sosyal Kulüplerin İşlevselliği", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, Cilt:2, Sayı:3 ss. 35-48, s. 37.

¹¹⁶ Gömleksiz ve Özdaş, a.g.e., s. 324.

¹¹⁷ Akar ve Nayir, a.g.e., s. 170.

içerisinde etkileşime girme gibi becerileri kazanmaları mümkün hale gelebilecektir. Kısacası özellikle günümüzde teknolojik cihazlara bağımlı hale gelen öğrenciler için sosyal etkinliklerin düzenlenmesi onların gerçek yaşam deneyimlerini kazanmaları açısından faydalı olacaktır.¹¹⁸

Sosyal etkinliklerin bir diğer önemli kavramı öğrencilerin okul yönetimi ile sosyal bağlar kurma fırsatı yakalamalarıdır. Organize edilen etkinliklerle beraber öğrenci okul yönetimi ile etkileşime girmektedir. Bu etkileşim yöneticiler ile diğer bireyler arasında bir bağın oluşmasını sağlamaktadır. Zira sosyal etkinliklerle beraber öğrenciler söz konusu etkinliklerin başlatılması, planlanması ve uygulanması gibi konularda söz sahibi olabilmektedirler. Okul hayatında bu tür etkileşimlerin içerisine giren bireylerin elde ettikleri yetenekleri ilerleyen yıllarda da göstermeleri beklenebilir. Dahası kimi etkinliklerde devreye diğer okullar ve aileler de girebilmektedir. Tüm bu değişkenler öğrencilere farklı deneyimleri elde etme fırsatı sunacaktır. Bu tür etkinliklerle elde edilebilecek en önemli kazanımın da diğer insanlarla beraber bir işi tamamlayabilme deneyiminin kanılması olduğu iddia edilebilir.¹¹⁹

Sosyal bağların kurulmaması okullarda birçok istenmeyen davranışın ortaya çıkması ile sonuçlanabilir. Zira sosyal bağları yeterli seviyede olmayan öğrencilerin öğretmenlerle ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde yanlış davranışlar sergilemeleri olasıdır. Apaydın ve Şentürk (2012)'ye göre okullarda görülen ve öğrencileri kural dışı davranışlara iten etmenler arasında çocukların çok yönlü yetiştirilmelerinin ihmal edilmesi, çağdaş eğitimin ayrılmaz bir parçası olan sanat eğitimine yeterince ve işlevsel olarak yer verilmemesi, okul yönetimlerinin sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere yeterince ve dengeli olarak yer vermemesi sayılabilir.¹²⁰

Sosyal bağların oluşturulması amacıyla sosyal etkinliklerin gerçekleştirilmesinin aynı zamanda örtük program kavramıyla da ilgili olduğu ileri sürülebilir. Çubukçu (2012)'ye göre örtük program okulda resmi program dışındaki her şeyi, öğretmen ve öğrenci tutumlarını, günlük işleyişi, ders dışı etkinlikleri vb. kapsamaktadır. Öğrencilerin yetişkinlerin kontrolünden uzakta oldukları, akranlarıyla göreceli olarak daha güvenli bir ortamda etkileşimde buldukları ve ilişkilerinin

¹¹⁸ Akar ve Nayir, a.g.e., s. 170.

¹¹⁹ Lunenburg, a.g.e., s. 3.

¹²⁰ Köksal Apaydın ve Nezihe Şentürk, "Ders Dışı Sosyal (Müziksel) Etkinliklerin Genel Lise Öğrencilerinin Kural Dışı Davranış Gösterme Eğilimlerine Etkileri", *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2012, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 67-79, s. 68.

daha çok kendi kontrollerinde olduğu çalışmalar okuldaki örtük programın açıkça ortaya koyduğu zaman dilimleridir.¹²¹

1.3.2.2. Sosyal Yetenekler

Okulların tek görevi derslerde akademik bilgilerin aktarılması değildir. Okullar bilgilerin aktarılmasının yanında öğrencilerin sosyal ve psikolojik açıdan iyi halde olmalarını sağlayacak imkânların sağlanması sorumluluklarına da sahiptirler. Bu durum okulları planlı ve özel olarak hazırlanmış sosyal etkinlikleri hazırlamaya mecbur etmektedir. Söz konusu sosyal etkinliklerdeki amaç öğrencilere sosyal yeteneklerin aktarılmasıdır. Zira sosyal yeteneklerin elde edilmesi bireyin toplum içerisinde sağlıklı bir biçimde yer edinmesini ve yaşamasını sağlayacaktır. Toplum içerisinde bilgi, beceri, konuşma, düşünme, alışkanlık, tavır ve davranış gibi olguların doğru bir biçimde edinilmesinde okullara sorumluluk yüklenmektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde de sosyal etkinliklerin kullanılması gereklidir. Bireyler elde ettikleri sosyal beceriler ile yaşadıkları toplumlarda yaşamaktadırlar.¹²²

Sosyal etkinlikler sayesinde öğrencilerin doğru davranışlar kazanmaları, zamanlarını iyi değerlendirmeyi öğrenmeleri ve elde ettikleri bu kazanımları hayatlarının geri kalanında da devam ettirmeleri sağlanabilmektedir. Sosyal etkinliklerle beraber yeteneklerin geliştirilmesi, yeni durumlara uyum sağlayabilme becerisi, bireysel gelişimde bulunma imkânı, diğer insanlara güvenebilme, kendisine güvenebilme, kendisini diğer insanlara karşı etkili bir biçimde ifade edebilme, diğer insanların görüşlerine saygı duyabilme, çevresinde bulunan sorunlara ilgi duyabilme ve benzeri davranışları edinebilme imkânları ortaya çıkmaktadır.¹²³

Sosyal yetenekler açısından sosyal etkinlikler öğrencilerin yaşam standartlarını geliştirmektedir. Bu süreç içerisinde davranışların istendik yönde değiştirilebilmesi, okul performansı, okulu tamamlama durumu ve benzeri unsurlar kullanılmaktadır. Söz konusu unsurların ortaya çıkarılması ve kullanılmasında sosyal etkinliklerin önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu sebeple özellikle öğretmenler sosyal etkinliklerin faydalarını kabul etmelidirler. Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılımlarına

¹²¹ Zühal Çubukçu, "İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2012, Bahar/Spring, ss. 1513-1534, s. 1521.

¹²² Gömleksiz ve Özdaş, a.g.e., s. 323-324.

¹²³ Yaman, a.g.e., s. 38.

dikkat edilmeli ve öğrenciler sosyal etkinliklere katılma noktasında teşvik edilmelidirler.¹²⁴

Sosyal beceriler bireylerin diğer bireylerle beraberken kabul edilen davranışlarıdır. Diğer insanlar tarafından kabul edilen davranışların edinilip uygun tepkilerin verilmesi sosyal açıdan olumlu sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır. Sosyal beceriler hakkında belirtilmesi gereken bir diğer ifade bu becerilerin öğrenilen davranışlar olduklarıdır. Sosyal becerilerin öğrenilen davranışlar olması okullarda bu becerilerin elde edilmesinin mümkün olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyal becerileri istenen bir biçimde edinmiş bir birey için diğer bireylerle iletişim kurmak ve düşüncelerini aktarmak daha kolay olacaktır. Diğer tarafta sosyal becerilerin edinimi noktasında eksik kalan bireyler için diğer insanlarla iletişime geçmek ve düşüncelerini aktarmak daha zor olacaktır. Bu durum da bireyin yaşam standardını sosyal açıdan önemli ölçüde düşürecektir. Sosyal beceri kavramının kapsamı oldukça geniştir. İşbirliği yapabilme ve sorumluluk alabilme gibi birçok önemli konu sosyal beceriler kapsamında değerlendirilebilir. Sosyal beceriler açısından olumlu bir durumda olmayan bireyler sosyal ilişkileri kurmada, devam ettirmede ve sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sorunlarla baş etme noktalarında önemli sorunlar yaşarlar. Dahası, sosyal beceri eksikliği ilerleyen yıllarda okulu bırakma, akademik başarısızlık, madde bağımlılığı ya da suç işleme gibi ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.¹²⁵

1.3.2.3. Akademik Başarı

Çalışmanın bu aşamasına kadar belirtilen ifadeler sosyal etkinliklerin akademik etkinliklerden farklı olduğunu göstermektedir. Diğer tarafta, sosyal etkinliklerin akademik başarıyı etkiledikleri de kabul edilmektedir.

Kimi sosyal etkinlikler akademik kazanımların desteklenmesi için uygulanmaktadır. Bu tür etkinlikler sınıf içerisinde edinilen kazanımların desteklenmesi ve pekiştirilmesi için uygulanmaktadır. Kulüp çalışmaları bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir. Bilgisayar kulübü gibi kulüpler derslerde elde edilen bilgilerin doğrudan uygulanmasına imkân sağlamaktadır. Bu durum öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlamaktadır. Okulda bir İngilizce kulübünün kurulması, İngilizce derslerinde öğrenilen bilgilerin geniş kapsamlı bir biçimde kullanılmasına

¹²⁴ Singh Annu ve Mishra Sunita, "Extracurricular Activities And Student's Performance In Secondary School Of Government And Private Schools", *International Journal of Sociology and Anthropology Research*, 2015, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 53-61, s. 60.

¹²⁵ Akar ve Nayir, a.g.e., s. 169.

olanak sağlamaktadır. Bu sayede bir taraftan sosyalleşme adına olumlu sonuçlar elde edilirken diğer tarafta derste edinilen bilgilerin kalıcı olmaları sağlanmaktadır.¹²⁶

Bu ve benzeri şekillerde sosyal etkinliklerin akademik kazanımları desteklemeleri öğrencilerin akademik başarıyı azaltan davranışlardan uzak durmalarını da sağlamaktadır. Günümüzde öğrenciler eve gittiklerinde televizyon, internet, bilgisayar ya da cep telefonu gibi unsurlarla oldukça fazla zaman harcamaktadırlar. Bu gibi unsurlarla harcanan zaman akademik başarının düşmesine neden olacaktır. Sosyal etkinliklerin akademik kazanımları destekler nitelikte geliştirilmeleri ve uygulanmaları akademik başarıyı destekleyen önemli bir alan olacaktır.¹²⁷

Okulların amacı öğrencilerin çok yönlü bir biçimde gelişmelerini sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin sadece akademik ya da sadece sosyal açıdan gelişmelerinin desteklenmesinden ziyade, hem akademik hem de sosyal açıdan gelişmelerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu aşamada gerçekleştirilen bazı uygulamaların akademik başarıyı ve sosyal başarıyı aynı anda destekleyecek nitelikte olmaları faydalı olabilir. Bu durum sosyal etkinliklerin akademik başarıyı destekler nitelikte oluşturulmaları yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu noktada sosyal etkinliklerin en önemli özelliklerinden birinin diğer amaçlara göre tasarlanabilir olmalarıdır. Herhangi bir sosyal etkinlik sadece belirli bir amaca hizmet etmek yerine, aynı zamanda başka amaçları da destekler nitelikte tasarlanabilir. Bir İngilizce öğretmenin sosyalleşme amacıyla bir oyun düzenlerken, oyun içerisine İngilizce kazanımlarını da eklemesi bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir. Benzer şekilde gerçekleştirilen gezilerde ya da diğer sosyal etkinliklerde akademik kazanımlar sürece dâhil edilebilir. Bu durum akademik alanda elde edilen kazanımların gerçek hayat ortamlarında da kullanılmasını mümkün hale getirmektedir.¹²⁸

İlgili kaynaklar incelendiğinde akademik başarı ve sosyal etkinlikler arasında olumlu ilişkilerin bulunduğu çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Görkem (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada beşinci sınıf kız öğrencilerinin Matematik ve Türkçe derslerinde elde ettikleri başarıları ile sosyal etkinliklere katılımları arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Yazar kız öğrencilerin Matematik ve Türkçe dersleri ile sosyal etkinliklere katılım arasındaki başarı ilişkisi

¹²⁶ Lunenberg, a.g.e., s. 2.

¹²⁷ Seval Cambaz Ulaş ve Türkan Günay, "Okulda Sağlık Eğitimi Yoluyla Beslenme Ve Bedensel Etkinlik Davranış Değişimi", *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt: 28, Sayı: 3, ss. 131-137, s. 132.

¹²⁸ Lunenberg, a.g.e., s. 3.

hakkındaki farkındalıklarının yüksek olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada beşinci sınıftaki erkek öğrencilerin Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve İngilizce derslerindeki akademik başarı ile sosyal etkinliklere katılım arasındaki görüşleri arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Yazar erkek öğrencilerin Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve İngilizce dersleri ile sosyal etkinliklere katılım arasındaki başarı ilişkisi hakkındaki farkındalıklarının yüksek olduğunu belirtmektedir.¹²⁹

Bradley ve Keane (2013), bir sosyal etkinliğin akademik başarıyı desteklemek için bazı özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Yazarlar söz konusu özellikleri şu şekilde listelemektedir:

- **Mücadeleci olma:** Spor faaliyetleri gibi etkinlikler mücadeleci bir yapıya sahip olmalıdırlar. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken önemli bir konu oyunun kurallarının önceden belirlenmiş olmasıdır. Aynı zamanda, müzik performansı sergilemek gibi sportif olmayan etkinliklerde de sonuca ulaşma noktasında bir rekabet ortamı bulunmalıdır. Bu durum hem akademik başarıyı hem de etkinlik başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

- **Düzenli olarak alıştırma yapılması:** Okul takımıyla haftada beş ya da altı defa tekrar edilmesi ya da ödevi olarak etkinlik hazırlığının verilmesi gibi uygulamalar etkinliklerin akademik başarıyı destekler nitelikte olmalarını sağlayacaktır. Bu durum bir taraftan öğrencinin daha organize olmasını sağlarken diğer taraftan akademik kazanımları istekli bir biçimde kullanmasının önünü açacaktır.

- **Okula sunulması:** Sosyal etkinliğin okulda ya da başka bir kurumda/ortamda sergilenmesi hem öğrencilerin daha istekli hale gelmelerini sağlayacak hem de psikolojik ve sosyal açıdan kazanımlar elde edilmesinin önünü açacaktır.¹³⁰

Sosyal etkinliklerin formal eğitimi desteklediklerini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Köse (2013)'e göre formal eğitimi tamamlayan etkinlikler; öğrencilerin ders içinde öğrendiklerini pekiştiren, eksikliklerini tamamlayan veya bir sonraki ders içi etkinliğe hazırlayan faaliyetlerdir. Ders içi eğitim-öğretim çalışmalarını doğrudan etkileyen bu etkinlikler; ve ödevleri ve projeler, bilgisayar destekli etkinlikler, yetiştirme kursları, sınavlara hazırlık çalışmaları, belirli gün ve haftaların kutlanması

¹²⁹ Duygu Görkem, İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Etkinliklere Katılma Durumlarının Akademik Başarılarına Etkisi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012, s. 112. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

¹³⁰ John Bradley ve Francis Keane, "School Extracurricular Activities and Academic Achievement", *The European Conference on Education*, 2013, s. 7.

ve çevre-okul gezileridir. Daha çok çocukları sosyal açıdan geliştirmeyi amaçlayan ders dışı sosyal etkinlikler ise; sportif etkinlikler, sanat etkinlikleri, kültürel etkinlikler, toplantılar veya törenler, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden yararlanma ve öğrenci kulüpleridir.¹³¹

Sınıf ortamında akademik olarak elde edilen kazanımların uygulanması her zaman mümkün olmamaktadır. Kazanımların büyük çoğunluğunun sınıf içerisinde kullanılması zor, zaman alıcı ya da imkânsız olabilmektedir. Bu durumda sosyal etkinlikler çok önemli bir araç haline gelmektedir. Sosyal etkinlikler sayesinde öğrenci sınıf ortamında kullanma imkânı bulamadığı kazanımları kullanma imkânını yakalar. Dergi hazırlama, satranç, sportif faaliyetler ve benzeri uygulamaların çoğunluğu ders esnasında kullanımı zor ya da zaman alıcı uygulamalardır. Bu tür sosyal etkinlikler boş zamanlarda yapıldığında ise akademik kazanımlar ders süresini harcamadan desteklenebileceklerdir.¹³²

1.3.2.4. Rol Modeller

Bu çalışmanın araştırma konusunu ergenlik dönemindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Ergenlik dönemindeki öğrenciler hakkında önceki sayfalarda detaylı bilgiler sunulmuştur. Önceki sayfalarda da belirtildiği üzere ergenlik dönemindeki bireylerin sahip oldukları bazı davranış özellikleri bulunmaktadır. Bu davranış özelliklerinden biri de kendilerine rol model bulmalarıdır. Zira bu dönemde bireyler kimlik arayışı içerisindeyler.

Bu sebeple sosyal etkinliklerin rol modeller oluşturması konusu önemli bir konu olarak görülebilir. Sosyal etkinliklere atılımın önemli olması nedeniyle sosyal etkinliklere katılan bireylerin doğru davranış sergilediği kabul edilmelidir. Bu durumda sosyal etkinliklerde başarı elde etmek bireye birçok kazanım sunacaktır. Aynı şekilde, sosyal etkinliklerde başarılı olan bir birey, bu başarısıyla bir başka bireye rol model olabilmektedir. Olumlu bir konu hakkında olumlu bir modelin benimsenmesi ise sosyal etkinliklerin kazanımları arasında görülebilir. Kısaca açıklamak gerekirse, sosyal etkinliklerin sosyal ve akademik başarılar sunması, sosyal ve akademik açıdan başarılar elde eden bireylerin rol model olarak görülmesi ile sonuçlanabilecektir. Özellikle boş zamanlarda bu tür rol modellere yakın olunması sosyal etkinliklerin bir başka olumlu yönü olarak görülebilir.¹³³

¹³¹ Köse, a.g.e., s. 149-157.

¹³² Lunenberg, a.g.e., s. 2-3.

¹³³ Annu ve Sunita, a.g.e., s. 54.

Sosyal etkinliklerin önemli kazanımlarından biri de ergen bireyleri istenmeyen davranışlardan uzak tutmasıdır. Boş zamanlarını sosyal etkinliklerle ergenlik dönemindeki birey olumsuz davranışlar sergilemek için daha az zaman bulacaktır. Dahası enerjisini olumsuz davranışlar yerine sosyal etkinlikler için harcayacaktır. Boş zamanlarda enerjinin olumsuz davranışlar yerine olumlu etkinliklere harcanması okulun genel ikliminin de bu yönde oluşmasını sağlar. Bu yolla okulda birbirlerinin davranışlarından etkilenen ergen bireyler olumsuz davranışlar yerine bilinçli bir şekilde hazırlanan ve kontrollü bir biçimde uygulanan olumlu sosyal figürleri rol model olarak alabilirler. Olumsuz davranışlardan uzak durulması kurallara aykırı davranışlardan uzak durulması anlamına gelmektedir.¹³⁴

¹³⁴ Apaydın ve Şentürk, a.g.e., s. 67-68.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZELLİK VEYÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı Mardin il bölgesindeki okullarda sosyal etkinliklerin lise dönemi ergen(14-18 yaş) kişiliğe etkilerini incelemektir. İncelemede cinsiyet, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne iş durumu, baba iş durumu, aylık gelir ve kardeş sayısı değişkenlerine göre incelemeye alınmıştır.

Araştırma betimsel ve ilişkisel yöntem tarama modeline göre kurgulanmıştır. Deneklerin var olan özelliklerine hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak var olan durum hakkında öğrencilerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda lisede eğitim gören çocukların sosyal etkinliklere katılımı tespit edilmek istendiğinden dolayı çalışma betimsel tarama modeline dayanmaktadır.

2.2. Problem

Mardin il bölgesindeki okullarda eğitim gören lise öğrencilerinin 'Sosyal etkinliklere katılmaları' ile 'Kişilik özellikleri' arasındaki ilişki ne düzeydedir?

Lise dönemi ergen öğrencilerin 'Sosyal etkinliklere katılmaları' ile 'Kişilik özellikleri' arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

a) Alt problemler

- Mardin il bölgesindeki okullarda eğitim gören lise öğrencilerinin sosyal etkinliklere katılmaları ile kişilik özellikleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Yaş,
 - c. Anne eğitim düzeyi,
 - d. Baba eğitim düzeyi,
 - e. Aylık gelir, değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
- Lise dönemi ergen öğrencilerin sosyal katılma durumları, kişilik özelliklerinin ne kadarını açıklamaktadır?

- Lise dönemi ergen öğrencilerin sosyal katılma durumları, kişilik özelliklerinin yumuşak başlılık alt boyutunun ne kadarını açıklamaktadır?
- Lise dönemi ergen öğrencilerin sosyal katılma durumları, kişilik özelliklerinin deneyime açıklık alt boyutunun ne kadarını açıklamaktadır?
- Lise dönemi ergen öğrencilerin sosyal katılma durumları, kişilik özelliklerinin duygusal dengelilik alt boyutunun ne kadarını açıklamaktadır?
- Lise dönemi ergen öğrencilerin sosyal katılma durumları, kişilik özelliklerinin sorumluluk alt boyutunun ne kadarını açıklamaktadır?

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

- Araştırmada, lise dönemi ergen bireylerin araştırma sırasında uygulanan ölçme araçlarına samimi ve doğru cevaplar verdikleri varsayılacaktır.
- Lise dönemi ergen bireylerin sosyal etkinliklerin kişiliklerine etkileri sosyal etkinliklere katılma dereceleri ve kişilik ölçeği anketi ile belirlenecektir.
- Lise dönemi ergen bireylerin Kişilik özellikleri; Deneyime açıklık, sorumluluk, yumuşak başlılık, duygusal dengelilik ve dışa dönüklük şeklinde beş alt boyutta incelenecektir.

2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Mardin ilinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında eğitim alan 14-18 yaş arası lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu amaç için araştırmanın anket formu rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen 100 öğrenciye uygulanmıştır

2.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

- Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma alt boyutları, cinsiyete göre farklılık göstermektedir.
- Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma alt boyutları, anne eğitim düzeyine göre farklı sonuçlar verir.
- Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma alt boyutları, baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterir.

- Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma alt boyutları, aylık gelir durumundan farklı düzeylerde etkilenir.
- Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma alt boyutları, baba iş durumuna göre farklılık gösterir.
- Öğrencilerin kişilik ölçeği alt boyutları, öğrencilerin cinsiyetlerine göre sonuçlar verir.
- Öğrencilerin kişilik ölçeği alt boyutları, yaşa göre farklılık gösterecektir.
- Öğrencilerin kişilik ölçeği alt boyutları, baba eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.
- Öğrencilerin kişilik ölçeği alt boyutları, anne eğitim durumuna göre farklılık gösterecektir.
- Öğrencilerin kişilik ölçeği alt boyutları, kardeş sayısına göre sonuçlar farklılık gösterir

2.5. Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir

- a) Araştırma, Mardin ili sınırları içerisinde Merkezden alınan örnekleme göre Ortaöğretim Okullarında 2016–2017 Öğretim yılında eğitim gören öğrencilerle sınırlıdır.
- b) Değişkenler sosyal etkinliklere katılma ve kişilik özellikleri boyutlarıyla sınırlıdır.
- c) Araştırma, değişkenleri ölçmek için geliştirilen ölçeklerle toplanan bilgilerle sınırlandırılmıştır

2.6. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu verilerek katılımcıların cinsiyet, yaş, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne iş durumu, baba iş durumu ve kardeş sayısı gibi başlıca soruları cevaplaması istenir. Araştırmada veri toplama aracı olarak On Maddeli kişilik ölçeği ve sosyal etkinliklere katılma ölçeği kullanılmıştır. Bu araçlara ilişkin bilgiler:

- 2.6. a) On-Maddeli Kişilik Ölçeği:** Gosling ve arkadaşları tarafından geliştirilen on maddeli ölçek, deneyime açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik olmak üzere beş önemli kişilik özelliğini ölçmektedir. Yedi derecelendirmeli Likert tipi olan bu ölçekte, her bir alt boyutta iki madde yer

almaktadır. Ölçek maddeleri 1:Hiçbir zaman, 2:Nadiren, 3:Ara sıra, 4:Kararsızım, 5:Sık sık, 6:Genellikle, 7: Her zaman olarak işaretlenmektedir.

b) Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeği: Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma durumlarını ölçmek amacıyla kullanılan otuz beş madde Görkem'in (2012) ilköğretim öğrencilerinin sosyal etkinliklere katılma durumlarının akademik başarılarına etkisini araştırmak için uyarlamıştır. Ölçek olumlu ve olumsuz durumlar olmak üzere iki alt faktörden oluşmaktadır. Maddelere verilen yanıtlar 1: En az, 2: Az, 3: Orta, 4:Çok, 5:En çok şeklinde 5'li likert tipi ölçektir. İlk faktörde 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 42 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31 ve 33. maddeler, ikinci faktörde 4, 5, 13, 14, 15, 16, 29, 32, 34 ve 35. maddeler yer almaktadır.

2.7. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde SPSS 23,0 paket programı kullanılarak, katılımcıların demografik özelliklerinin frekans ve yüzdeleri belirlenerek ölek maddelerine ait betimsel istatistikler tablolaştırılarak hazırlanmıştır. Kişilik ölçeği ve sosyal etkinliklere katılma durumlarının değişkenlere olan etkilerini araştırmak için varyans analizi(anova) ve t- testi analizleri kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında 0,05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Tablo-5 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	48	48,0
Erkek	52	52,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 48'ini kız öğrenciler, %52'sinde erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo-6 Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
15	11	11,0
16	48	48,0
17	22	22,0
18	19	19,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılım aralıkları şu şekildedir; %11'i 15 yaş, %48'i 16 yaş,%22'si 17 yaş ve %19'u 18 yaş öğrenci grubudur.

Tablo-7 Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

Sınıf	Frekans	Yüzde
10	63	63,0
12	37	37,0
Toplam	100	100,0

Öğrencilerin %63'ü 10.sınıf ve %37'si 12.sınıf tır.

Tablo-8 Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	39	39,0
Okuryazar	6	6,0
İlkokul mezunu	21	21,0
İlköğretim mezunu	24	24,0
Lise mezunu	8	8,0
Üniversite mezunu	2	2,0
Toplam	100	100,0

Araştırma katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerine bakıldığında; %39'u okuryazar değil, %21'i ilkokul mezunu, %24'ü ilköğretim mezunu, %8'i lise mezunu, %6'sı okuryazar ve %2'si üniversite mezunudur.

Tablo-9 Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	6	6,0
Okuryazar	14	14,0
İlkokul mezunu	31	31,0
İlköğretim mezunu	23	23,0
Lise mezunu	10	10,0
Üniversite mezunu	14	14,0
Yüksek lisans ve üzeri	2	2,0
Toplam	100	100,0

Araştırma katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında; %6'sı okuryazar değil, %31'i ilkokul mezunu, %23'ü ilköğretim mezunu, %10'u lise mezunu, %14'ü okuryazar ve %14'ü üniversite mezunudur.

Tablo-10 Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Anne Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	7	7,0
Memur	2	2,0
Serbest Meslek	6	6,0
Ev Hanımı	85	85,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %85'i ev hanımıdır. %6'sı serbest meslek, %2'si memur ve %7'si çalışmadıklarını belirtmiştir.

Tablo-11 Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Baba Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	15	15,0
İşçi	16	16,0
Memur	7	7,0
Serbest Meslek	50	50,0
Diğer	12	12,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının %50'si serbest meslek çalışandır. %16'sı işçi, %7'si memur, %12'si diğer meslek sahibi ve % 15'i çalışmadıklarını belirtmiştir.

Tablo-12 Öğrencilerin Sosyal Etkinliklere Katılma Durumlarına Göre Dağılımı

Etkinliğe Katılma	Frekans	Yüzde
Evet	39	39,0
Hayır	61	61,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %39'u etkinliklere katılırken, %61'i katılmadıkları görüşünü bildirmiştir.

Tablo-13 Öğrencilerin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
0-1500 tl	65	65,0
1501-3000 tl	24	24,0
3001 tl ve üstü	11	11,0
Toplam	100	100,0

0-1500 tl aylık gelir bütçesine sahip öğrenci grubu %65'lik bir orana sahipken, 1501-3000 tl aylık gelir bütçesine sahip öğrenci grubu %24'lük bir orana sahiptir. Kalan %11'lik dilim ise 3001 tl ve üstü aylık gelir düzeyine sahiptir.

Tablo-14 Öğrencilerin Kardeş Durumlarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
2-4 kardeş	20	20,0
5-6 kardeş	27	27,0
7 ve üstü	53	53,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş durumlarına bakıldığında çoğunluğun 7 kardeş ve üzeri olduğu görülmektedir. %27'si 5-6 kardeşe sahipken, %20'si 2-4 kardeşe sahiptir.

Tablo-15 Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Güvenirlik Katsayıları

Ölçekler	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeği	,875	35

Araştırmada kullanılan sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ait iç tutarlılık test puanı 0,875'tir. Çalışmanın güvenilirliği bu oran sayesinde saptanmıştır.

Tablo-16 Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler

	N	M	SD
Okulumda hangi Sosyal Kulüpler(kollar) olduğuna biliyorum.	100	2,41	1,443
Bulduğum Sosyal Kulübe kendi isteğimle üye oldum.	100	2,60	1,752
Sosyal Kulübümün faaliyetleri için okulumda bulunan fiziki mekânlar yeterlidir.	100	2,12	1,217
Okulumdaki sosyal kulüpler öğrencilerin isteklerine göre belirlenmemektedir.	100	2,53	1,605
Okulumdaki sosyal etkinlikler öğretmenlerin gözetiminde yapılmamaktadır.	100	2,86	1,504
Sosyal etkinlikler eğlendirir, dinlendirir ve can sıkıntısından kurtulmayı sağlar.	100	3,36	1,567
Sosyal etkinlikler yeni arkadaşlıklar kurmayı sağlar.	100	3,08	1,548
Sosyal etkinlikler yaratıcılığımızı kullanmak için izin verir.	100	3,36	1,554
Sosyal etkinlikler yeni beceriler kazandırır.	100	3,50	1,554
Okuldaki herhangi bir sosyal etkinliğe katılmak istediğimde ailem her zaman izin verir.	100	3,56	1,479

Okulumdaki sosyal etkinliklere katılıyorum.	100	2,57	1,472
Çevremde düzenlenen sosyal etkinliklere katılıyorum.	100	2,67	1,415
Sosyal etkinliklere zamanım olmadığı için katılmıyorum.	100	2,49	1,480
Sosyal etkinliklere katılmam için ailem bana destek olmaz.	100	1,97	1,298
Ailem derslerimdeki başarımla hiç ilgilenmez.	100	1,88	1,365
Ailem sosyal etkinliklerdeki başarımla hiç ilgilenmez.	100	1,87	1,292
Sosyal etkinliklere katıldığımda ailem beni izlemeye gelir.	100	2,69	1,600
Bir sosyal etkinliği seçerken annem ve babamın etkinlikle ilgili görüşlerine dikkat ederim.	100	3,50	1,567
Bir sosyal etkinliği seçerken seçeceğim sosyal etkinliğe yeteneğim olup olmadığına dikkat ederim.	100	3,71	1,452
Sosyal etkinliklere katıldığımda rahatlarım ve mutlu olurum.	100	3,66	1,401
Sosyal etkinliklere katıldığımda kendime olan güvenim artar.	100	3,58	1,444
Sosyal etkinliklere katılmak Sosyal Bilgiler dersi başarımla olumlu yönde etkiler.	100	2,92	1,522
Sosyal etkinliklere katılmak Fen ve Teknoloji dersi başarımla olumlu yönde etkiler.	100	2,75	1,540
Sosyal etkinliklere katılmak Türkçe dersi başarımla olumlu yönde etkiler.	100	2,81	1,516
Sosyal etkinliklere katılmak Matematik dersi başarımla olumlu yönde etkiler.	100	2,65	1,546
Sosyal etkinliklere katılmak Yabancı Dil dersi başarımla olumlu yönde etkiler.	100	2,57	1,559
Derslerde öğrendiklerimi sosyal etkinliklerde uygulama fırsatı bulurum.	100	2,60	1,504
Sosyal etkinliklere katıldığımda çevrem benimle gurur duyduğunu hissederim.	100	3,11	1,556
Sosyal etkinliklere katıldığımda yorgunluk ve can sıkıntısı duyarım.	100	2,02	1,318
Evde derslerimi bitirdikten sonra kalan boş zamanımda arkadaşlarımla sosyal faaliyetlere katılırım.	100	2,50	1,521
Sosyal etkinliklere katılmak derslerdeki başarılarımı olumlu yönde etkiler.	100	2,95	1,500
Sosyal etkinliklere katılmak derslerdeki başarılarımı olumsuz yönde etkiler.	100	2,01	1,219

Sosyal etkinliklerde yer almak için fırsat kollarım.	100	2,66	1,506
Bir sosyal etkinliği seçerken sosyal etkinliğin bana uygun olmasına dikkat etmem.	100	2,17	1,457
Sosyal etkinliklere katılmak vakit kaybına neden olur.	100	1,95	1,321
id N (listwise)	100		

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ilişkin öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar analiz edildiğinde tabloda da görüldüğü üzere en yüksek katılım düzeyine; 3,71 ortalaması ile “Bir sosyal etkinliği seçerken seçeceğim sosyal etkinliğe yeteneğim olup olmadığına dikkat ederim” 3,66 ortalaması ile “Sosyal etkinliklere katıldığımda rahatlarım ve mutlu olurum” 3,58 ortalaması ile “Sosyal etkinliklere katıldığımda kendime olan güvenim artar” 3,56 ortalaması ile “Okuldaki herhangi bir sosyal etkinliğe katılmak istediğimde ailem her zaman izin verir” sorularıdır.

Tablo-17 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma

Alt Ölçekler	CİNSİYET	N	M	SD	Anlamlılık D.
Olumsuz durum	Kadın	48	2,2750	,58764	t: 1,594 p:0,114
	Erkek	52	2,0827	,61603	
Olumlu durum	Kadın	48	3,0508	,74996	t: 1,111 p: 0,269
	Erkek	52	2,8677	,88563	

Durumuna İlişkin Görüşlerinin T- Testi Sonuçları

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin “Olumlu Durumlar” ve “Olumsuz Durumlar” alt boyutlarına ilişkin öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo-18 Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Olumsuz durum	Gruplar arası	2,579	5	,516	1,429	,221
	Gruplar içi	33,929	94	,361		

	Toplam	36,507	99			
Olumlu durum	Gruplar arası	2,548	5	,510	,740	,595
	Gruplar içi	64,726	94	,689		
	Toplam	67,273	99			

Öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeylerine sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ilişkin görüşlerinin alt boyutlar açısından elde edilen varyans analizinde anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır($p>0,05$).

Tablo-19 Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Olumsuz durum	Gruplar arası	1,225	6	,204	,538	,778
	Gruplar içi	35,282	93	,379		
	Total	36,507	99			
Olumlu durum	Gruplar arası	,699	6	,117	,163	,986
	Gruplar içi	66,574	93	,716		
	Total	67,273	99			

Öğrencilerin babalarının öğrenim düzeylerine sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ilişkin görüşlerinin alt boyutlar açısından elde edilen varyans analizinde anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır($p>0,05$).

Tablo-20 Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Olumsuz durum	Gruplar arası	,118	2	,059	,157	,855
	Gruplar içi	36,389	97	,375		
	Toplam	36,507	99			
Olumlu durum	Gruplar arası	,000	2	,000	,000	1,000

	Gruplar içi	67,273	97	,694		
	Total	67,273	99			

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerinde sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ilişkin görüşlerinin alt boyutlar açısından elde edilen varyans analizinde anlamlı farklılık olmadığı gözlenmiştir.($p>0,05$).

Tablo-21 Öğrencilerin Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Olumsuz durum	Gruplar arası	1,852	4	,463	1,269	,288
	Gruplar içi	34,656	95	,365		
	Toplam	36,507	99			
Olumlu durum	Gruplar arası	1,122	4	,280	,403	,806
	Gruplar içi	66,152	95	,696		
	Total	67,273	99			

Öğrencilerin babalarının çalışma düzeylerinde sosyal etkinliklere katılma ölçeğine ilişkin görüşlerinin alt boyutlar açısından elde edilen varyans analizinde anlamlı farklılık olmadığı gözlenmiştir.($p>0,05$).

Tablo-22 Sosyal Etkinliklere Katılma Ölçeği ile Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Korelasyon Analizi

Alt Boyutlar		Olumsuz durum	Olumlu durum	Deneyime açıklık	Yumuşak başlılık	Duygusal dengelilik	Sorumluluk	Dışa dönüklük
Olumsuz durum	Pearson Correlation	1	,181	,085	-,142	,252*	,079	,120
	Sig. (2-tailed)		,072	,401	,159	,011	,434	,236
Olumlu durum	Pearson Correlation		1	,083	,009	,308**	,133	,093

	Sig. (2-tailed)				,414	,926	,002	,186	,358
Deneyime açıklık	Pearson Correlation			1	,049	,225*	,068	,115	
	Sig. (2-tailed)				,627	,024	,502	,254	
Yumuşak başlılık	Pearson Correlation				1	-,103	,064	,255*	
	Sig. (2-tailed)					,309	,525	,011	
Duygusal dengelilik	Pearson Correlation						1	,247*	,182
	Sig. (2-tailed)							,013	,071
Sorumluluk	Pearson Correlation							1	,042
	Sig. (2-tailed)								,681
Dışa dönüklük	Pearson Correlation								1
	Sig. (2-tailed)								
Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).									
Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).									

Korelasyon testi sonucunda değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları saptanmıştır. Tabloda yıldız (**) ile işaretlenen rakamlar %1, (*) ile işaretlenen rakamlar %5 önem seviyesinde değişkenler arasında korelasyon olduğunu gösterir. Buna göre öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma ve kişilik ölçeği alt boyutları arasında pozitif anlamda anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani olumsuz durum alt boyutu ile duygusal dengelilik alt boyutu (0,252) arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır. Olumlu durum alt boyutu ile duygusal dengelilik alt boyutu arasında (0,308) orta ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Deneyime açıklık alt boyutu ile duygusal dengelilik alt boyutu arasında (0,225) zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Yumuşak başlılık alt boyutu ile dışa dönüklük alt boyutu arasında (0,255) zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Duygusal dengelilik alt boyutu ile sorumluluk alt boyutu arasında (0,247) zayıf ve pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo-23 Kişilik Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler

	N	Mean	SD
1.Dışa dönük, istekli	100	4,25	2,194
2.Eleştirel, kavgacı	100	2,84	1,824
3.Güvenilir, öz disiplinli	100	5,85	1,731
4.Kaygılı, kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayan	100	4,11	1,769
5.Yeni yaşantılara açık, karmaşık	100	4,42	1,960
6.Çekingen, sessiz	100	3,47	1,982
7.Sempatik, sıcak	100	5,65	1,828
8.Altüst olmuş, dikkatsiz	100	3,25	2,240
9.Sakin, duygusal olarak dengeli	100	4,90	2,033
10.Geleneksel, yaratıcı olmayan	100	2,54	1,834

Kişilik ölçeğine ilişkin öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar analiz edildiğinde tabloda da görüldüğü üzere en yüksek katılım düzeyine;

5,85 ortalaması ile “Güvenilir, öz disiplinli”

5,65 ortalaması ile “Sempatik, sıcak”

4,90 ortalaması ile “Sakin, duygusal olarak dengeli”

4,42 ortalaması ile “Yeni yaşantılara açık, karmaşık” sorusudur.

Tablo-24 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin T-testi Analizi Sonuçları

	CİNSİYET	N	M	SD	Anlamlılık
Deneyime açıklık	Kadın	48	3,3646	1,19725	t: -,905
	Erkek	52	3,5865	1,25136	p:0,368
Yumuşak başlılık	Kadın	48	4,0938	1,28682	t: -1,291
	Erkek	52	4,3846	,95289	p:0,200
Duygusal	Kadın	48	4,7813	1,44364	t: 1,947

dengelilik	Erkek	52	4,2500	1,28529	p:0,054
Sorumluluk	Kadın	48	4,8854	1,17256	t: 2,641
	Erkek	52	4,2404	1,26216	p:0,010
Dışa dönüklülük	Kadın	48	4,0104	1,30257	t: 1,079
	Erkek	52	3,7212	1,37347	p:0,283

Yapılan t-testi analizinde cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken ($p>.05$), sorumluluk alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir ($p<0,05$). Kız öğrencilerin sorumluluk puan ortalamaları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo-25 Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Deneyime açıklık	Gruplar arası	14,001	5	2,800	1,958	,092
	Gruplar içi	134,459	94	1,430		
	Total	148,460	99			
Yumuşak başlılık	Gruplar arası	4,813	5	,963	,745	,592
	Gruplar içi	121,434	94	1,292		
	Total	126,248	99			
Duygusal dengelilik	Gruplar arası	15,693	5	3,139	1,700	,142
	Gruplar içi	173,555	94	1,846		
	Total	189,248	99			
Sorumluluk	Gruplar arası	1,772	5	,354	,216	,955
	Gruplar içi	154,478	94	1,643		
	Total	156,250	99			
Dışa dönüklülük	Gruplar arası	10,078	5	2,016	1,128	,351
	Gruplar içi	167,962	94	1,787		
	Total	178,040	99			

Annelerin öğrenim düzeylerinin kişilik alt boyutları duygusal dengelilik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır($p>0,05$).

Tablo-26 Öğrencilerin Yaş Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Deneyime açıklık	Gruplar arası	2,588	3	,863	,568	,638
	Gruplar içi	145,872	96	1,519		
	Total	148,460	99			
Yumuşak başlılık	Gruplar arası	1,950	3	,650	,502	,682
	Gruplar içi	124,298	96	1,295		
	Total	126,248	99			
Duygusal dengelilik	Gruplar arası	9,693	3	3,231	1,728	,166
	Gruplar içi	179,554	96	1,870		
	Total	189,247	99			
Sorumluluk	Gruplar arası	1,698	3	,566	,352	,788
	Gruplar içi	154,552	96	1,610		
	Total	156,250	99			
Dışa dönüklük	Gruplar arası	5,827	3	1,942	1,083	,360
	Gruplar içi	172,213	96	1,794		
	Total	178,040	99			

Öğrencilerin yaş aralıkları ile kişilik alt boyutları duygusal dengelilik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır($p>0,05$).

Tablo-27 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Deneyime açıklık	Gruplar arası	7,050	6	1,175	,773	,593
	Gruplar içi	141,410	93	1,521		

	Total	148,460	99			
Yumuşak başlılık	Gruplar arası	3,369	6	,561	,425	,861
	Gruplar içi	122,879	93	1,321		
	Total	126,248	99			
Duygusal dengelilik	Gruplar arası	23,570	6	3,928	2,205	,049
	Gruplar içi	165,678	93	1,781		
	Total	189,248	99			
Sorumluluk	Gruplar arası	7,127	6	1,188	,741	,618
	Gruplar içi	149,123	93	1,603		
	Total	156,250	99			
Dışa dönüklük	Gruplar arası	12,547	6	2,091	1,175	,326
	Gruplar içi	165,493	93	1,779		
	Total	178,040	99			

Babaların eğitim düzeylerinin kişilik alt boyutları dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir.($p>0,05$).

Duygusal dengelilik alt boyutu (0,049) anlamlılık 0,05 değerine çok yakın olmasından ötürü post-hoc analizinde gruplar arası bir farklılık görülmemiştir.

Tablo-28 Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Kişilik Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Ser. Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Deneyime açıklık	Gruplar arası	,211	2	,106	,069	,933
	Gruplar içi	148,249	97	1,528		
	Total	148,460	99			
Yumuşak başlılık	Gruplar arası	,864	2	,432	,334	,717
	Gruplar içi	125,383	97	1,293		
	Total	126,248	99			

Duygusal dengellik	Gruplar arası	4,735	2	2,367	1,245	,293
	Gruplar içi	184,513	97	1,902		
	Total	189,248	99			
Sorumluluk	Gruplar arası	1,908	2	,954	,600	,551
	Gruplar içi	154,342	97	1,591		
	Total	156,250	99			
Dışa dönüklük	Gruplar arası	14,410	2	7,205	4,271	,017
	Gruplar içi	163,630	97	1,687		
	Total	178,040	99			

Öğrencilerin kardeş sayısı değişkeni ile kişilik alt boyutları duygusal dengellik, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir.($p>0,05$).

Dışa dönüklük alt boyutu puan ortalaması ile aralarında anlamlı fark bulunmaktadır($p<0,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan post-hoc analizi sonucunda 5-6 kardeşe sahip öğrencilerin dışa dönüklülük puan ortalaması 2-4 kardeş ve 7 üstü kardeşe sahip olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde anket formu ile toplanan verilerin her bir alt problemle ilgili olarak istatistiksel analizlerle gerçekleştirilen çözümlene sonuçları ile ilgili yorum ve tartışmalara, ayrıca araştırma konusunun desteklediği önerilere yer verilmiştir.

Çalışmanın katılımcıları lise öğrencilerinin “olumlu durumlar” alt boyutundaki “Bir sosyal etkinliği seçerken seçeceğim sosyal etkinliğe yeteneğim olup olmadığına dikkat ederim” maddesine 3.71, “Sosyal etkinliklere katıldığımda rahatlarım ve mutlu olurum” maddesine 3.66, “Sosyal etkinliklere katıldığımda kendime olan güvenim artar” maddesine 3.58, “olumsuz durumlar” alt boyutundaki “Okulumdaki sosyal etkinlikler öğretmenlerin gözetiminde yapılmamaktadır” maddesine 2.86, “Okulumdaki sosyal kulüpler öğrencilerin isteklerine göre belirlenmemektedir” maddesine 2.53 düzeyinde görüş belirtmişlerdir.

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin olumlu durumlar ve olumsuz durumlar alt boyut puan ortalamaları kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum cinsiyet değişkeninin bir etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin olumlu durumlar ve olumsuz durumlar alt boyut puan ortalamaları öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyleri arasında bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum anne öğrenim düzeyi değişkeninin bir etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin olumlu durumlar ve olumsuz durumlar alt boyut puan ortalamaları öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyleri arasında bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum baba öğrenim düzeyi değişkeninin bir etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin olumlu durumlar ve olumsuz durumlar alt boyut puan ortalamaları öğrencilerin aile içi aylık gelir düzeyleri arasında bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum aile içi aylık gelir değişkeninin bir etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal etkinliklere katılma ölçeğinin olumlu durumlar ve olumsuz durumlar alt boyut puan ortalamaları öğrencilerin babalarının çalışma durumları arasında bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum babanın çalışma durumu değişkeninin bir etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Kişilik ölçeği sorumluluk alt boyutuna verilen yanıtlar doğrultusunda kız öğrencilerin sorumlulukları erkek öğrencilere göre daha fazladır. Bu durum sosyal etkinliklere katılım noktasında kızların daha fazla görev aldığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca elde edilen bu sonuç erkeklerle kıyaslandığında kızların sosyal etkinliklerden daha fazla etkilendikleri iddiasını ortaya çıkarabilir.

Kişilik ölçeği dışa dönüklük alt boyutuna verilen yanıtlar doğrultusunda 5-6 kardeşe sahip öğrenciler kişilik olarak daha dışa dönük sosyal bir yapıya sahiptirler. Bu durum evde daha fazla sosyal etkileşimde bulunan öğrencilerin okulda da daha fazla sosyal etkileşimde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

Genel olarak öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma ve kişilik özellikleri arasında ilişki gözlenmemekte ancak alt faktörler bazında incelendiğinde anlamlı ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin olumlu durumları ile duygusal dengelilikleri arasında ilişkiler vardır öyle ki, öğrencilerin sosyal etkinliklere katılma olumlu durumları düzeyleri arttıkça duygusal dengelilikleri de artmaktadır.

ÖNERİLER

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

- Araştırma sonuçları kız öğrencilerin sorumluluklarının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğunu göstermiş. Bu durum sosyal etkinliklere katılım noktasında kızların daha fazla görev almasının getirdiği olumlu bir katkıdır. Erkek öğrencilerin sosyal etkinliklere daha fazla katılım göstermeleri teşvik edilerek erkek öğrencilerin de sorumluluklarının geliştirilmesi sağlanmalı.
- Öğrencilerin dışa dönük bir yapıya sahip olması sosyal etkinliklere katılım düzeyini arttırmakta. Öğrencilerin sosyalleşebilmesi adına okuldaki ders dışı etkinliklerin artırılması sayesinde daha fazla öğrenciye ulaşmak mümkündür.
- Araştırma sonuçları öğrencilerin ailelerinden sosyal etkinliklere katılma durumlarıyla ilgili destek almadıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılabilmesi adına ve kendilerini olumlu yönde geliştirebilmeleri için öğretmenler tarafından ailelere toplantılar düzenlenmelidir.
- Okul ortam ve programlarının öğrencilerin sosyalleşmesine daha fazla hizmet edecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Dünyanın önde gelen eğitim sistemine sahip Finlandiya gibi ülkelerin eğitim modelleri iyi bir örnek olarak incelenebilir.
- Pozitif bilimlere olan katkısı düşünüldüğünde hem öğretmenler, hem de aileler öğrencileri sosyal aktivitelere daha fazla yönlendirmeli. Dolayısıyla bunun içinde bu tür aktivitelerin önemi veli ve öğretmenlere ayrıca empoze edilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ANABİLİM, *Önergenlik ve Ergenlik Dönemi*, Anabilim Eğitim Kurumları, 2011.

MEB, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilişsel Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2007.

MEB, *Kişiliğin Dönemleri ve Kişilik Bozuklukları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2012.

MEB, *Sosyal Gelişim*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013.

MAKALELER

AHİOĞLU E.Nihal, "Lindberg, Piaget Ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011, Cilt: 19, Sayı: 1, ss. 1-10.

AKAR Filiz ve Funda NAYİR, "Eğitim Kurumlarındaki Sosyal Kulüplerin Etkilliliğinin İncelenmesi: Uygulamada Değişim İhtiyacı", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2015, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 167-186.

ANNU Singh ve Mishra SUNİTA, "Extracurricular Activities And Student's Performance In Secondary School Of Government And Private Schools", *International Journal of Sociology and Anthropology Research*, 2015, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 53-61.

APAYDINLI Köksal ve Nezihe ŞENTÜRK, "Ders Dışı Sosyal (Müziksel) Etkinliklerin Genel Lise Öğrencilerinin Kural Dışı Davranış Gösterme Eğilimlerine Etkileri", *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2012, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 67-79.

BOYACIOĞLU Nur Elçin ve Leyla KÜÇÜK, "Ergenlikte Mantık Dışı İnançlar Sınav Kaygısını Nasıl Etkiliyor?", *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011; Cilt: 2 (1), ss. 40-45.

ÇAYIR Celal, "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma", *bilimname*, 2014, Cilt: XXVII, ss. 59-89.

ÇUBUKÇU Zühal, "İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2012.

- GÖKÇE Jale, "Kendilik Nesnesi Olarak Sanat Yapıtı", *İdil*, 2016, Cilt: 5, Sayı: 24, ss. 1227-1236
- GÖMLEKSİZ Nuri ve Faysal ÖZDAŞ, "Serbest Etkinlikler Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretme Görüşleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013 Cilt:12 Sayı:44, ss. 323-335.
- GÜREL Nil, "Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann'ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 101-134.
- GÜRSES İbrahim ve M. Âkif KILAVUZ, "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 153-166.
- GÜRSES İbrahim ve M. Âkif KILAVUZ, "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 153-166.
- HAMAMCI Zekeriya ve Ezgi HAMAMCI, "Çocuk Gelişimi Kuramları ve Dil Öğretmenleri İçin Yansımaları", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2015 Cilt:4 Sayı: , ss. 125-134.
- İnci Ayhan, "Bilinç ve Bilinçli Deneyimin Doğası", *Bilim ve Teknik*, 2009, Nisan, ss. 28-33.
- KOHUT, Heinz ve Elson MİRİAM, *The Kohut seminars on self psychology and psychotherapy with adolescents and young adults*, WW Norton & Co, New York, APA, 2016.
- KOL Suat, "Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim Ve Dil Gelişimi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 21, ss. 1-21.
- KÖSE Erdoğan, "Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2013, Sayı: 2/2, s. 336-353.
- KUYUMCU, Behire, "Evli Kişilerde Gestalt Temas Biçimleri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, Yıl: 3 Sayı: 5, s. 57-70.

- LUNENBURG Fred C., "Extracurricular Activities", **Schooling**, 2010, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 1-4.
- MORSÜN BÜL Ümit ve Hasan ATA K, "Ego Kimlik Süreci Ölçeği Türkçe Versiyonunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2013, Cilt: 13, Sayı: 4, ss. 2043-2058.
- MORSÜN BÜL Ümit, "Ergenlikte Kimlik Gelişimini Açıklayan Yaklaşımlar/Modeller: Ergen Ruh Sağlığı Açısından Sonuçları", **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 2010, Cilt: 17, Sayı: 2, ss. 105-111.
- ÖZDEMİR Osman v.d., "Kişilik Gelişimi", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2012, Cilt: 4, Sayı: 4, ss. 566-589.
- ÖZEN Yener, "Kendilik, Kendilik Algısı Ve Kendilik Algısına Bağlı Psikosomatik Bozukluklara Sosyal Psikolojik Bir Bakış", **Akademik Bakış Dergisi**, 2014, Sayı: 40, ss. 1-12.
- ÖZGÜNGÖR Sevgi ve Necla Acun KAPIKIRAN, "Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2011, Sayı: 4, ss. 114-126.
- PARLAZ Evrim Akçan v.d., "Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci", **Turkish Family Physician**, 2012, Cilt: 3, Sayı 4, ss. 10-16.
- SAĞLAM Abdulkadir ve Ahmet YAYLA, "İlkokul ve Ortaokullarda Uygulanmakta Olan Sosyal Kulüplerin İşlevlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, 2014, Cilt: 15, Sayı: 2, ss.279-296.
- SEZER Özcan, "Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları Ve Bazı Faktörlerle İlişkisi", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2010, Cilt:VI, Sayı 1, ss. 1-19.
- SİEGFRIED William, "The Formation and Structure of the Human Psyche Id, Ego, and Super-Ego – The Dynamic (Libidinal) and Static Unconsciousness, Sublimation, and the Social Dimension of Identity Formation", **Undergraduate Philosophy Journal**, 2014, Sayı, 2, ss. 1-3.

ULAŞ Seval Cambaz ve Türkan GÜNAY, “Okulda Sağlık Eğitimi Yoluyla Beslenme Ve Bedensel Etkinlik Davranış Değişimi”, *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt: 28, Sayı: 3, ss. 131-137.

YAMAN Erkan, “Rekreasyon Bağlamında Öğrenci Algılarına Göre Sosyal Kulüplerin İşlevselliği”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, Cilt:2, Sayı:3 ss. 35-48.

YAMİN Liang, “The Id, Ego and Super-ego in Pride and Prejudice”, *International Education Studies*, 2011, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 177-181.

YURDUŞEN Sema, “Ebeveyn Kaybı Ve Kardeş Doğumunun Kendilik Psikolojisi Üzerine Etkisi”, *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 2015, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 1-12.

İNTERNET KAYNAKLARI

AKBIYIK Melike, “Ergenlik”, 2011, http://www.miaegitim.com/files/melike_ergenlik.pdf (Erişim Tarihi: 06.02.2017).

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, 2005

BOWLBY John, “Attachment and loss (No. 3)”, *Random House*, 1998, <https://www.learning-theories.com/attachment-theory-bowlby.html>. 03.12.2016, (Erişim Tarihi: 01. 02. 2017).

CİVELEK Murat, “Gelişim Psikolojisi (Özet)”, 2014, <http://dushunce.az/files/documents/gelisim.psikolojisi.ozet.07.03.2014.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2017).

DURKİN Kevin, “Adolescence and Adulthood”, t.y., Backwell Publishing, <http://www.blackwellpublishing.com/intropsych/pdf/chapter10.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

EPI, “Extracurricular Activities and Student Achievement: Everyone Gains, Educational Partnership, Inc”, <http://oregongearup.org/sites/oregongearup.org/files/research-briefs/extracurricularactivities.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2017).

FLEMİNG James, “Erikson’s Psychosocial Developmental Stages”, 2004, <http://swppr.org/textbook/ch%209%20erikson.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2017).

GEMİ Baki, “Ergenlikte Bedensel Gelişim”, t.y.,
http://www.ruhsalgelisim.com/yazilarim/index.php?option=com_content&view=article&id=85:ergenlikte-bedensel-gelm&catid=40:ergen-pskolojs , (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

GÜRDİL Gökçe, “Geşalt Temas Biçimleri, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” 2009, ,
<http://ankadanismanlik.com.tr/ekicerik/gestalt%20bağlanma%20yasam%20doyumu.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

KANBUR Nuray, “Adolesanlarda Fiziksel Büyüme Ve Cinsel Gelişme”, t.y.,
http://beslenme.gov.tr/content/files/yayinlar/sunumlar/yas_gruplari_ve_beslenme/Fiziksel_Buyume_Doc.Dr.Nuray_Kanbur.pdf, (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

Pedagoji Derneği, “Çocuğun Bilişsel (Zihinsel) Gelişimi - Piaget –”, 2016,
<http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804436-0.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2017).

Pedagoji Derneği, “Çocuğun Psikoseksüel Gelişimi – Freud”, 2016,
<http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804146-0.pdf> (Erişim Tarihi: 27.01.2017).

SAKA Günay, “Adolesan Dönemi ve Sorunları”, 2011,
<http://www.dicle.edu.tr/Contents/70ab85a0-bf34-4e5f-9ba0-4d1674173d52.pdf>
(Erişim Tarihi: 06.02.2017).

SARIÇİÇEK Aybala, “Ruhsal ev Fiziksel Gelişim, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi”,
<http://tip.ikc.edu.tr/files/31/pdfiler/Ders%20Materyelleri/Psikoseksel%20Sosyal%20Geliim%20Evreleri.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2017).

TDK, “Kişilik”, Türk Dil Kurumu, 2017,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.589c72bddafd02.87421328 (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

www.eğitimvaktim.com, “Erikson’a Göre Kişilik (Psikososyal) Gelişimi”, 2011,
<http://egitimvaktim.com/dosyalar/2011/05/erikson-gelisim-donemleri.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2016).

TEZLER

GÖRKEM Duygu, İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Etkinliklere Katılma Durumlarının Akademik Başarılarına Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012.

GÜNDOĞAN Meltem, Eşlerin Bağlanma Tarzları İle Çift Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Araştırılması, Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir, 2015.

GÜRSU Orhan, Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık Ve Dindarlık İlişkisi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011.

KILIÇ Aysel, Gelişim Dönemleri ve Ergenlerde Ruhsal Sorunlar, Lisans Tezi, Newport International University, 2009.

KÖSE Ziya, 13-14 Yaş Grubu Ergenlerin Bilgisayar Oyunlarını Oynama Alışkanlıklarının Ve Sosyalleşme Durumlarının Araştırılması (Kütahya İli Örneği),Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 2013.

TOPCU Mustafa Kemal, Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Özdeşleşme Ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisinde Psikolojik Sözleşme Algısının Rolü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Kara Harp Okulu, Ankara, 2015.

ÜRE Ömer, 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi,(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi),Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011.

YAKA Ali İhsan, Bağlanma, Erken Döneme Yönelik Şemalar, Öz-Yönetim Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011.

BİLDİRİLER

BROTHERSON Sean, ***Understanding Attachment in Young Children***, NDSU, North Dakota State University Fargo, 2005, North Dakota.

BRADLEY John ve Francis KEANE, "School Extracurricular Activities and Academic Achievement", ***The European Conference on Education***, 2013.

PIAGET Jean, *Origins of intelligence in the child*, Routledge & Kegan Paul, London, 1936.

UNICEF, *Adolescence An Age of Opportunity, The State Of The World's Children*, UNICEF, 2011.

